

Výběr rozhodnutí ESLP pro justiční praxi

3/2019 ročník XXV

Výběr rozhodnutí ESLP pro justiční praxi

Výběr rozhodnutí ESLP pro justiční praxi je připravován v kolektivu soudců Nejvyššího soudu, vládního zmocněnce pro zastupování České republiky před Evropským soudem pro lidská práva a pracovníků z oddělení analytiky a srovnávacího práva Nejvyššího soudu a má za cíl zvýšit povědomí odborné právní veřejnosti o aktuálních a konečných rozhodnutích Evropského soudu pro lidská práva ve Štrasburku. Ve snaze o maximální informovanost jsou skutkový stav a řízení u vnitrostátních soudů shrnuty stručně tak, aby měl čtenář dobrý přehled o základních důvodech stížnosti. Důraz je kladen na pečlivý výběr nejpodstatnějších částí odůvodnění rozhodnutí, které jsou předloženy. Autorské komentáře, zpracované většinou soudci Nejvyššího soudu, vystihují přínos daného rozhodnutí pro české právní prostředí, odkazy na články Úmluvy a příslušná dotčená ustanovení národního práva spolu s uvedením klíčových slov zvyšují odbornou hodnotu periodika.

Redakční rada:

Předseda: prof. JUDr. Pavel Šámal, Ph.D.
Členové: JUDr. Antonín Drašík, Mgr. Aleš Pavel, JUDr. Robert Waltr,
JUDr. Lubomír Ptáček, JUDr. Vít A. Schorm, JUDr. Pavel Simon,
Mgr. et Mgr. Katarína Šipulová, M. St. (Oxon), Ph.D. (MUNI),
JUDr. Ivo Kouřil
Adresa redakce: Nejvyšší soud, Burešova 20, 657 37 Brno
tel.: +420 541 593 111, fax: +420 541 213 493
e-mail: podatelna@nsoud.cz

Ročník XXV, číslo 3/2019

Vychází 24. 9. 2019

ISSN 2571-4104, MK ČR E 23665

Vzor citace rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva:

- Kummer proti České republice, č. 32133/11, rozsudek ze dne 27. 3. 2014
- Al-Khawaja a Tahery proti Spojenému království, č. 26766/05 a 22228/06, rozsudek velkého senátu ze dne 15. 12. 2011, § 118

OBSAH

Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva o stížnosti č. 10692/09 ve věci Savva Terentyev proti Rusku	s. 1
Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva o stížnosti č. 67944/13 ve věci Casa di Cura Valle Fiorita s. r. l. proti Itálii	s. 17
Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva o stížnosti č. 26966/10 ve věci Maslarova proti Bulharsku	s. 28
Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva o stížnostech č. 69714/16 a č. 71685/16 ve věci Mătăsaru proti Moldavsku	s. 38
Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva o stížnosti č. 62257/15 ve věci Mifsud proti Maltě	s. 44
Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva o stížnostech č. 30491/17 a č. 31083/17 ve věci Solska a Rybicka proti Polsku	s. 58

EVROPSKÝ SOUD PRO LIDSKÁ PRÁVA
TŘETÍ SEKCE
28. 8. 2018
VĚC SAVVA TEREITYEV PROTI RUSKU
(rozsudek ve věci Savva Terentyev proti Rusku,
stížnost č. 10692/09)

Dotčený článek Úmluvy:
čl. 10

Odkazy na českou právní úpravu:
čl. 17 Listiny základních práv a svobod
§ 356 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

Klíčová slova:
svoboda projevu – hate speech – internet

K podmínkám trestního postihu obviněného s ohledem na právo na svobodu projevu

Autorský komentář:

Předkládané rozhodnutí je jedním z těch (dříve například Perinçek proti Švýcarsku [GC], č. 27510/08), v nichž Soud zaujal stanovisko k tomu, jaké skutečnosti musí s ohledem na znění § 10 odst. 2 Úmluvy vnitrostátní soudy zohlednit ve svých rozhodnutích, hodlají-li vyvodit trestní odpovědnost jednotlivce za jeho verbální nebo písemné projevy, aby takovým trestním postihem nedošlo k porušení jeho práva na svobodu projevu upraveného v čl. 10 odst. 1 Úmluvy.

Ve věci stěžovatele Soud s připomenutím toho, že s výhradou čl. 10 odst. 2 Úmluvy se svoboda projevu vztahuje i na informace urážející, šokující či rozrušující (bod 61.), vyzdvihl nutnost komplexního zhodnocení různých faktorů, mezi něž mimo a) povahy a formulace sporných výroků řadí i b) kontext, v němž byly zveřejněny, c) jejich potenciál vést ke škodlivým následkům a d) důvody opodstatňující příslušný zásah státu (bod 66.). Ačkoli naznal, že zásah mohl být odůvodněn splněním podmínek, že byl „stanoven zákonem“ a že současně sledoval i „legitimní cíl“, neshledal, i přes posouzení projevu stěžovatele, resp. jeho označených pasáží za zvláště agresivní a nepřátelské (bod 72.), splněnou podmínku, že zásah byl „nezbytný v demokratické společnosti“. Soud připomenul, že státní zaměstnanci při výkonu svých pracovních povinností podléhají větší míře přijatelné kritiky než běžní občané, což tím spíše platí v situaci, kdy se kritika týká veřejné instituce jako celku (bod 73.). Policie jako jedna z bezpečnostních složek státu

by se měla vyznačovat zvláště vysokou mírou tolerance k urážlivým výrokům, pokud takový projev nemá potenciál vyprovokovat bezprostřední násilí vůči jejím příslušníkům (bod 77.) Prostor pro omezování politického projevu nebo diskuse otázek veřejného zájmu je velmi úzký (bod 62.), což platí i v situaci, kdy diskuse vyvolala otázku údajného zapojení policie do umlčování a potlačování politické opozice v době volební kampaně (bod 70.). Potenciál komentáře stěžovatele oslovit veřejnost a ovlivnit tak veřejné mínění byl podle Soudu velmi omezený (bod 81.). Vnitrostátní soudy pochybily, pokud se zaměřily toliko na formu užitou stěžovatelem (styl však jako způsob projevu je chráněn spolu s obsahem projevených myšlenek a informací – bod 68.) a obsah jeho projevu bez toho, že by zhodnotily potenciál dotčených výroků vyvolat škodlivé důsledky s ohledem na jejich dosah k veřejnosti a na politickou a společenskou situaci, v níž byly zveřejněny. Protože vnitrostátní soudy nebyly vzaty v úvahu všechny skutečnosti a rozhodující faktory, dospěl Soud k závěru, že poskytnuté důvody nebylo možno považovat za „relevantní a dostatečné“ pro opodstatnění zásahu do stěžovatelovy svobody projevu (bod 82.) z hlediska požadavku, že byl „nezbytný v demokratické společnosti“ (bod 86.). Shledal proto, že odsouzením stěžovatele došlo k porušení čl. 10 Úmluvy.

Protože i v prostředí České republiky se lze setkat s tím, že různé projevy na sociálních sítích vedou k zahájení trestního stíhání autorů jejich textů, může být předkládané rozhodnutí inspirující z pohledu, kterým okolnostem by měla být věnována pozornost z hlediska důkazního řízení a jejich následného zhodnocení ve vydaných rozhodnutích.

SKUTKOVÝ STAV

Stěžovatel žil v relevantní době v Republice Komi v Rusku, kde v únoru 2007 probíhala volební kampaň do regionálního parlamentu. Dne 14. 2. 2007 proběhla neplánovaná policejní prohlídka v kancelářích místních novin, o čemž téhož dne informovala místní nevládní organizace Pamětní komise pro lidská práva v Komi (dále jen „komise“), která prohlídku kanceláří spojila s probíhající volební kampaní. Noviny podle ní publikovaly v souvislosti s volbami velké množství materiálu, byly v opozici se současnou vládnoucí stranou a podporovaly opozičního kandidáta. Policisté dále podle její zprávy neuvedli pro prohlídku právní důvod a v jejím průběhu postupovali velice hrubě.

Tiskové prohlášení bylo téhož dne sdíleno na liveJournal.com, kde na něj jeden z uživatelů reagoval komentářem označujícím policii za „věrné psy režimu“, kteří mají „stále mentalitu represivní tvrdé hole v ruce těch, kteří mají moc“. Známy stěžovatele pan B. S. příspěvek sdílel na svém blogu se slovy, že policie „[byla] vyslána bojovat s politickou opozicí“. Následující den stěžovatel na tuto zprávu a komentáře reagoval tímto sdělením:

„Nesouhlasím s názorem, že ‚policisté mají stále mentalitu represivní tvrdé hole v rukou těch, kteří mají moc‘. Zprvė, nejsou to policisté ale policajti; zadruhé, jejich mentalita je neléčitelná. Prase vřdycky zůstane prasetem. Kdo se stane policajtem? Jenom nevzdělanci a chuligáni – ti nejhoupějši a nejméně vzdělani zástupci světa zvířat. Bylo by skvělé, kdyby v centru každého ruského města, na hlavním náměstí ... byla pec jako v Osvětími, ve které by byli slavnostně každý den, nebo ještě lépe dvakrát denně (řekněme v poledne a o půlnoci), pálení nevěřící policajti. Lidé by je pálili. To by byl první krok k očistě společnosti od této policajtské špiny.“

Proti stěžovateli bylo v souvislosti s jeho komentářem v březnu zahájeno trestní řízení podle § 282 ruského trestního zákoníku a stěžovatel svůj komentář smazal.

Během řízení před soudem stěžovatel přiznal autorství příspěvku, sdělil však, že se jednalo o emotivní a spontánní reakci na zprávu komise. Poznamenal, že je rozdíl mezi poctivým policistou a policajtem, který je zkažený a jedná nezákonně. Trval na tom, že komentář byl výhradně pro B. S., nemínil jej publikovat veřejně, natož vyzývat k jednání proti policii. Přiznal, že byl komentář přehnaný a omluvil se přeživším holokaustu a poctivým policistům. Během řízení vypovídali policisté, kteří uvedli, že komentář vnímali jako mířený obecně proti policistům a nikoli pouze „nevěřícím policajtům“. Někteří svědci uvedli, že o komentáři stěžovatele vůbec nevěděli do zahájení trestního řízení. Jiní uvedli, že jej považovali za mimořádně krutý, avšak pouze za podnět k diskusi a nikoli výzvu k násilí. Podle znaleckých posudků ve věci zpracovaných mířil komentář proti policistům jako „sociální skupině“, cílil na „vyvolání nepřátelství a nenávisti“ vůči ní a „vyzýval k [její] fyzické likvidaci“.

Stěžovatel byl odsouzen podle § 282 ruského trestního zákoníku za „veřejné vyvolání nepřátelství a nenávisti a ponižování důstojnosti skupiny osob na základě jejich příslušnosti k sociální skupině“. V odůvodnění soud uvedl, že stěžovatel jednal záměrně, a to s cílem vyvolat nezákonné jednání proti policistům, a učinil tak veřejně na populárním blogu. Komentář stěžovatele byl podle něj zobecněný a neosobní a policisty označoval za méněcenné na základě jejich profesního zařazení, čímž negativně ovlivnil veřejné mínění, když volal po jejich fyzické likvidaci. Vyloučil, že by se mohlo jednat o kritiku nebo podnět k diskusi. Jednání stěžovatele naopak označil za flagrantní a nebezpečné pro národní bezpečnost, neboť bylo proti základům ústavního zřízení a státní bezpečnosti.

Vzhledem ke kladným zprávám o pověsti stěžovatele a absenci dřívějšího odsouzení mu uložil podmíněně odložený trest odnětí svobody v trvání jednoho roku. Proti rozhodnutí soudu podal stěžovatel odvolání, které bylo Nejvyšším soudem Republiky Komi zamítnuto.

PŘÁVNÍ POSOUZENÍ

I. K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 10 ÚMLUVY

41. Stěžovatel namítl, že jeho odsouzením za komentář na internetu bylo porušeno jeho právo na svobodu projevu, které je zakotveno v čl. 10 Úmluvy následovně:

„1. Každý má právo na svobodu projevu. Toto právo zahrnuje svobodu zastávat názory a přijímat a rozšiřovat informace nebo myšlenky bez zasahování státních orgánů a bez ohledu na hranice...“

2. Výkon těchto svobod, protože zahrnuje i povinnosti a odpovědnost, může podléhat takovým formalitám, podmínkám, omezením nebo sankcím, které stanoví zákon a které jsou nezbytné v demokratické společnosti v zájmu národní bezpečnosti, územní celistvosti nebo veřejné bezpečnosti, ochrany pořádku a předcházení nepokojům a zločinnosti, ochrany zdraví nebo morálky, ochrany pověsti nebo práv jiných...“

A. Podání stran

1. Stěžovatel

42. Stěžovatel namítl, že jeho odsouzení představovalo neoprávněný zásah do jeho práva na svobodu projevu. Podle mínění stěžovatele především nelze uvedený zásah považovat za „stanovený zákonem“, neboť byl výsledkem nepředvídatelného použití § 282 ruského trestního zákoníku. Trvá na tom, že uvedené ustanovení bylo navrženo na ochranu národnostních, rasových, jazykových a náboženských menšin stejně jako zástupců nejzranitelnějších sociálních skupin, například homosexuálů. Rozšíření jeho znění způsobem zahrnujícím policii jako sociální skupinu znamenalo zneužití tohoto ustanovení a šlo nad rámec toho, co lze rozumně očekávat. Podle stěžovatele bylo jeho trestní stíhání jedním z prvních případů, v němž byl pojem „sociální skupina“ vyložen vnitrostátními soudy jako zahrnující státní zaměstnance.

43. Argumentoval dále, že jeho trestní stíhání a odsouzení podle zmíněného ustanovení bylo výsledkem jeho selektivní a svévolné aplikace, neboť veřejné osoby jako například slavní ruští populární hudebníci, kteří v relevantním období veřejně hráli písně s mnohem výslovnějšími a urážlivějšími texty vztahujícími se k policii, nikdy nebyly stíhány podle uvedeného ustanovení.

44. Dodal, že namítaný zásah nebyl „nezbytný v demokratické společnosti“. Zejména trval na tom, že jeho komentář necílil na všechny ruské policisty, ale byl mířen proti nepoctivým a zkaženým policistům, které ve svém textu označil

jako „nevěřící policajty“. Poukázal na to, že jeho kritika měla odůvodněný základ vzhledem k množství článků v hromadných sdělovacích prostředcích, včetně novin odhalujících prohrěšky příslušníků bezpečnostních sborů.

45. Stěžovatel poukázal, že komentář napsal spontánně a v důsledku své okamžité reakce na téma vznesené probíhající diskusí. Argumentoval dále, že nikdy neměl v úmyslu, aby jeho komentář vyzněl jako výzva k násilí proti policistům. Slova „slavnostní pálení“ a „nevěřící policajti“ mínil metaforicky a obrazně; jednalo se o nadsázku, prostřednictvím níž hodlal vyjádřit myšlenku, že zkažení příslušníci policie by měli nést odpovědnost a společnost musí mít nulovou toleranci k jejich zneužitím a excesům. Zároveň stěžovatel připustil, že jeho odkaz na Osvětím a narážka na praktiky používané nacisty byly zvláště nevhodné; poznamenal, že jejich užití upřímně lituje.

46. Namítl dále, že jeho komentář nepředstavoval žádné nebezpečí pro veřejnost. Uveřejnil ho na málo čteném blogu a do zahájení trestního řízení proti němu komentář četlo maximálně 25 uživatelů internetu a žádný z nich ho zřejmě nepovažoval za výzvu k násilí proti policii.

2. *Vláda*

47. Vláda trvala na tom, že zásah do práva stěžovatele na svobodu projevu byl opodstatněný podle čl. 10 odst. 2 Úmluvy. Přesněji řečeno sledoval legitimní cíl – ochranu práv a pověsti ruských policistů – a byl „nezbytný v demokratické společnosti“. Ve spojitosti s tímto vláda poukázala na to, že stěžovatel byl shledán trestně odpovědným za zveřejnění textu na internetu s přímým úmyslem vyvolat nenávisť a nepřátelství a ponížít důstojnost skupiny osob – policistů. Předmětný text byl zveřejněn na blogu s neomezeným přístupem, v důsledku čehož si ho mohl přečíst kterýkoli uživatel internetu.

48. Vláda dále citovala závěry znaleckých posudků z 30. 4. 2007 a 19. 6. 2008, podle nichž stěžovatelův komentář urážel a ponižoval policisty jako skupinu; dále ovlivnil veřejné mínění vnucováním negativních názorů ve vztahu k policistům s cílem vyvolat ve společnosti nepřátelství, eskalovat zde konflikt a zhoršit protiklady ve společnosti. Poukázala dále na výpovědi tří policistů, kteří během řízení uvedli, že sporný text vnímali jako urážlivý a mířící na všechny policisty bez rozdílu a nikoli pouze na ty „nepoctivé“. Někteří další svědci vypověděli, že množství blogerů bylo „pobouřeno“ komentářem stěžovatele a považovalo ho za mimořádně krutý (viz bod 18.). Vláda tudíž argumentovala, že ve světle shromážděných důkazů byl odůvodněný závěr vnitrostátních soudů, že komentář stěžovatele nelze považovat za kritiku policejních orgánů, byť ostře vyjádřenou, ale mířil na vyvolání nenávisli, nepřátelství a ponížení důstojnosti policistů jako skupiny a veřejně vyzýval k násilí proti nim.

49. Vláda rovněž namítl, že sporný komentář byl „čistým a drsným nadáváním policistům“ a nijak nepřispěl k jakékoli veřejné diskusi. Zdůraznila, že stěžovate-

lův komentář byl zobecněný, agresivní a zaměřený na vyvolání negativního postoje čtenáře proti určité sociální skupině – policistům. Jednání stěžovatele tak nepochybně představovalo hrozbu pro společnost. Z jejího pohledu by mohla tolerance úřadů proti takto urážlivým výrazům ve vztahu k zástupcům bezpečnostních sborů podkopat jejich autoritu a podnítit veřejnost k jejich přehlížení a neuposlechnutí jejich rozkazů. Dále poukázala, že příslušná vnitrostátní právní úprava stěžovateli přiznává právo podat stížnost proti jakémukoli jednání nebo opomenutí policisty, pokud má za to, že došlo k porušení jeho práv nebo zájmů tímto jednáním nebo opomenutím; takovou stížnost však stěžovatel nikdy nepodal a namísto toho se uchýlil k veřejné výzvě k fyzické likvidaci policistů.

50. Vláda též uvedla, že stěžovatel byl odsouzen k podmíněně odloženému trestu odnětí svobody v trvání jednoho roku, přičemž argumentovala, že uložený trest nelze považovat za nepřiměřený.

B. Posouzení soudem

1. K přijatelnosti

51. Soud má za to, že stížnost není zjevně neopodstatněná ve smyslu čl. 35 odst. 3 písm. a) Úmluvy. Rovněž není nepřijatelná z žádných dalších důvodů. Proto ji prohlašuje za přijatelnou.

2. K věci samé

52. Strany se shodly, že v důsledku stěžovatelova odsouzení došlo k „zásahu“ do výkonu jeho svobody projevu. Takový zásah představuje porušení čl. 10 Úmluvy, pokud nespĺňuje požadavky jeho druhého odstavce. Je tedy na posouzení, jestli byl zásah „stanovený zákonem“, sledoval jeden nebo více legitimních cílů vymezených v tomto ustanovení a byl „nezbytný v demokratické společnosti“ k dosažení těchto cílů.

a) „Stanovený zákonem“

53. V projednávaném případě nebylo sporné, že stěžovatelovo odsouzení mělo podklad ve vnitrostátní právní úpravě – § 282 odst. 1 ruského trestního zákoníku – a že příslušné ustanovení bylo dostupné. Stěžovatel spíše vyjádřil pochybnost o předvídatelnosti tohoto ustanovení při jeho použití vnitrostátními soudy. Argumentoval, že jeho odsouzení podle uvedeného ustanovení za jeho komentář na internetu šlo nad rámec toho, co lze rozumně očekávat (viz bod 42.).

54. Soud zdůrazňuje svoji ustálenou judikaturu, podle níž pojem „stanovený zákonem“ vyžaduje, aby sporné opatření mělo oporu ve vnitrostátním právu. Tento

pojem zahrnuje také kvalitu příslušného zákona, tj. dostupnost pro dotčené osoby a předvídatelnost jeho účinků, tedy jeho formulaci s dostatečnou přesností na to, aby dotčeným osobám umožnil – v případě potřeby s odpovídající právní pomocí – předvídat v míře, jež je za daných okolností přiměřená, důsledky, které s sebou může nést určité jednání, a přizpůsobit svoje chování (viz mezi mnoha dalšími Öztürk proti Turecku [GC], č. 22479/93, § 54, ECHR 1999VI; Lindon, Otchakovsky-Laurens a July proti Francii [GC], č. 21279/02 a 36448/02, § 41, ECHR 2007-IV; Dilipak proti Turecku, č. 29680/05, § 55, 15. 9. 2015). Tyto důsledky nemusejí být předvídatelné s absolutní jistotou, neboť zkušenost ukazuje, že je to nedosažitelné [viz nedávné rozhodnutí Perinçek proti Švýcarsku [GC], č. 27510/08, § 131, ECHR 2015 (výtažky)].

55. Soud soustavně shledává, že zákony musejí být obecně použitelné, což způsobuje, že jejich formulace není vždy přesná. Je pravdou, že potřeba vyhnout se přílišné tvrdosti a udržet krok s měnicími se okolnostmi znamená, že mnoho zákonů je nevyhnutelně formulováno více či méně neurčitě. Interpretace a aplikace takových předpisů závisí na praxi (viz například Gorzelik a další proti Polsku [GC], č. 44158/98, § 64, ECHR 2004-I; Altuğ Taner Akçam proti Turecku, č. 27520/07, § 87, 25. 10. 2011). Rozsah pojmu předvídatelnost závisí do značné míry na obsahu dotčeného opatření, oboru, který má pokrýt, a počtu a postavení osob, kterým je určeno (viz například Lindon, Otchakovsky-Laurens, cit. výše, § 41). Lze tudíž předpokládat, že příslušné ustanovení, i pokud bude formulováno obecně, bude možno považovat za souladné s požadavkem „kvality zákona“, pokud bude interpretováno a aplikováno vnitrostátními soudy pečlivě a konzistentně. Soud si je tudíž vědom toho, že jeho úkolem není přezkum vnitrostátního práva obecně, ale posouzení, zda způsob, jakým bylo aplikováno v případě stěžovatele, vyvolal porušení Úmluvy (viz Perinçek, cit. výše, § 136).

56. Zásadní otázkou projednávaného případu je, mohl-li nebo měl-li stěžovatel vědět – v případě potřeby s odpovídající právní pomocí – že za zveřejnění sporného komentáře může být trestně odpovědný podle výše zmíněného ustanovení trestního zákoníku (tamtéž, § 137). Soud připouští, že v uvedené oblasti může být složité formulovat zákony s absolutní přesností a určitá míra pružnosti může být vyžadována, aby mohly ruské soudy posoudit, jestli určité jednání může být považováno za schopné vyvolat nenávisť a nepřátelství z důvodů uvedených v daném ustanovení (viz Dmitriyevskiy proti Rusku, č. 42168/06, § 80, 3. 10. 2017, a zde uvedené odkazy). Soud soustavně judikuje, že v každém systému práva, včetně trestního práva, jakkoli jasně je právní předpis koncipován, vždy vyvstane nevyhnutelně potřeba jeho výkladu soudy, jejichž soudní funkcí je právě objasňování nejasností a rozptýlení jakýchkoli pochybností, které mohou trvat stran interpretace předpisu (viz například Öztürk, cit. výše, § 55; obdobně Jorgic proti Německu, č. 74613/01, § 101, ECHR 2007-III).

57. Soud v této souvislosti poukazuje, že vláda nenamítla ani neodkázala na žádnou praxi vnitrostátních soudů, podle níž by v době, kdy byl stěžovatel sou-

zen a odsouzen, byly interpretovány pojmy uvedené v § 282 ruského trestního zákoníku způsobem definujícím jejich význam nebo rozsah s cílem naznačit, které jednotlivce nebo skupiny jednotlivců norma chrání a jaké „jednání“ může mít za následek trestní odpovědnost podle tohoto ustanovení. Stěžovatel naopak poukázal na absenci takové praxe ruských soudů (viz bod 42.). Bylo to skutečně až v letech 2010–11, tedy několik let po odsouzení stěžovatele v konečné instanci, kdy se ruské nejvyšší soudy k problému interpretace § 282 trestního zákoníku vyjádřily a poskytly k němu vnitrostátním soudům alespoň nějaké pokyny (viz body 31.–32.). Zároveň Soud poznamenává, že výklad § 282 vnitrostátními soudy v projednávaném případě, podle něhož lze považovat policii za „sociální skupinu“, která může požívat ochrany tohoto ustanovení, není v rozporu s přirozeným významem těchto slov.

58. S ohledem na uvedené je zřejmé, že vnitrostátní soudy ve stěžovatelově případě čelily právnímu problému, který nebyl v té době objasněn soudní interpretací. Soud uznává, že je nelze vinit za tento stav okolností. Dokud nebyl nový předpis interpretován a aplikován vnitrostátními soudy, vždy bude existovat prvek nejistoty stran jeho významu (viz Dmitriyevskiy, cit. výše, § 82). Pokud jde o kritéria pro interpretaci použitá soudy v případě stěžovatele, tato otázka se vztahuje spíše k relevanci a dostatečnosti důvodů, které soudy poskytly k opodstatnění jeho odsouzení, a měla by tak být zodpovězena při posuzování, jestli zásah do práv stěžovatele podle čl. 10 Úmluvy byl nezbytný v demokratické společnosti.

59. Ve světle výše uvedených úvah bude Soud dále postupovat s předpokladem, že zásah do práva stěžovatele na svobodu projevu byl „stanovený zákonem“ ve smyslu čl. 10 odst. 2 Úmluvy.

b) Legitimní cíl

60. Soud je dále přesvědčen, že příslušný zásah byl míněn k ochraně „pověsti nebo práv jiných“, přesněji ruských policistů, a měl tak legitimní cíl podle čl. 10 odst. 2 Úmluvy [viz například *Le Pen proti Francii* (rozh.), č. 18788/09, 20. 4. 2010; *Vejdeland a další proti Švédsku*, č. 1813/07, § 49, 9. 2. 2012].

c) „Nezbytný v demokratické společnosti“

i) Obecná východiska

61. Obecná východiska pro posouzení, jestli byl zásah do výkonu práva na svobodu projevu „nezbytný v demokratické společnosti“, jsou ustálena judikaturou Soudu a byla zdůrazňována v mnoha případech. Soud zejména uvedl, že svoboda projevu představuje jeden z nezbytných základů demokratické společnosti a jednu ze základních podmínek pro její pokrok a seberealizaci každého jednotlivce. S výhradou čl. 10 odst. 2 se svoboda projevu vztahuje nejen na „informace“ a „myšlen-

ky“ přijímané příznivě, s lhostejností nebo považované za neurážlivé, ale také na ty, které urážejí, šokují nebo rozrušují. Takové jsou požadavky pluralismu, tolerance a snášenlivosti, bez nichž by neexistovala žádná „demokratická společnost“ (viz mezi mnoha dalšími Morice proti Francii [GC], č. 29369/10, § 124, ECHR 2015; Pentikäinen proti Finsku [GC], č. 11882/10, § 87, ECHR 2015; Perinçek, cit. výše, § 196; Bédat proti Švýcarsku [GC], č. 56925/08, § 48, ECHR 2016).

62. Krom toho je velmi úzký prostor pro omezování politického projevu nebo diskuse otázek veřejného zájmu podle čl. 10 odst. 2 Úmluvy. Konzistentním přístupem Soudu je požadavek na velmi silné důvody pro opodstatnění omezení takové diskuse, neboť uplatnění velkých omezení v jednotlivých případech by nepochybně mělo vliv na respektování svobody projevu v daném státě obecně [viz Feldek proti Slovensku, č. 29032/95, § 83, ECHR 2001-VIII; Sürek proti Turecku (č. 1) [GC], č. 26682/95, § 61, ECHR 1999-IV].

63. Přídavné jméno „nezbytný“ naznačuje existenci „naléhavé společenské potřeby“, která musí být přesvědčivě prokázána (viz například Erdoğan proti Turecku, č. 25723/94, § 53, ECHR 2000-VI). Nesporné je v první řadě na vnitrostátních úřadech, aby posoudily, jestli je zde taková potřeba opodstatňující zásah, a proto požívají určitého prostoru pro uvážení. Tento je však spojen s dohledem Soudu nad zákony a rozhodnutími, v nichž jsou tyto zákony aplikovány, dokonce i těmi učiněnými nezávislými soudy. Soud je proto zmocněn ke konečnému rozhodnutí, je-li „omezení“ slučitelné se svobodou projevu chráněnou čl. 10 (viz mezi mnoha dalšími Karataş proti Turecku [GC], č. 23168/94, § 48, ECHR 1999-IV).

64. Dozorčí úloha Soudu není omezena na posouzení, jestli vnitrostátní úřady užily své uvážení rozumně, pečlivě a v dobré víře. Spíše musí zásah zkoumat ve světle případu jako celku a rozhodnout, zda byly důvody předložené vnitrostátními úřady, jimiž ho opodstatňují, „relevantní a dostatečné“ a jestli bylo přijaté opatření „přiměřené“ sledovanému legitimnímu cíli. Přitom se musí Soud přesvědčit, že vnitrostátní úřady po přijatelném posouzení relevantních skutečností aplikovaly standardy, které byly v souladu se zásadami zakotvenými v čl. 10 Úmluvy (viz mezi mnoha dalšími Chauvy a další proti Francii, č. 64915/01, § 70, ECHR 2004-VI).

65. Konkrétněji ve vztahu k zásahům do svobody projevu v případech týkajících se vyjádření údajně vyvolávajících nebo ospravedlňujících násilí, nenávist nebo intoleranci Soud zdůrazňuje, že tolerance a úcta k rovné důstojnosti všech lidských bytostí představují základy demokratické pluralitní společnosti. Z principu proto sankce, nebo dokonce předcházení všem formám vyjádření, která šíří, podněcují, podporují nebo ospravedlňují násilí či nenávist založené na intoleranci, mohou být považovány za nezbytné v demokratické společnosti za předpokladu, že jakékoli uložené „formality“, „podmínky“, „omezení“ nebo „sankce“ jsou přiměřené sledovanému legitimnímu cíli (viz obdobně Gündüz proti Turecku, č. 35071/97, § 40, ECHR 2003-XI). Rozhodně zůstává na příslušných vnitrostátních úřadech,

aby ze své pozice garantů veřejného pořádku přijaly opatření, dokonce i trestně-právní povahy, která mají na takové výroky vhodně a bez excesů reagovat (viz Erdoğdu, cit. výše, § 62). Mimoto v případech, kdy takové komentáře podněcují k násilí proti jednotlivci, funkcionáři nebo části populace, požívají státy širšího rozsahu pro uvážení při zkoumání potřeby zásahu do svobody projevu (viz mezi mnoha dalšími Öztürk, cit. výše, § 66; Ceylan proti Turecku [GC], č. 23556/94, § 34, ECHR 1999-IV).

66. Při posuzování zásahu do svobody projevu v případech týkajících se projevů zmíněných v předchozím bodě bere Soud v úvahu několik faktorů, které byly shrnuty v případě Perinçek (cit. výše, § 205-07). Výsledek konkrétního případu je rozhodnut na základě vzájemné souhry různých faktorů spíše než posouzení některého z nich samostatně (tamtéž, § 208). Soud tedy zhodnotí projednávaný případ ve světle těchto východisek, a to se zvláštním důrazem na povahu a formulaci sporných výroků, kontext, v němž byly zveřejněny, jejich potenciál vést ke škodlivým následkům a důvody předložené ruskými soudy k opodstatnění příslušného zásahu.

ii) Aplikace těchto východisek na projednávanou věc

67. V projednávaném případě byl stěžovatel trestně stíhán a odsouzen k podmíněně odloženému trestu odnětí svobody za výroky, které podle vnitrostátních soudů vyvolávaly nenávisť a nepřátelství vůči policistům jako „sociální skupině“ a vyzývaly k jejich „fyzické likvidaci“ (viz body 21., 22. a 24.). Vnitrostátní soudy zejména shledaly, že sporné výroky byly „zobecněné, neosobní [a] urážlivé“ a „naplněné nepřátelstvím, nenávistí a ponižováním důstojnosti“ policistů, když tvrdily, že jsou podřadní a připisovaly jim ponižující vlastnosti (viz body 22.–23.). Soud v této souvislosti shledává, že dotčený text je skutečně formulován velmi silnými slovy. Zejména v první části nazývá policisty jako „policajty“, užívá převážně vulgární, hanlivé a urážející výrazy a označuje je jako „nevzdělance a chuligány“ a „nejhloupější a nejméně vzdělané zástupce světa zvířat“. V druhé části vyjadřuje své přání vidět slavnostní vyhlazení „nevěfících policajtů“ prostřednictvím ohně v pecích „jako v Osvětimí“ s cílem „očistit společnost od této policajtské špiny“ (viz bod 13.).

68. Soud zdůrazňuje, že urážlivý jazyk může spadat mimo ochranu svobody projevu, pokud představuje bezohledné očerňování; avšak použití vulgárních výrazů není samo o sobě rozhodující pro posouzení urážlivého projevu, neboť může sloužit toliko ke stylistickým účelům. Soud považuje styl za součást komunikace jako způsob projevu, v důsledku čehož je chráněn spolu s obsahem projevených myšlenek a informací (viz Gül a další proti Turecku, č. 4870/02, § 41, 8. 6. 2010; Grebneva a Alisimchik proti Rusku, č. 8918/05, § 52, 22. 11. 2016, a zde citované odkazy).

69. Stěžovatel byl odsouzen pro výrok, který – jak rozhodly vnitrostátní soudy – spíše vyvolával nenávisť a násilí, než aby byl ve vztahu k policistům pouze urážlivý

(srov. Janowski proti Polsku [GC], č. 25716/94, § 32, ECHR 1999-I) nebo hanlivý [srov. Bartnik proti Polsku (rozhl.), č. 53628/10, § 28, 11. 3. 2014]. Soud zdůrazňuje, že ne každý výrok, který může být určitým jednotlivcem nebo jejich skupinou vnímán jako útočný nebo urážlivý, opodstatňuje trestní odsouzení ve formě odnětí svobody. Přestože jsou takové pocity pochopitelné, nemohou samy o sobě stanovit hranici svobody projevu. Pouze pečlivým zkoumáním okolností, za nichž se útočná, urážlivá nebo agresivní slova objevila, je možné stanovit smysluplné rozlišení mezi šokujícím a urážlivým jazykem, který je chráněn čl. 10 Úmluvy, a tím, který toto své právo ztratil v duchu zachování tolerance v demokratické společnosti (pro obdobný přístup viz Vajnai proti Maďarsku, č. 33629/06, § 53 a 57, ECHR 2008). Klíčovou otázkou projednávaného případu proto je, jestli mohou být výroky stěžovatele – čteny jako celek a ve všech souvislostech – vnímány jako podporující násilí, nenávisť a intoleranci (viz Perinçek, cit. výše, § 240).

70. V této souvislosti stojí za zmínku, že stěžovatel svůj komentář zveřejnil v kontextu diskuse vyvolané tiskovým prohlášením Komise, které informovalo o policejní prohlídce kanceláří novin, jež podporovaly opozičního kandidáta v regionálních parlamentních volbách (viz bod 9.). Účastníci této diskuse vyjádřili svoji kritiku k údajným postupům těch, „kteří [mají] moc“, čímž byla policie „vyslána bojovat s politickou opozicí“, a k připravenosti policie být „věrnými psy režimu“ a aktivně se takových akcí účastnit (viz body 10. a 11.). Je tedy zřejmé, že tato diskuse vyvolala otázku údajného zapojení policie do umlčování a potlačování politické opozice v době volební kampaně a týkala se tak záležitosti obecného znepokojení a zájmu veřejnosti, tedy oblasti, v níž musejí být omezení svobody projevu vykládána přísně (viz bod 62.). Soud dále znovu potvrzuje, že volné šíření názorů a informací všeho druhu je zvláště důležité právě v době předcházející volbám (viz Dluogołęcki proti Polsku, č. 23806/03, § 30, 24. 2. 2009).

71. Komentář stěžovatele učiněný v rámci této debaty je projevem jeho emocionálního nesouhlasu a odmítnutí toho, co vnímal jako zneužití pravomoci policií, a sděluje jeho skeptický a sarkastický pohled na morální a etické standardy příslušníků ruské policie. Z tohoto pohledu může být dotčený výrok chápán jako kousavá kritika současného stavu věcí v ruské policii a zejména nedostatku přísnosti při náboru jejích příslušníků.

72. Soud dále poznamenává, že tón pasáže týkající se „[slavnostního]“ pálení „nevěřících policajtů“ v „Osvětimských“ pecích je zvláště agresivní a nepřátelský. Není však na rozdíl od vnitrostátních soudů přesvědčen, že může být tato pasáž interpretována jako výzva k „fyzické likvidaci [policistů] obyčejnými lidmi“ (viz bod 24.). Spíše je použita jako provokativní metafora pro zoufalé přání stěžovatele vidět policii „očištěnou“ od zkažených a zkorumpovaných policistů („nevěřících policajtů“), a byla jeho emocionální výzvou k přijetí opatření ke zlepšení této situace.

73. Soud zdůrazňuje, že jeho úvahy uvedené v předchozích dvou bodech by neměly být brány jako schvalování výrazů užitých stěžovatelem nebo tónu

jeho textu. Zmínění koncentračního tábora v Osvětimi a vražedných praktik nacistů jako příkladů hodných následování je zvláště překvapující. Přeživší holokaustu a zvláště ti, kteří přežili Osvětim, mohou být takovými výrazy uraženi. V této souvislosti však Soud shledává, že ochrana práv přeživších holokaustu nikdy nebyla vnitrostátními soudy předložena mezi důvody pro stěžovatelovo odsouzení. Mimoto, dotčený text nenese žádný náznak záměru schvalovat či ospravedlňovat nacistické praktiky používané v Osvětimi, a to ani podle závěrů vnitrostátních soudů nebo argumentů vlády. Soud v minulosti judikoval, že samotný odkaz na koncentrační tábor v Osvětimi nebo holokaust není dostatečným opodstatněním pro zásah do svobody projevu a možný dopad na práva osob by měl být posuzován s náležitým ohledem na historický a společenský kontext, v němž byl výrok učiněn (pro tento přístup viz *Annen proti Německu*, č. 3690/10, § 63, 26. 11. 2015). V projednávaném případě však nebyl vnitrostátními soudy ani vládou předložen žádný argument, proč by se měli ruští policisté cítit takovým výrokem dotčeni.

74. Obecně nemůže být ani samotné užití výrazu likvidace ohněm považováno za podněcování k nezákonnému jednání, včetně násilí. Soud v minulosti připustil, že symbolické činy tohoto charakteru mohou být chápány jako výraz nespokojenosti a protestu spíše než jako výzva k násilí [viz *Křesťanská demokratická lidová strana proti Moldavsku* (č. 2), č. 25196/04, § 27, 2. 2. 2010, v němž byla pálena vlajka a fotografie hlavy státu; *Stern Taulats a Roura Capellera proti Španělsku*, č. 51168/15 a 51186/15, § 39, 13. 3. 2018, týkající se pálení fotografie španělského královského páru]. Soud v bodě 72. poznamenal, že v projednávaném případě může být stěžovatelův výrok o „[slavnostním]“ pálení „nevěřících policajtů“ považován za provokativní metaforu a symboliku pro „očistu“ policie od zkažených policistů spíše než skutečná výzva k násilí. Jak bylo již zmíněno v bodě 60., čl. 10 poskytuje ochranu nejen obsahu myšlenek a informací, ale také formě, v níž jsou předávány.

75. Podstatné dále je, že stěžovatelovy výroky nenapadaly osobně žádného identifikovatelného policistu, ale spíše policii jako veřejnou instituci. Soud připomíná, že státní zaměstnanci při výkonu svých pracovních povinností podléhají větší míře přijatelné kritiky než běžní občané (viz *Mamère proti Francii*, č. 12697/03, § 27, ECHR 2006-XIII), a to tím spíše, když se tato kritika týká příslušné veřejné instituce jako celku. Mezi tyto limity může spadat určitá míra nedostatku umírněnosti, zvláště pokud zahrnuje reakci na jednání státních zaměstnanců, které je vnímáno jako neoprávněné nebo nezákonné.

76. Soud dále bere v úvahu, že policie jako součást bezpečnostních sborů může být těžko považována za nechráněnou menšinu nebo skupinu nesoucí historii útlaku nebo nerovnosti, která čelí hluboce zakořeněným předsudkům, nepřátelství a diskriminaci nebo je zranitelná z jiného důvodu, a tudíž potřebuje zvýšenou ochranu před útoky spáchanými urážkami, posměchem nebo pomluvou (srov. *Soulas a další proti Francii*, č. 15948/03, § 36–41, 10. 7. 2008;

Le Pen, cit. výše; Féret proti Belgii, č. 15615/07, § 69–73 a 78, 16. 7. 2009, v nichž byly sporné výroky mířeny proti komunitám imigrantů ze zemí mimo Evropu žijícím ve Francii a Belgii; Balsytė-Lideikienė proti Litvě, č. 72596/01, § 78, 4. 11. 2008, kde se sporné výroky týkaly národnostních menšin v Litvě, krátce po obnovení její nezávislosti v roce 1990; Vejdeland a další, cit výše, § 54, kde výroky cílily proti homosexuálům).

77. Z pohledu Soudu by se měla policie jako jedna z bezpečnostních složek státu vyznačovat zvláště vysokou mírou tolerance k urážlivým výrokům, pokud takový projev nemá potenciál vyprovokovat bezprostřední nezákonné jednání proti jejím příslušníkům a vystavit je tak reálnému nebezpečí fyzického násilí. Pouze ve velmi citlivém kontextu napětí, ozbrojeného konfliktu a boje proti terorismu nebo smrtelným vězeňským vzpourám Soud shledal, že bylo pravděpodobné, že sporné výroky vyvolají násilí, které mohlo příslušníky bezpečnostních sil vystavit nebezpečí, a tudíž souhlasil, že zásah do takového projevu byl opodstatněný [viz například Sürek (č. 1), cit. výše, § 62; Falakaoğlu a Saygılı proti Turecku, č. 22147/02 a 24972/03, § 3234, 23. 1. 2007; Saygılı a Falakaoğlu proti Turecku (č. 2), č. 38991/02, § 28, 17. 2. 2009].

78. V projednávaném případě však není žádný náznak ať už v rozhodnutích vnitrostátních soudů, nebo podání vlády, že by stěžovatelův komentář byl publikován za citlivé společenské nebo politické situace nebo byl celkový stav bezpečnosti v regionu napjatý, došlo ke střetům, výtržnostem či nepokojům nebo zde byla atmosféra nepřátelství a nenávisti vůči policii anebo jiné zvláštní okolnosti, za nichž by dotčené výroky mohly vyvolat bezprostřední protiprávní jednání vůči policistům a vystavit je reálné hrozbě fyzického násilí. Vnitrostátní soudy rozhodly, že policisté jsou „sociální skupinou“ na základě jejich „společné [profesní] aktivity“ (viz bod 22.), nevysvětlily však, proč z jejich pohledu tato skupina potřebuje zvýšenou ochranu; neodkázaly ani na žádné okolnosti nasvědčující tomu, že by stěžovatelův komentář mohl skutečně povzbudit k násilí a tím tuto skupinu nebo její členy vystavit nebezpečí. Při absenci takového odůvodnění rozhodnutí vnitrostátních soudů i jiných důkazů, které by jej vedly k odlišnému závěru, není Soud přesvědčen, že měl komentář stěžovatele potenciál vyvolat násilí, které by mohlo vystavit ruské policisty nebezpečí.

79. Co se týče otázky možného dopadu sporného textu, bere Soud v úvahu, že byl publikován na veřejně přístupném internetovém blogu. Ve vztahu k projevům na internetu v minulosti rozhodl, že příspěvky vytvořené uživateli na internetu představují bezprecedentní oblast pro výkon svobody projevu (viz Delfi AS proti Estonsku [GC], č. 64569/09, § 110, ECHR 2015). Ve světle své přístupnosti a schopnosti uchovávat a předávat obrovské množství informací hraje internet významnou roli ve zlepšení přístupu veřejnosti ke zprávám a v usnadnění šíření informací obecně. Je pravdou, že nebezpečí újmy, které představují obsah a komunikace na internetu pro výkon lidských práv a svobod a pro požitky z nich, je jistě vyšší

než to představované tiskem. Nezákonný projev, včetně projevů nenávisti a výzev k násilí, může být šířen jako nikdy předtím – celosvětově, v rámci vteřin a vytrvale zůstat přístupný online (tamtéž, § 110 a 133). Zároveň je zřejmé, že dosah a tím i potenciální dopad výroku uveřejněného na internetu je v případě malého počtu čtenářů odlišný od výroku zveřejněného na mainstreamových nebo často navštěvovaných webových stránkách. Pro zhodnocení možného vlivu internetového příspěvku je nezbytné posoudit jeho dosah k veřejnosti.

80. V projednávané věci stěžovatel zveřejnil svůj komentář na blogu svého známého pana B. S. Vnitrostátní soudy se při svém posouzení omezily pouze na konstatování, že tento blog „byl oblíbenější než [stěžovatelův]“, čímž byl sporný text, který zůstal dostupný bez omezení po dobu jednoho měsíce, „zpřístupněn většímu množství čtenářů“ (viz bod 22.). Soudy se však ani nepokusily zkoumat, jestli byl blog pana B. S. obecně hojně navštěvován, nebo zjistit skutečné množství uživatelů, kteří blog navštívili v době, kdy byl komentář stěžovatele přístupný.

81. V souvislosti s tímto Soud shledává, že stěžovatelův komentář byl přístupný po dobu jednoho měsíce, než jej stěžovatel smazal poté, co zjistil důvody pro své trestní stíhání (viz bod 15.). Přestože nebyl přístup ke spornému výroku nijak omezen, přitáhl podle všeho nepatrnou pozornost veřejnosti. Mnoho známých stěžovatele o jeho komentáři dokonce vůbec nevědělo a zdá se, že až trestní stíhání stěžovatele k němu přitáhlo zájem veřejnosti (viz bod 18.). Podstatné je poznamenat, že se nezdá, že by byl stěžovatel v době projednávaného jednání známým blogerem nebo oblíbeným uživatelem sociálních sítí (viz Magyar Helsinki Bizottság proti Maďarsku [GC], č. 18030/11, § 168, ECHR 2016), nebo dokonce veřejnou či vlivnou osobou [srov. Osman a další proti Severní Makedonii (rozh.), č. 50841/99, 11. 10. 2001; Féret, cit. výše, § 75 a 76]. Kdyby tomu tak bylo, mohla by tato skutečnost přilákat k jeho komentáři pozornost veřejnosti a zvýšit tak potenciální dopad sporného výroku. Za těchto okolností Soud shledává, že potenciál komentáře stěžovatele oslovit veřejnost a ovlivnit tak veřejné mínění byl velmi omezený.

82. Soud ve vztahu k odůvodnění vnitrostátních soudů zjišťuje, že se zaměřily na formulaci užitou stěžovatelem a omezily se na formu a obsah projevu. Nepokusily se zkoumat sporné výroky v kontextu probíhající diskuse nebo nalézt, jakou myšlenku měly předat. Přestože soudy rozhodly, že provinění stěžovatele bylo zvláště „flagrantní a nebezpečné pro národní bezpečnost“, neboť jeho výroky šly proti „základům ústavního zřízení a státní bezpečnosti“, neposkytly žádné odůvodnění, co je k tomuto závěru vedlo. Potenciál dotčených výroků vyvolat škodlivé důsledky se soudy nepokusily hodnotit s náležitým ohledem na jejich dosah k veřejnosti a na politickou a společenskou situaci, za níž byly zveřejněny. Soud tudíž shledává, že když vnitrostátní soudy dospěly ke svým závěrům, nevaly v úvahu všechny skutečnosti a rozhodující faktory. Poskytnu-

té důvody proto nelze považovat za „relevantní a dostatečné“ pro opodstatnění zásahu do stěžovatelovy svobody projevu.

83. Soud dále poznamenává, že stěžovatel byl odsouzen v trestním řízení a byl mu uložen podmíněně odložený trest odnětí svobody v trvání jednoho roku. Znovu zdůrazňuje, že trestní odsouzení je s ohledem na existenci jiných možností intervence a odezvy závažnou sankcí (viz Perinçek, cit. výše, § 273). Trestání je sice zásadně věcí vnitrostátních soudů, uložení trestu odnětí svobody za provinění v oblasti debaty na téma, které je předmětem legitimního veřejného zájmu, však bude v souladu se svobodou projevu zakotvenou v čl. 10 Úmluvy pouze ve výjimečných případech, zejména pokud došlo k závažnému porušení jiných základních práv, například projevy nenávisti nebo podněcováním k násilí (viz Otegi Mondragon proti Španělsku, č. 2034/07, § 59–60, ECHR 2011). Soud však již shledal (viz bod 78.), že text stěžovatele pravděpodobně k násilí povzbudit nemohl.

84. V bodě 66. Soud poznamenal, že závěr o tom, že určitý výrok představuje projev, který nemůže požívat ochrany čl. 10, závisí na vzájemné souhře různých faktorů spíše než posouzení některého z nich samostatně. Přestože byla v projednávané věci formulace sporných výroků skutečně útočná, urážlivá a jedovatá (za což se stěžovatel nakonec omluvil), nelze je považovat za zneužívající primitivní emoce nebo zakořeněné předsudky ve snaze vyvolat nenávist a násilí proti ruským policistům. Jak Soud poznamenal v bodě 71., šlo spíše o stěžovatelovu emotivní reakci na jednání ruských policistů, které viděl jako zneužití pravomoci. Soud dále neshledal v rozhodnutích vnitrostátních soudů ani podáních vlády žádné jiné okolnosti, které by jej vedly k závěru, že komentář stěžovatele měl potenciál vyprovokovat násilí proti ruským policistům a představoval tak jasné a bezprostřední nebezpečí, které si vyžádalo trestní stíhání a odsouzení stěžovatele (viz Gül a další, cit. výše, § 42).

85. V souvislosti s předcházejícím Soud zdůrazňuje, že je životně důležité, aby ustanovení trestního práva mířená proti projevům, které rozdmýchávají, podporují nebo schvalují násilí, nenávist nebo intoleranci, definovala jasně a přesně rozsah příslušných provinění a aby tato ustanovení byla přesně formulována tak, aby se předešlo situacím, kdy se stane prostor pro úvahu státu, zda jednání trestně stíhat, příliš širokým a potenciálně zneužitelným prostřednictvím selektivního vynucování.

86. Předcházející úvahy jsou dostatečné k umožnění Soudu uzavřít, že odsouzení stěžovatele nepředstavovalo „naléhavou společenskou potřebu“ a bylo neúměrné k předloženému legitimnímu cíli. Zásah tedy nebyl „nezbytný v demokratické společnosti“.

87. Došlo tudíž k porušení čl. 10 Úmluvy.

VÝROK

Z těchto důvod Soud

1. *Prohlašuje* stížnost za přijatelnou;
2. *Rozhoduje*, že došlo k porušení čl. 10 Úmluvy;
3. *Rozhoduje*, že závěr o porušení čl. 10 Úmluvy představuje sám o sobě spravedlivé zadostiučinění za jakoukoli nemajetkovou újmu utrpěnou stěžovatelem;
1. *Rozhoduje* o náhradě nákladů a výdajů;
2. *Zamítá* zbytek požadavků stěžovatele na spravedlivé zadostiučinění.

(Zpracovali JUDr. Ivo Kouřil a Mgr. Bc. Kamila Tokošová)

EVROPSKÝ SOUD PRO LIDSKÁ PRÁVA
PRVNÍ SEKCE
13. 12. 2018
VĚC CASA DI CURA VALLE FIORITA S. R. L. PROTI ITÁLII
(rozsudek ve věci Casa di Cura Valle Fiorita s. r. l. proti Itálii,
stížnost č. 67944/13)

Dotčené články Úmluvy:

čl. 6 odst. 1

čl. 1 Protokolu č. 1

Odkazy na českou právní úpravu:

čl. 11 Listiny základních práv a svobod

§ 208 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

§ 340 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád

Klíčová slova:

právo na přístup k soudu – ochrana majetku – vyklizení nemovitosti – výkon rozhodnutí

K nevykonání pravomocného rozhodnutí soudu o vyklizení nemovitosti ve světle práva na přístup k soudu

Autorský komentář:

Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva (dále jen „Soud“) se týká vykonatelného soudního rozhodnutí, kterým soudce v přípravném trestním řízení nařídil vyklizení nemovitosti. Rozhodnutí mělo poskytnout ochranu vlastnickému právu stěžovatelky, zabránit pokračování v páchání trestného činu a zachovat celistvost nemovitosti, jelikož tato byla násilně a bez jakéhokoliv právního důvodu obsazena cizími osobami. Rozhodnutí ovšem až doposud nebylo vykonáno. Vnitrostátní orgány odůvodňovaly svůj postup zejména nemožností najít alternativní ubytování, a to především v důsledku finančních problémů městského úřadu a rizikem následného narušení veřejného pořádku.

Soud ve svém rozsudku uvedl, že právo na výkon rozhodnutí je jedním z aspektů práva na přístup k soudu a že výkon rozhodnutí musí být považován za nedílnou součást „řízení“ ve smyslu čl. 6 Úmluvy. Na jedné straně uznal, že společenské aspekty a obavy z narušení veřejného pořádku mohou odůvodnit určité obtíže a časovou prodlevu ve výkonu rozhodnutí o vyklizení nemovitosti. Dlouhodobou nečinnost italských vnitrostátních orgánů podle Soudu nicméně nebylo možné omluvit žádným způsobem a nedostatek prostředků podle něj nemohl sám

o sobě představovat dostatečný důvod pro nevynucení soudního rozhodnutí. Soud tak konstatoval porušení čl. 6 odst. 1 Úmluvy. Soud tuto stížnost posuzoval také z pohledu práva na ochranu majetku ve smyslu čl. 1 Protokolu č. 1. Zdůraznil, že skutečný a účinný výkon práva pokojně užívat svůj majetek vyžaduje od státu nejen nezasahovat do výkonu tohoto práva, ale obsahuje i pozitivní závazky, a to zejména pokud existuje přímý vztah mezi opatřením, které stěžovatel může legitimně očekávat od vnitrostátních orgánů, a výkonem práva stěžovatele ke svému majetku. Soud v tomto případě nemohl akceptovat takovou dobu, po kterou nedošlo k výkonu rozhodnutí vnitrostátními orgány (a jež i nadále přetrvává) a která je spojena s absolutním neposkytnutím informací o krocích, které vnitrostátní orgány podnikly s cílem tento stav ukončit. Soud uzavřel, že vnitrostátní orgány měly po dostatečném časovém úseku pro nalezení uspokojivého výsledku přijmout nezbytná opatření k výkonu soudního rozhodnutí, a proto shledal rovněž porušení čl. 1 Protokolu č. 1. k Úmluvě.

I z pohledu české právní úpravy je předmětné rozhodnutí zajímavé, jelikož potvrzuje, že výkon rozhodnutí soudu je součástí práva na přístup k soudu ve smyslu čl. 6 odst. 1 Úmluvy. Tam, kde má být výkonem rozhodnutí poskytnuta ochrana majetku, má navíc stát povinnost (pozitivní závazek) tuto ochranu poskytnout a porušení dané povinnosti může být porušení daného závazku podle čl. 1 Protokolu č. 1.

(Zpracoval JUDr. Pavel Simon)

SKUTKOVÝ STAV

Stěžovatelka, společnost Casa di Cura Valle Fiorita S. r. l., je italská společnost s ručením omezeným, jež je vlastníkem budovy v Římě. Tato budova byla od roku 1971 po dlouhou dobu užívána na základě příslušných smluv nemocnicí San Filippo Neri. Od roku 2011 ovšem zůstala neobydlená. Dne 6. 12. 2012 skupina přibližně 100 lidí násilně pronikla do této budovy a začala v ní bydlet. Stěžovatelka ve stejný den podala u státního zástupce trestní oznámení, ve kterém uvedla, že došlo k zásahu do jejího práva vlastnit majetek, a proto požadovala vyklízení nemovitosti. V průběhu následujících sedmi měsíců stěžovatelka podala dalších jedenáct trestních oznámení. Soudce v přípravném řízení nařídil rozhodnutím ze dne 9. 8. 2013 vyklízení nemovitosti. V tomto rozhodnutí bylo uvedeno, že budova byla obsazena zhruba 150 osobami a že za obsazením stojí hnutí na ochranu práva na bydlení. Tyto osoby dokonce začaly upravovat prostory nemovitosti například tak, že postavily ploty pro omezení vstupu do objektu.

Dne 3. 3. 2015 požádala stěžovatelka správní orgány o výkon rozhodnutí ze dne 9. 8. 2013. Z důvodu následné nečinnosti správních orgánů se stěžovatelka nicméně obrátila ke správnímu soudu. Římský prefekt k tomu uvedl, že za účelem vystěhování osob je nezbytné získat předcházející záruky od městského úřadu

o přestěhování těchto osob do jiných prostor. Jelikož takové záruky nedostal, nemohl ani nařídit vystěhování. Dne 30. 3. 2016 prefekt požádal městský úřad o zajištění alternativního ubytování pro obyvatele budovy tak, aby mohl provést vyklizení nemovitosti. Mezi tím římský okresní soud nařídil stěžovatelce, aby uhradila platbu přibližně 30 000 eur za spotřebu elektřiny za roky 2013 a 2014. Stěžovatelka měla rovněž povinnost zaplatit daň z nemovitých věcí. Řízení, které bylo zahájeno dne 6. 12. 2012 stěžovatelkou, i nadále probíhá a je ve fázi předběžného šetření.

Stěžovatelka tak podala stížnost k Soudu, v níž tvrdila, že její právo na přístup k soudu podle čl. 6 odst. 1 Úmluvy a právo na ochranu majetku podle čl. 1 Protokolu č. 1 byla porušena, a to zejména tím, že došlo k selhání vnitrostátních orgánů při výkonu soudního rozhodnutí.

PRÁVNÍ POSOUZENÍ

I. K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 6 ÚMLUVY A ČLÁNKU 1 PROTOKOLU Č. 1 K ÚMLUVĚ

21. Stěžovatelka namítala nevykonání rozhodnutí soudce přijaté v přípravném řízení ze dne 9. 8. 2013, kterým bylo nařízeno zajištění a následně i vyklizení nemovitosti. Dovolává se svého práva na účinnou soudní ochranu zaručeného čl. 6 odst. 1 Úmluvy, který zní:

„Každý má právo na to, aby jeho záležitost byla (...) v přiměřené lhůtě projednána (...) soudem (...), který rozhodne o jeho občanských právech nebo závazcích (...).“

22. Stěžovatelka dále namítá, že dlouhodobá nemožnost znovu užívat vlastní nemovitost, která byla obsazena bez právního důvodu třetími osobami, představuje porušení práv na pokojné užívání jejího majetku tak, jak je stanoveno v čl. 1 Protokolu č. 1. Toto ustanovení zní:

„1. Každá fyzická nebo právnická osoba má právo pokojně užívat svůj majetek. Nikdo nemůže být zbaven svého majetku s výjimkou veřejného zájmu a za podmíněk, které stanoví zákon a obecné zásady mezinárodního práva.

2. Předchozí ustanovení nebrání právu států přijímat zákony, které považují za nezbytné, aby upravily užívání majetku v souladu s obecným zájmem a zajistily placení daní a jiných poplatků nebo pokut.“

A. K přijatelnosti

23. Vláda uvádí, že stěžovatelka neuplatnila své právo na pokojné užívání svého majetku před civilním soudem a že navíc ani neprokázala svůj úmysl užívat svoji nemovitost po skončení smluvního vztahu s nemocnicí San Filippo Neri.

24. Vláda dále poznamenává, že stěžovatelka čekala do 25. 5. 2015, tedy dva roky, než podala žalobu ke správnímu soudu, kde namítala nečinnost správních orgánů. Podle vlády tedy stěžovatelka předtím, než se obrátila na Soud, nevyužila plně a řádně opravné prostředky, které měla k dispozici podle vnitrostátního práva.

25. Vláda nakonec poukazuje na nařízení s mocí zákona č. 14 ze dne 20. 2. 2017 a na soudní ochranu poskytovanou vlastníkům, jejichž nemovitost je násilně obsazena.

26. Stěžovatelka s tvrzeními vlády nesouhlasí. Zprvė uvádí, že bezodkladně uplatnila svá majetková práva ke své nemovitosti, když podala trestní oznámení proti násilnému obsazení svého majetku ve stejný den, kdy k tomuto obsazení došlo, tj. 6. 12. 2012. Dále uvádí, že v květnu 2015 byla nucena obrátit se na krajský správní soud, neboť správní orgány byly nečinné i navzdory mnoha návrhům na výkon dočasněho zajištění nemovitosti, jež bylo nařízeno v srpnu 2013 v rámci přípravného řízení soudcem v Římě.

27. Stěžovatelka připomíná, že vnitrostátní právo jí neposkytlo účinný prostředek nápravy, který by jí umožnil uplatnit její práva. Důkazem toho je, že až do 30. 3. 2016, tedy více než tři roky po obsazení budovy, vnitrostátní orgány aktivně nehledaly alternativní ubytování, aby bylo možné k vyklizení nemovitosti přistoupit. Pokud jde o civilní prostředek nápravy, stěžovatelka se domnívá, že s ohledem na okolnosti případu by civilní žaloba proti osobám, které budovu obsadily, neměla žádnou šanci uspět. Upřesňuje, že identita těchto osob nebyla vnitrostátními orgány nikdy zjištěna a že neví, jak by soudní úředník jmenovaný civilním soudem mohl přijít do kontaktu s dotčenými jednotlivci, když vnitrostátní orgány neprovedly zajištění budovy, a to navzdory rozhodnutí soudce učiněném v přípravném řízení.

28. Stěžovatelka dále uvádí, že v době, kdy došlo k obsazení nemovitosti, probíhaly i nadále závěrečné práce kliniky a demontáž zdravotnického zařízení. Domnívá se tedy, že tvrzení vlády o jejím nezájmu budovu užívat není relevantní.

29. Stěžovatelka nakonec dodává, že nařízení s mocí zákona č. 14 z roku 2017, které nabylo účinnosti až po podání stížnosti, ještě více omezuje její práva jako vlastníka nemovitosti obsazené jinými osobami, a to v takovém rozsahu, že dává široké pravomoci prefektovi na zajištění ochrany práv osob, jež obsadily nemovitost, přičemž náhrada vlastníkovi se poskytuje pouze v případech podvodného jednání nebo závažného pochybení prefekta.

30. Soud nejprve uvádí, že tvrzení vlády v podstatě představuje námitku nevyčerpání vnitrostátních prostředků nápravy, a že je tedy třeba zkoumat otázku přijatelnosti stížnosti.

31. Připomíná, že povinnost vyčerpání vnitrostátních prostředků nápravy podle čl. 35 odst. 1 Úmluvy se týká takových prostředků, které jsou stěžovateli dostupné a které mohou napravit namítanou situaci. Tyto prostředky nápravy musí existovat s dostatečnou mírou jistoty, a to nejen v teoretické rovině, ale i v praxi, jinak by postrádaly požadovanou přístupnost a účinnost; je přitom povinností žalovaného

státu prokázat, že uvedené požadavky jsou splněny. Stěžovatel, který použil zjevně účinný a dostatečný právní prostředek nápravy, nemůže být obviňován z toho, že se nepokusil použít jiné dostupné prostředky, u kterých měl ovšem jen malou šanci na úspěch (Aquilina proti Maltě, č. 25642/94, rozsudek velkého senátu ze dne 29. 4. 1999, § 39).

32. Aby bylo možné rozhodnout, zda stěžovatelka za okolností tohoto případu splnila požadavek vyčerpání vnitrostátních prostředků nápravy, je nezbytné stanovit, který akt orgánu státu měl nepříznivý dopad na dotčenou osobu. Soud v tomto ohledu poznamenává, že stěžovatelka namítá odmítnutí vykonat rozhodnutí spočívající v dočasném zajištění její nemovitosti, nařízené dne 9. 8. 2013 soudcem v přípravném řízení, příslušnými vnitrostátními orgány a vyklidit tak předmětné prostory. Zajištění nemovitosti bylo nařízeno s cílem zajistit ochranu vlastnického práva poškozené strany v řízení a umožnit jí navrácení držby jejího majetku.

33. Soud nejprve poznamenává, že vláda neuvedla, který konkrétní typ žaloby u civilního soudu by mohl vést přímo k výkonu rozhodnutí a vyklizení prostor. Dále uvádí, že pokud stěžovatelky o identifikování osob, které obsadily nemovitost s cílem postavit je před soud, byl neúspěšný pro odmítnutí vnitrostátních orgánů zpřístupnit údaje, které se jich týkají. Soud připomíná, že prostředek, kterým by došlo k odškodnění, nemá takovou povahu, jež by nahradil nečinnost vnitrostátních orgánů ve vztahu k obsazení budovy stěžovatelky (viz, *mutatis mutandis*, Matheus proti Francii, č. 62740/00, rozsudek ze dne 31. 3. 2005, § 71; a Sud Est Réalisations proti Francii, č. 6722/05, rozsudek ze dne 2. 12. 2010, § 59).

34. V každém případě, pokud jde o stížnost stěžovatelky týkající se zásahu do jejího vlastnického práva, Soud poznamenává, že trestní oznámení podané ve stejný den, kdy došlo k obsazení její nemovitosti, jež bylo navíc několikrát zopakováno a vedlo k vydání rozhodnutí o dočasném zajištění nemovitosti, mělo právě za cíl ochranu vlastnického práva stěžovatelky a vyklizení prostor nemovitosti v jejím vlastnictví.

35. Soud navíc poznamenává, že jsou to právě vnitrostátní orgány, které mají povinnost napomáhat výkonu rozhodnutí tak, aby stěžovatelka dosáhla vyklizení nemovitosti. Povinnost jednat tak leží na vnitrostátních orgánech a nikoli na stěžovatelce. Požadovat od dané osoby, aby činila další kroky, jejichž výsledek by byl vzhledem k tomu, že osoby nelegálně obsadily danou nemovitost a nebyly identifikovány nebo zadrženy, stejný, by bylo v rozporu s požadavky čl. 35 odst. 1 Úmluvy (viz, *mutatis mutandis*, Matheus proti Francii, č. 62740/00, rozhodnutí ze dne 18. 5. 2004; a Barret a Sirjean proti Francii, č. 13829/03, rozhodnutí ze dne 3. 7. 2007).

36. Ze stejných důvodů se Soud domnívá, že stěžovatelce nemůže být vytýkáno, že svou žalobou na nečinnost vnitrostátních orgánů podanou ke správnímu soudu nepředložila dříve. Je tomu tak tím spíše, že posledně uvedený prostředek nápravy, který stěžovatelka podala dne 25. 5. 2015, byl v projednávaném případě zbaven jakéhokoli účinku, jelikož o něm správní soud nerozhodl a jelikož prá-

vu stěžovatelky užívat svůj majetek nebyla doposud poskytnuta soudní ochrana. Soud připomíná, že podle jeho judikatury musí právní prostředek nápravy existovat s dostatečnou mírou jistoty, a to nejen v teorii, ale i v praxi, jinak by postrádal přístupnost a účinnost, jak je vyžadováno Úmluvou (Sakık a další proti Turecku, č. 87/1996/706/898-903, rozsudek ze dne 26. 11. 1997, § 53; Vernillo proti Francii, č. 11889/85, rozsudek ze dne 20. 2. 1991, § 27; Johnston a další proti Irsku, č. 9697/82, rozsudek ze dne 18. 12. 1986, § 45; a Veysel Şahin proti Turecku, č. 4631/05, rozsudek ze dne 27. 9. 2011, § 21).

37. Vláda ve vztahu k ustanovení nařízení s mocí zákona č. 14 z roku 2017, na které odkazuje ve svých vyjádřeních, nakonec ani neuvedla, jakým způsobem poskytla stěžovatelce účinnou a konkrétní ochranu práv plynoucích z Úmluvy.

38. Námitku vlády týkající se nevyčerpání vnitrostátních prostředků nápravy proto nelze přijmout.

39. Vzhledem k tomu, že stížnost není zjevně neopodstatněná ve smyslu čl. 35 odst. 3 písm. a) Úmluvy a že se nejedná o žádný jiný důvod nepřijatelnosti, Soud ji prohlašuje za přijatelnou.

B. K odůvodněnosti

1. Tvrzení stran

40. Stěžovatelka namítá nečinnost vnitrostátních orgánů ve vztahu k násilnému obsazení její nemovitosti, a to navzdory rozhodnutí, které v její prospěch vydal soudce v rámci přípravného řízení. Uvádí, že situace přetrvává navzdory četným výzvám a krokům, které podnikla, aby dosáhla výkonu uvedeného rozhodnutí a vyklizení její nemovitosti. To podle ní prokazuje, že vnitrostátní systém neposkytnul jejím právům dostatečnou ochranu.

41. Stěžovatelka dále uvádí, že obsazení její nemovitosti je pro „hnutí za právo na bydlení“ otázkou jejich hrdosti, neboť hnutí pravidelně organizovalo v prostorech jejího majetku oslavy a veřejné akce ve prospěch boje za bydlení, a to aniž by mělo někdy obavy ze zásahu vnitrostátních orgánů. Považuje přítom za nepřijatelné, aby osoby, které obsadily její nemovitost bez právního důvodu, ji beztrestně užívaly po dobu více než pěti let, zatímco stěžovatelka je i nadále povinna hradit vzniklé náklady za spotřebu vody a elektřiny.

42. Vláda nezpochybňuje, že nemovitost stěžovatelky je obsazena bez právního důvodu třetími osobami. Dodává ovšem, že příslušné vnitrostátní orgány (...) jsou určeny nejen k tomu, aby vykonaly rozhodnutí ze dne 9. 8. 2013, které má poskytnout ochranu vlastnického práva stěžovatelky, ale také aby zajistily respektování základních práv osob obývajících nemovitost a požadavek na zachování veřejného pořádku. Vláda proto uvádí, že výkon dočasného zajištění nemovitosti byl vzhledem ke složitosti situace a různým zájmům jednoduše odložen.

43. Upřesňuje, že stěžovatelka byla osobně informována vnitrostátními orgány o okolnostech spojených s výkonem zajištění její nemovitosti, a to zejména dopisem ze dne 17. června 2015.

44. Vláda také potvrzuje, že řešení situace stěžovatelky je pro vnitrostátní orgány prioritou. Důkazem toho je, že 30. 3. 2016 byl oficiálně městský úřad v Římě vyzván k podniknutí nezbytných kroků k nalezení alternativního bydlení pro osoby nacházející se v předmětné nemovitosti.

45. Vláda se domnívá, že nedošlo k zásahu do vlastnického práva stěžovatelky. Podle ní naopak přijaté opatření k zajištění nemovitosti, tedy rozhodnutí ve prospěch stěžovatelky, prokazuje uznání jejího práva na pokojné užívání majetku.

2. Hodnocení Soudu

a) K porušení čl. 6 odst. 1 Úmluvy

46. Soud nedávno shrnul zásady vyplývající z jeho judikatury v oblasti práva na přístup k soudu v rozsudku *Lupeni Greek Catholic Parish a další proti Rumunsku* (č. 76943/11, rozsudek velkého senátu ze dne 29. 11. 2016, § 84–90). Soud dále připomíná, že právo na výkon rozhodnutí je jedním z aspektů práva na přístup k soudu. Jak již Soud potvrdil, právo na přístup k soudu by bylo jen iluzorní, pokud by vnitrostátní právní řád smluvního státu umožňoval, aby konečné a závazné soudní rozhodnutí zůstalo na úkor jedné strany nevykonané. Bylo by skutečně nemyšlitelné, aby čl. 6 odst. 1 podrobně popisoval procesní záruky, které jsou poskytnuté stranám – jako jsou zásady spravedlnosti, veřejnosti a rychlosti – a to bez toho, aby chránil výkon soudních rozhodnutí. Pokud by měl být tento článek chápán tak, že se týká pouze přístupu k soudu a vedení řízení, existovalo by riziko vytvoření situací, které by nebyly v souladu s principy právního státu, jež se smluvní státy zavázaly respektovat, když ratifikovaly tuto Úmluvu. Výkon rozhodnutí nebo rozsudku kteréhokoli soudu je proto nutné považovat za integrální součást řízení ve smyslu čl. 6 Úmluvy (viz, mimo jiné, *Hornsby proti Řecku*, č. 18357/91, rozsudek ze dne 19. 3. 1997, § 40).

47. Soud dále připomíná, že i když lze připustit, aby státy zasahovaly do průběhu výkonu soudního rozhodnutí, důsledkem takového zásahu nemůže být zabránění, zrušení nebo neodůvodněné odložení výkonu rozhodnutí excesivním způsobem, jakož ani zpochybnění podstaty tohoto rozhodnutí (*Immobiliare Saffi proti Itálii*, č. 22774/93, rozsudek velkého senátu ze dne 28. 7. 1999, § 63 a 66). Za výjimečných okolností může být opodstatněný odklad výkonu soudního rozhodnutí po nezbytně nutnou dobu potřebnou pro nalezení uspokojivého řešení problémů veřejného pořádku (*ibidem*, § 69).

48. Je na každém smluvním státě, aby disponoval přiměřenými a dostatečnými soudními prostředky, které zajistí respektování pozitivních závazků jim přinále-

žících. Úlohou Soudu je přezkoumat, zda v konkrétním případě opatření přijatá vnitrostátními orgány byla přiměřená a dostatečná (viz, *mutatis mutandis*, Ignaccolo-Zenide proti Rumunsku, č. 31679/96, rozsudek ze dne 25. 1. 2000, § 108).

49. V tomto případě Soud nejprve poznamenává, že rozhodnutí římského soudce přijaté v přípravném řízení dne 9. 8. 2013 se týkalo práva stěžovatelky na ochranu vlastnictví jejího majetku, jež má civilní povahu. Uvedené rozhodnutí o zajištění bylo navíc naléhavé povahy, neboť mělo za cíl zabránit pokračování v trestném činu s cílem zachovat celistvost majetku poškozené strany. Dále není sporu ani o tom, že předmětné rozhodnutí bylo konečné a vykonatelné.

50. Je třeba uvést, že rozhodnutí o zajištění nemovitosti zůstává i do dnešního dne nevykonané, a to i navzdory mnoha krokům, které stěžovatelka pravidelně podnikala, aby výkonu tohoto rozhodnutí dosáhla. Soud navíc uvádí, že ze strany vnitrostátních orgánů nedošlo k žádnému pokusu o výkon rozhodnutí od doby, kdy soudce zajištění nařídil.

51. Je nesporné, že vláda odůvodňovala zpoždění ve výkonu rozhodnutí z důvodů veřejného pořádku a z důvodů společenského řádu. Soud v tomto ohledu poznamenává, že důvody předložené vnitrostátními orgány pro ospravedlnění nevykonání zajištění se týkaly především nedostatku řešení otázky přesídlení osob obývajících předmětnou budovu, a to zejména pro finanční problémy městského úřadu. Důvody založené na riziku nepokojů v rámci ochrany veřejného pořádku byly uvedeny pouze obecným způsobem, bez toho, aby byly podloženy konkrétními okolnostmi. Soud je i přesto ochoten připustit, že vnitrostátní orgány mohly mít obavy z toho, že musí zmírnit vážná rizika narušení veřejného pořádku spojená s vyhoštěním několika desítek lidí, obzvláště pokud obsazení předmětné nemovitosti bylo součástí militantní akce doprovázené velkým zájmem médií.

52. Je ovšem zřejmé, že vláda nepředložila žádnou informaci o krocích, které by správní orgány podnikly, aby našly alternativní možnosti ubytování od okamžiku, kdy došlo k obsazení budovy, respektive alespoň od 30. 3. 2016, kdy prefekt zaslal oficiální list. Ani ze spisu neplnou žádná další opatření, která by byla v tomto ohledu přijata (viz, *a contrario*, Societé Cofinfo, č. 23516/08, rozhodnutí ze dne 12. 12. 2010).

53. I když Soud uznává, že důvody společenského řádu a obavy související s rizikem narušení veřejného pořádku by v tomto případě mohly odůvodnit obtíže spojené s výkonem a zpožděním vyklizení prostor, přesto se domnívá, že úplná a dlouhodobá nečinnost italských orgánů je neodůvodněná. Kromě toho je třeba připomenout, že nedostatek finančních zdrojů nemůže sám o sobě představovat přijatelný důvod pro nevykonání soudního rozhodnutí (viz, *mutatis mutandis*, Bourdov proti Rusku, č. 59498/00, rozsudek ze dne 7. 5. 2002, § 35 a Cocchiarella proti Itálii, č. 64886/01, rozsudek velkého senátu ze dne 29. 3. 2006, § 90) a stejně tak ani absence náhradního bydlení (Prodan proti Moldavsku, č. 49806/99, rozsudek ze dne 18. 5. 2004, § 53).

54. Soud je toho názoru, že vnitrostátní orgány tím, že v průběhu více než pěti let nepřijaly žádná opatření nezbytná k dosažení souladu s konečným a vykonatelným soudním rozhodnutím, zbavily v projednávaném případě ustanovení čl. 6 odst. 1 Úmluvy jakéhokoli užitečného účinku a porušily principy právního státu založeného na panství práva a ochraně právních vztahů. Došlo proto k porušení tohoto ustanovení.

b) K porušení čl. 1 Protokolu č. 1

55. Soud se v tomto případě domnívá, tak jak bylo již konstatováno v rozsudku *Matheus* (viz výše) a na rozdíl od svých závěrů, ke kterým dospěl v rozsudku *Immobiliare Saffi* (viz výše, § 46), že odmítnutí vnitrostátních orgánů přistoupit k vyklizení nemovitosti nepředstavuje opatření nezbytné k úpravě užívání majetku ve smyslu čl. 1 Protokolu č. 1. V tomto případě, i když otázka přemístění osob byla vzata v úvahu, odmítnutí přistoupit k vystěhování těchto osob nevyplývá přímo z aplikace práva vztahujícího se na sociální nebo hospodářskou politiku v oblasti, jako je například poskytování ubytování nebo sociální podpora pro nájemce v obtížích, nýbrž z odmítnutí příslušných orgánů přistoupit za konkrétních okolností a v průběhu několika let k vyklizení nemovitosti stěžovatelky. Nedostatek spočívající v nevykonání rozhodnutí přijatého v přípravném řízení dne 9. 8. 2013 musí být proto podle Soudu posouzen ve světle obecné normy obsažené v první větě prvního odstavce čl. 1 Protokolu č. 1, která stanovuje právo pokojně užívat svůj majetek (viz, *mutatis mutandis*, rozsudek *Matheus*, viz výše, § 68).

56. Soud mimo jiné připomíná, že skutečný a účinný výkon práva, který je zaručen čl. 1 Protokolu č. 1, nemůže záviset jenom na povinnosti státu zdržet se jakéhokoli zásahu, ale že od státu lze vyžadovat i pozitivní opatření směřující k ochraně práva, a to zejména v těch případech, kdy existuje přímé spojení mezi opatřeními, která stěžovatelka může legitimně od vnitrostátních orgánů očekávat, a účinným užíváním jejího majetku (*Öneryildiz* proti *Turecku*, č. 48939/99, rozsudek velkého senátu ze dne 30. 11. 2004, § 134).

57. Panství práva, které je jedním ze základních principů demokratické společnosti a jež je inherentní každému článku Úmluvy, navíc ve spojení s první větou čl. 1 Protokolu č. 1 odůvodňuje uložení sankcí státu, který odmítl vykonat nebo nařídít výkon soudního rozhodnutí (rozsudek *Matheus*, viz výše, § 70).

58. Ve vztahu k tomuto případu Soud opakuje, že vnitrostátní orgány byly v průběhu více než pěti let nečinné ve vztahu k soudnímu rozhodnutí, kterým soudce v přípravném řízení nařídil vyklizení nemovitosti stěžovatelky.

Soud již uznal, že z důvodů společenského řádu a nezbytnosti zachování veřejného pořádku, které nezpochybnuje, mohl být odklad výkonu rozhodnutí odůvodněn. Za přijatelné ovšem nemůže považovat celkovou prodlevu v nevykonání rozhodnutí v tomto případě, která ještě ostatně stále trvá a která je spojena s úplnou

absencí informací ohledně kroků, které se podnikly nebo se plánují podniknout k ukončení této situace. Soud má na zřeteli i to, že stěžovatelka je i nadále povinna hradit náklady na spotřebu energie, kterou spotřebovaly osoby nacházející se v nemovitosti stěžovatelky.

59. Vnitrostátní orgány s ohledem na individuální zájmy stěžovatelky měly po přiměřené době strávené hledáním uspokojivého řešení přijmout nezbytná opatření, kterými by bylo respektováno soudní rozhodnutí.

60. Z důvodů podobných těm, které jsou uvedeny v souvislosti s tvrzeným porušením čl. 6 odst. 1 Úmluvy, se Soud s ohledem na výše uvedené domnívá, že v projednávané věci došlo k porušení čl. 1 Protokolu č. 1 Úmluvy.

II. K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 13 ÚMLUVY

(...)

III. K POUŽITÍ ČLÁNKU 41 ÚMLUVY

64. Článek 41 Úmluvy stanoví:

„Jestliže Soud prohlásí, že byla porušena Úmluva nebo její protokoly, a jestliže vnitrostátní právo zúčastněné Vysoké smluvní strany umožňuje jen částečné odstranění důsledků tohoto porušení, Soud přiznává v případě potřeby poškozené straně spravedlivé zadostiučinění.“

A. Újma

65. Stěžovatelka požaduje částku ve výši 9 517 500 eur jako náhradu za materiální újmu. Uvádí, že tato částka odpovídá výši nájmu, na který by měla nárok, a to 2 115 000 eur ročně, pokud by byl hrazen od okamžiku obsazení její nemovitosti. Požaduje také 100 000 eur jako náhradu morální újmy.

66. Vláda uvádí, že žádná částka nemůže být stěžovatelce přiznána z titulu spravedlivého zadostiučinění, zejména s ohledem na možnost získat příslušnou náhradu na vnitrostátní úrovni.

67. Soud poznamenává, že základem pro přiznání spravedlivého zadostiučinění je v tomto případě zjištění porušení čl. 6 odst. 1 Úmluvy a čl. 1 Protokolu č. 1 Úmluvy z důvodu nevykonání soudního rozhodnutí nařizujícího vyklizení nemovitosti stěžovatelky.

68. Stěžovatelka požaduje náhradu materiální újmy ve výši nájmu, které by byla získala, pokud by se svojí nemovitostí mohla disponovat. Soud se domnívá, že i když stěžovatelka nepochybně utrpěla materiální újmu v důsledku dlouhotrvající nečinnosti ve vztahu k násilnému obsazení její nemovitosti, nelze spekulovat o tom, jaké mohla mít stěžovatelka příjmy z nájmu, kdyby mohla využívat svoji nemovitost, která v předmětné době nebyla pronajata. Znalecký posudek, který byl

obstarán na žádost stěžovatelky, neumožňuje Soudu přesně vypočítat výši škody, která byla z tohoto důvodu způsobena.

Soud ve shodě s vládou nakonec uvádí, že stěžovatelka mohla získat náhradu škody před vnitrostátními orgány, které jsou v lepším postavení posoudit materiální újmu způsobenou poškozenému z důvodu obsazení nemovité věci.

69. Soud navíc uvádí, že ve vztahu k nákladům, které vznikly stěžovateli zejména uhrazením nákladů na spotřebu energie osobami, které obsadily budovu, a daní z nemovitých věcí, nebyly tyto náklady v žádosti o spravedlivé zadostiučinění vyčísleny ani uplatňovány.

70. Za těchto okolností nebude nárok na náhradu materiální újmy stěžovatelce přiznán (Barret a Sirjean, viz výše, § 54).

71. Soud se naopak domnívá, že stěžovatelka utrpěla určitou morální újmu, kterou pouhé shledání porušení jejích práv ze strany státu nemůže nahradit. Soud proto na spravedlivém základě podle čl. 41 Úmluvy stěžovatelce přiznává částku ve výši 20 000 eur.

B. Úroky z prodlení

(...)

VÝROK

Z těchto důvodů Soud jednomyslně

1. *Prohlašuje* stížnost za přijatelnou;
2. *Rozhoduje*, že došlo k porušení čl. 6 odst. 1 Úmluvy a čl. 1 Protokolu č. 1 k Úmluvě;
3. *Rozhoduje*, že není důvod zabývat se námitkou uplatněnou na základě čl. 13 Úmluvy;
4. *Rozhoduje*
 - a) že žalovaný stát má stěžovatelce uhradit ve lhůtě tří měsíců ode dne, kdy rozsudek podle čl. 44 odst. 2 Úmluvy nabude právní moci, 20 000 eur (...) jako náhradu morální újmy;

(...)

5. *Zamítá* v ostatním návrh na přiznání spravedlivého zadostiučinění.

(Zpracoval Mgr. Ladislav Kováč, LL.M.)

EVROPSKÝ SOUD PRO LIDSKÁ PRÁVA
PÁTÁ SEKCE
30. 4. 2019
VĚC MASLAROVA PROTI BULHARSKU
(rozsudek ve věci Maslarova proti Bulharsku, stížnost č. 26966/10)

Dotčené články Úmluvy:
čl. 6 odst. 2, čl. 13, čl. 41

Odkazy na českou právní úpravu:
čl. 40 odst. 3 Listiny základních práv a svobod
§ 31a zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem

Klíčová slova:

presumpce nevinny – urážlivé a hanlivé výroky – účinný vnitrostátní opravný prostředek – nemajetková újma

K porušení zásady presumpce nevinny při výrocích tiskového mluvčího státního zastupitelství, kterými přesáhl rámec pouhého sdělení informace

Autorský komentář:

Předkládané rozhodnutí je jistě zajímavé z hlediska respektování zásady presumpce nevinny, která je základním právem zaručeným jak Listinou základních práv a svobod (čl. 40 odst. 3), tak i čl. 6 odst. 2 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod. Ukazuje, že tato zásada zavazuje nejen trestní soudy rozhodující o vině či nevině osoby, ale také všechny ostatní orgány státní moci.

Z prezentovaného rozhodnutí vyplývá povinnost státu a jeho orgánů objektivně informovat o probíhajícím vyšetřování či trestním řízení, přičemž je třeba vyvarovat se takových výroků tiskových mluvčích či jiných osob pracujících na soudech či státních zastupitelstvích a výroků dalších orgánů veřejné moci, které by předjímaly vinu obviněného, který by měl být prezentován přesně podle procesního postavení, v jakém se v řízení nachází. Do doby, než je soudy pravomocně potvrzeno, že osoba spáchala trestný čin, musí výše uvedené subjekty osobu prezentovat jako podezřelého, obviněného či obžalovaného, nikoli jako pachatele trestného činu.

Pokud jde o mediální prezentování sledované trestní kauzy, využívají novináři svoje právo a plní si svoji povinnost, když informují o otázkách veřejného zájmu. Tiskové konference a reportáže o vyšetřování či trestním řízení takovou povinnost realizují, přičemž do konfliktu se zmíněným právem se dostává právo obviněného na spravedlivý proces a presumpci nevinny. Z ústavněprávního hlediska je význam-

né posouzení přiměřenosti vztahu mezi veřejným zájmem na stíhání a odsouzení pachatele trestného činu a základním právem obviněného, aby o jeho vině či nevině a trestu bylo rozhodnuto ve spravedlivém procesu vedeném nestrannými soudci při zachování presumpce nevinny.

Nejvyšší soud se podobné problematice věnoval v rozsudku ze dne 3. 7. 2012, sp. zn. 30 Cdo 4280/2011, ve sporu žalobkyně proti žalované České republice – Ministerstvu spravedlnosti o náhradu nemajetkové újmy, která jí měla být způsobena v důsledku zahájení trestního stíhání proti její osobě pro spáchání trestného činu vraždy, kdy žalobkyně byla zproštěna obžaloby, nicméně během řízení měla proti ní být vedena mediální kampaň, kdy docházelo k masivnímu zásahu do jejich osobnostních práv.

Zde Nejvyšší soud uzavřel, že k tíži státu lze přičíst „mediální vyjadřování orgánů činných v trestním řízení, kteréžto způsobem umocňujícím újmu obviněného (obžalovaného) komentují jeho domnělou trestnou činnost (například rozsah či způsob provedení), či dokonce způsobem, který výslovně či nepřímo vede k porušení presumpce nevinny“. Není-li však takových vyjádření či postupů ze strany orgánů činných v trestním řízení, a medializace případu je tak prostým důsledkem zásady veřejnosti trestního řízení a obecných veřejných poměrů případu, nelze přičítat státu k tíži, že princip presumpce nevinny byl narušen sdělovacími prostředky. Nejvyšší soud uvedl, že „neodpovídající vyjadřování sdělovacích prostředků k probíhajícímu trestnímu stíhání může mít podle ESLP i negativní dopad do práva na spravedlivý proces“. Nejvyšší soud na podkladě judikatury ESLP zdůraznil, že novináři na to musejí pamatovat, když píší články o probíhajících soudních řízeních, neboť mimo hranice přípustného komentáře se mohou ocitnout výroky, u kterých by hrozilo, že – ať už úmyslně či nikoliv – sníží šance dotyčné osoby, že se bude těšit spravedlivému procesu, nebo podryje důvěru veřejnosti v roli, kterou soudy zastávají při výkonu trestní spravedlnosti“ (rozsudek senátu první sekce ESLP ze dne 5. 12. 2002, ve věci Craxi proti Itálii, stížnost č. 34896/97, § 101). Zároveň však nesmí dojít k omezení práva na svobodu projevu.

SKUTKOVÝ STAV

Stěžovatelka je bulharskou státní příslušnicí, která byla v letech 2005 až 2009 ministryní práce a sociálních věcí, v roce 2009 byla zvolena do Parlamentu, v němž předsedala parlamentní komisi pro práci a sociální věci. V rámci trestního řízení vedeného pro zneužití pravomoci a zpronevěry veřejných prostředků týkajícího se veřejné zakázky na rekonstrukci budovy užívané krajskou pobočkou Ministerstva práce a sociálních věcí požádal státní zástupce o zbavení imunity stěžovatelky, které by umožnilo její trestní stíhání. V této žádosti státní zástupce detailně popsal vývoj trestního vyšetřování a zjištěný skutkový stav týkající se přidělení předmětné veřejné zakázky včetně pochybení, kterých se měla dopustit stěžovatel-

ka. Sama stěžovatelka se svým vydáním k trestnímu stíhání souhlasila. Uvedené události byly mediálně sledovány. Na tiskové konferenci k tomuto tématu popsala mluvčí státního zastupitelství situaci tak, že je „téměř jisté“, že stěžovatelka zneužila veřejné prostředky a že „v této fázi vyšetřování byl vztah mezi stěžovatelkou a spolupachatelem [V. D.] jednoznačně prokázán, což svědčí o záměru Maslarové zneužít veřejné prostředky“. O způsobu zneužití uvedla, že „tytéž práce provedené na témže staveništi byly placeny dvakrát“. Předmětné výroky byly reprizovány několika médii, záležitosti se věnovala také reportáž národního rádia. V deníku Politika vyšel rozhovor s poslancem Národního shromáždění, panem P. N., který byl místopředsedou ad hoc parlamentní komise pověřené vyšetřováním výdajů předchozí vlády. P. N. v rozhovoru uvedl, že „obdrželi velmi závažnou zprávu od Ministerstva práce a sociálních věcí a od Účetního dvora“, že „konstatovali pochybení bývalé ministryně Emilie Maslarové“ a že „lze uzavřít, že se jedná o typický příklad korupce a porušení zákona o veřejných zakázkách vysokým představitelem výkonné moci“. Stěžovatelka byla obžalována ze zpronevěry veřejných prostředků použitých ve prospěch stěžovatelky a dvou spolupachatelů v celkové výši 11 038 405,55 bulharských lev, tj. 5 643 847,13 eur. Trestní řízení vůči ní (k 23. 3. 2018) stále probíhalo.

PŘÁVNÍ POSOUZENÍ

PŘÁVO A RELEVANTNÍ VNITROSTÁTNÍ PRAXE

16. V bulharském právu je klíčovým zákonem v oblasti závazkového práva, jež je součástí soukromého práva, zákon z roku 1951 o závazcích a smlouvách. Články 45 až 54 tohoto zákona upravují hlavní předpoklady a podmínky občanskoprávní odpovědnosti za škodu. Článek 45 uvedeného zákona zní:

„Každý je povinen nahradit škodu, kterou druhému úmyslně způsobil. Ve všech případech občanskoprávních deliktů se má za to, že byla škoda způsobena úmyslně, neprokáže-li se opak.“

17. Na základě čl. 123 nařízení národního parlamentu ve znění účinném v rozhodné době bylo zahájení trestního stíhání vůči poslanci možné jen za souhlasu Parlamentu (odst. 1) nebo po obdržení souhlasu dotčeného poslance (odst. 2). Žádost o souhlas musí být podána státním zástupcem, musí být odůvodněná, zakládat se na dostatečném množství údajů svědčících o závěru, že poslanec spáchal trestný čin, a za tímto účelem k ní musí být přiloženy relevantní dokumenty (odst. 3).

18. Relevantní právo a vnitrostátní praxe týkající se zákona o odpovědnosti státu za škodu, trestní a občanskoprávní odpovědnost soudců a členů vlády, jakož i pomluvy, jsou shrnuty v rozsudku Gutsanovi proti Bulharsku č. 34529/10, body 67–74, CEDH 2013 (výňatky).

I. K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 6 ODSŤ. 2 ÚMLUVY

19. Stěžovatelka namítá, že státní zástupce, mluvčí státního zástupce, premiér a poslanec P. N. porušili její právo na presumpci nevinu. Odkazuje na čl. 6 odst. 2 Úmluvy, který zní:

„Každý, kdo je obviněn z trestného činu, se považuje za nevinného, dokud jeho vina nebyla prokázána zákonným způsobem.“

A. K přijatelnosti

1. *Tvrzení stran*

a) **Vláda**

20. Vláda namítá nevyčerpání vnitrostátních opravných prostředků. Zaprvé uvádí, že stěžovatelka má možnost se proti obviněním bránit v rámci trestního řízení vedeného vůči ní. Zadruhé mohla podat žalobu na náhradu škody na základě čl. 45 zákona o závazcích a smlouvách na základě občanskoprávní odpovědnosti osob, které podle ní porušily její právo na presumpci nevinu. Zatřetí uvádí, že se stěžovatelka mohla před bulharskými soudy přímo dovolat ustanovení čl. 48 odst. 1 Listiny základních práv Evropské unie nebo čl. 6 odst. 1 Úmluvy, která zakotvují presumpci nevinu.

21. K doložení svého názoru, podle něhož je žaloba na základě čl. 45 zákona o závazcích a smlouvách dostupným a účinným opravným prostředkem, cituje vláda sedm rozsudků vydaných různými soudy prvního stupně mezi lety 2011 a 2017, v nichž soudy přiznaly odškodnění za hanlivé či urážlivé výroky vyslovené jednotlivci vůči jiným jednotlivcům či státním zaměstnancům.

22. Na podporu názoru týkajícího se přímé aplikovatelnosti Listiny základních práv Evropské unie a Úmluvy před bulharskými soudy cituje vláda rozsudek, který byl vynesen ve správní věci v roce 2011 soudem prvního stupně, a proti němuž bylo přípustné odvolání, a procesní rozhodnutí vydané v roce 2013 soudem druhého stupně, kterým bylo zrušeno rozhodnutí soudu prvního stupně týkající se odškodnění, a věc mu byla vrácena k dalšímu řízení.

b) **Stěžovatelka**

23. Stěžovatelka zaprvé uvádí, že žaloba na náhradu škody na základě čl. 45 zákona o závazcích a smlouvách není v jejím případě dostatečně účinná: procentuální poplatky za podání žaloby vybírané v těchto případech činí uvedenou možnost iluzorní; předmětná žaloba umožňuje žalovat toliko na základě odpovědnosti osob za

urážlivé výroky a neústí v uznání porušení presumpce nevinny; získání odškodnění na základě této vnitrostátní judikatury je vázáno jedinečně na definitivní osvobození a není tak dostupné v průběhu trestního řízení vedeného vůči ní; na dotčené osoby se vztahuje imunita bránící soudnímu řízení; žádný z rozsudků předložených vládou (bod 21 výše) se netýká situace podobné její – jde o rozsudky týkající se občanskoprávní odpovědnosti osob v případech urážlivých výroků vyslovených mimo rámec trestního řízení nebo po předchozím trestním odsouzení těchto osob v důsledku stížnosti pomlouvaných osob, a nakonec neexistuje žádná informace o tom, zda nabyly rozsudky citované vládou právní moci.

24. Stěžovatelka rovněž uvádí, že podle čl. 51 Listiny základních práv Evropské unie jsou ustanovení této Listiny určena orgánům, institucím a jiným subjektům Unie, a dále členským státům, výhradně pokud uplatňují právo Unie. Následkem toho jsou tato ustanovení v jejím případě neaplikovatelná a žaloba na nich založená nepředstavuje účinný vnitrostátní opravný prostředek.

2. Posouzení soudu

25. Soud úvodem připomíná, že zásady týkající se respektování čl. 6 odst. 2 Úmluvy vyplývající z judikatury jsou shrnuty v rozsudcích *Allen* proti Spojenému království [GC] (č. 25424/09, body 92 a 93, CEDH 2013), *Gutsanovi* (výše citovaný, body 191–193) a *Slavov* a další proti Bulharsku (č. 58500/10, body 116–118, 10. 11. 2015).

26. Soud uvádí, že stěžovatelka, pokud jde o čl. 6 odst. 2 Úmluvy, brojí proti žádosti státního zástupce podané dne 5. 11. 2019 Parlamentu, výrokům mluvčí státního zastupitelství učiněným na tiskové konferenci dne 6. 11. 2019, výrokům přisuzovaným premiérovi v novinovém článku ze dne 24. 2. 2010 a výrokům poslance P. N. zveřejněným dne 26. 3. 2010. Nejprve je třeba se vyjádřit k přípustnosti námitek vůči žádosti státního zástupce a výrokům přisuzovaným premiérovi, poté k přípustnosti námitek týkajících se prohlášení mluvčí státního zastupitelství a poslance P. N.

a) K přípustnosti námitek týkajících se žádosti státního zástupce a výrokům přisuzovaným premiérovi

27. Soud má za to, že se není třeba vyjadřovat k výtce vlády o nevyčerpání vnitrostátních opravných prostředků v případě těchto dvou námitek, neboť tyto jsou zjevně neopodstatněné, jak je dále rozvedeno.

28. Soud poukazuje na to, že žádost státního zástupce ze dne 5. 11. 2009 měla za cíl zbavení imunity stěžovatelky rozhodnutím Parlamentu tak, aby bylo možné zahájit vůči ní trestní stíhání (body 8 a 17 výše). Tato žádost byla zaslána Národnímu shromáždění oficiální cestou a nikoli veřejnosti prostřednictvím médií.

29. Soud uvádí, že podle ustanovení vnitrostátní legislativy musí být žádost odůvodněna a musí poslancům umožnit, aby si učinili závěr o tom, zda existuje dostatečné množství souladných a konkrétních údajů k podezření stěžovatelky ze spáchání trestného činu (bod 17 výše). Soud má za to, že dotčená žádost byla vyhotovena způsobem, kterým prezentoval všechny nezbytné informace k přijetí rozhodnutí ze strany členů Parlamentu zbavit či nezbavit stěžovatelku imunity: obsahovala část popisující vývoj trestního vyšetřování a skutkové okolnosti vyšetřování, část obsahující konstatování o porušení vnitrostátní legislativy týkající se veřejných zakázek, část věnovanou zavinění trestného činu vytýkaného stěžovatelce a část věnovanou trestní kvalifikaci vytýkaných jednání (bod 8 výše).

30. Ačkoli některé výrazy užitě v uvedené žádosti mohly být mimo kontext mylně vykládány, má Soud za to, že vzhledem ke všem okolnostem konkrétního případu reflektovala žádost státního zástupce stav podezření vůči stěžovatelce a neporušila její presumpci nevinu.

31. Soud poznamenává, že stěžovatelka rovněž brojí proti výrokům premiéra zveřejněným dne 24. 2. 2010 (bod 13 výše). V tomto ohledu soud uvádí, že stěžovatelka odkazuje na článek zveřejněný uvedeného data v deníku *24 hodin* věnovaný trestnímu vyšetřování vůči ní. Je třeba konstatovat, že prohlášení, proti němuž stěžovatelka brojí a jenž se objevuje ke konci dotčeného článku, bylo upraveno formou nepřímé řeči a reflektuje tak výklad autora článku týkajícího se výroků přisuzovaných premiérovi. Soud proto nepovažuje za prokázané, že by výroky takto přisuzované autorem článku premiérovi jím byly skutečně proneseny.

32. Vzhledem k výše uvedenému má Soud tyto dvě námitky za zjevně neodstatněné, proto musí být na základě čl. 35 odst. 3 písm. a) a odst. 4 Úmluvy zamítnuty.

b) K přípustnosti námitek týkajících se prohlášení mluvčí státního zastupitelství S. K. a poslance P. N.

33. Soud poznamenává, že vláda odkazuje na několik prostředků, které mohla stěžovatelka využít: bránit svou nevinu v rámci trestního řízení; podat žalobu na náhradu škody podle čl. 45 zákona o závazcích a smlouvách; podat žalobu založenou přímo na ustanoveních Listiny základních práv Evropské unie nebo čl. 6 odst. 2 Úmluvy. Soud konstatuje, že na rozdíl od jiných podobných případů proti Bulharsku (viz například *Petrov a Ivanova proti Bulharsku*, č. 45773/10, bod 38, 31. 3. 2016 a *Popovi proti Bulharsku*, č. 39651/11, bod 78, 9. 6. 2016) neodkazuje vláda na možnost podání žaloby na základě zákona o odpovědnosti státu a obcí za škodu.

34. Soud připomíná, že vyčerpání vnitrostátních opravných prostředků obecně posuzuje k datu podání stížnosti před Soudem [*Baumann proti Francii*, č. 33592/96,

bod 47, CEDH 2001-V (výňatky)] a že náleží vládě, která se nevyčerpání těchto prostředků dovolává, aby jej přesvědčila o tom, že opravný prostředek, který cituje, byl jak po stránce teoretické, tak praktické, v době rozhodné z hlediska skutkových okolností účinný a dostupný (Akdivar a další proti Turecku, 16. 9. 1996, bod 68, Sbírka rozsudků a rozhodnutí 1996-IV).

35. V projednávané věci Soud poukazuje na to, že vláda zaprvé odkázala na sedm rozsudků soudů prvních stupňů týkajících se použití čl. 45 zákona o závazcích a smlouvách. Je nutné konstatovat, že tyto rozsudky byly vydány po událostech, vůči nimž stěžovatelka brojí (body 11, 14 a 21 výše), jedná se o případy, které se od projednávaného odlišují, neboť urážlivé či hanlivé výroky byly vyslovené jednotlivci vůči jiným jednotlivcům či státním zaměstnancům, nikoli zástupci státního zastupitelství či politickým představitelem, a nebylo upřesněno, zda tyto rozsudky nabyly právní moci (bod 21).

36. Soud dále uvádí, že vláda na podporu svého názoru, podle něhož je žaloba založená přímo na Listině základních práv Evropské unie nebo Úmluvě účinným a dostupným prostředkem, citovala dvě soudní rozhodnutí. Je však třeba konstatovat, že se jedná o rozsudek soudu prvního stupně, který nebyl konečným rozhodnutím, a že se jedná o rušící rozhodnutí, jehož následkem bylo vrácení věci o náhradě škody soudu prvního stupně. Nadto byla tato dvě soudní rozhodnutí vydána v roce 2011 a 2013, tj. po událostech, vůči nimž brojí stěžovatelka, a poté, kdy podala svou stížnost (body 11, 14 a 22 výše).

37. Pokud jde o argument vlády, podle něhož mohla stěžovatelka dokázat svou nevinu v rámci trestního řízení, Soud připomíná, že tuto námitku nepřijatelnosti již přezkoumal a zamítl v rámci jiného podobného řízení proti Bulharsku. Ve svém rozsudku Gutsanovi (výše citovaný, bod 176) tuto námitku zamítl s odůvodněním, že všechny vnitrostátní účinné prostředky, které mají za cíl napravit tvrzené porušení presumpce nevinu, k němuž mělo dojít v probíhajícím trestním řízení, musí být jednotlivcům bezprostředně přístupné a nelze je vázat na výsledek tohoto řízení. Soud má za to, že stejné důvody lze aplikovat i na projednávanou věc.

38. Tyto úvahy stačí Soudu k závěru o tom, že vláda neprokázala, že by jí citované vnitrostátní prostředky byly účinnými a dostupnými. Je tedy třeba tuto námitku o nevyčerpání vnitrostátních opravných prostředků zamítnout.

39. Jelikož tyto dvě námitky založené na čl. 6 odst. 2 Úmluvy nejsou zjevně nepodstatné ve smyslu čl. 35 odst. 3 písm. a) Úmluvy a že jim nebrání jiný důvod nepřijatelnosti, prohlásil je Soud za přijatelné.

B. K věci samé

40. Stěžovatelka tvrdí, že výroky mluvčí státního zastupitelství S. K. a poslance P. N. porušily zásadu presumpce nevinu. Poukazuje na to, že mluvčí pronesla sporné výroky na tiskové konferenci speciálně věnované trestnímu stíhání zahájenému

proti ní a že použité výrazy navozovaly dojem, že se dopustila vytýkaných jednání. Uvádí dále, že výroky poslance P. N. byly rovněž kategorické a korespondovaly s dojemem, že je vinna, předtím, než se k obviněním, která proti ní byla vznesena, vyslovily soudy.

41. Vláda s námitkami stěžovatelky nesouhlasí. Má za to, že výroky mluvčí státního zastupitelství měly za cíl informovat širokou veřejnost o průběhu dotčeného trestního stíhání, které vyvolalo zájem médií. Pokud jde o výroky poslance P. N., jejich účelem bylo informování veřejnosti o práci parlamentní komise, jíž předsedal, tyto výroky nijak nezpochybnily presumpci nevinny stěžovatelky.

42. Soud konstatuje, že předmětné výroky mluvčí státního zastupitelství byly proneseny na tiskové konferenci speciálně věnované trestnímu stíhání vedenému proti stěžovatelce, konané následující den po podání žádosti státního zástupce o zbavení imunity stěžovatelky a tentýž den, kdy stěžovatelka souhlasila se svým trestním stíháním, tedy v okamžiku, kdy veřejnost měla zjevně výrazný zájem na této záležitosti (body 8–11 výše). Uvádí, že za těchto okolností a vzhledem k pozici mluvčí státního zastupitelství měla S. K. učinit nezbytná opatření tak, aby se vyhnula jakýmkoli nejasnostem, pokud jde o význam svých výroků s ohledem na vedení trestního stíhání.

43. Soud má za to, že pronesené výroky přesáhly rámec pouhého sdělení informací. Podle názoru Soudu jednoznačně uváděly, že stěžovatelka stála za zneužitím veřejných prostředků spočívajících v přidělení veřejných zakázek společnosti jednomu ze svých přátel.

44. Soud dále uvádí, že P. N., jehož výroky jsou rovněž stěžovatelkou napadeny, byl členem Národního shromáždění a místopředsedou parlamentní komise pověřené ad hoc vyšetřováním výdajů předchozí vlády (bod 14 výše), jejíž ministryní práce a sociálních věcí byla stěžovatelka (bod 5 výše). Poznává, že v rozhovoru zveřejněném dne 26. 3. 2010 věnovaném práci ad hoc komise odkazoval P. N. na probíhající trestní řízení vedené vůči stěžovatelce, přičemž zmínil jméno a postavení ministryně a v příkladu posoudil tyto skutečnosti jako obzvláště porušující právní předpisy týkající se veřejných zakázek a korupce (bod 14 výše). Soud uznal, že P. N. poskytl sporný rozhovor jakožto místopředseda výše zmíněné komise a že se, jak to tvrdí vláda, snažil o objasnění úkolu své komise a zdůraznění veřejných zakázek, u nichž tato komise shledala vážné nesrovnalosti.

45. Soud nicméně považuje výroky P. N., že jdou nad rámec pouhého sdělení informací, neboť je lze širokou veřejností vykládat jako kategorické potvrzení vysokého představitele státu o vině stěžovatelky, spočívající ve zneužití veřejných prostředků.

46. Tyto skutečnosti postačují Soudu k závěru o tom, že výroky mluvčí státního zastupitelství S. K. a poslance P. N. zasáhly do presumpce nevinny stěžovatelky. Z tohoto důvodu tak došlo k porušení čl. 6 odst. 2 Úmluvy.

II. K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 13 ÚMLUVY

47. Stěžovatelka namítá, že nedisponovala účinnými vnitrostátními opravnými prostředky k nápravě tvrzeného porušení svého práva zaručeného čl. 6 odst. 2 Úmluvy. Poukazuje na čl. 13 Úmluvy, který zní:

„Každý, jehož práva a svobody přiznané touto Úmluvou byly porušeny, musí mít účinné opravné prostředky před národním orgánem, i když se porušení dopustily osoby při plnění úředních povinností.“

48. Uvádějíc ve podstatě tytéž důvody jako ty vztahující se k přípustnosti námitky založené na čl. 6 odst. 2 Úmluvy (body 20–22 výše), má vláda za to, že stěžovatelka měla k dispozici dostatečně účinné opravné prostředky k tomu, aby se domohla svého práva na respektování presumpce nevinny.

A. K přijatelnosti

49. Soud připomíná, že námitky stěžovatelky založené na čl. 6 odst. 2 Úmluvy týkající se žádosti státního zástupce a výroků premiéra zamítl pro zjevnou neopodstatněnost (body 27–32 výše). Z toho plyne, že námitka založená na čl. 13 Úmluvy spojená s těmito dvěma námitkami je rovněž zjevně neopodstatněná a musí tak být v souladu s čl. 35 odst. 3 písm. a) a odst. 4 Úmluvy zamítnuta.

50. Vzhledem k tomu, že námitka formulovaná stěžovatelkou v souvislosti s čl. 13 Úmluvy ve spojení s čl. 6 odst. 2 týkající se výroků mluvčí státního zastupitelství S. K. a poslance P. N. není zjevně neopodstatněná ve smyslu čl. 35 odst. 3 písm. a) Úmluvy a že jí nebrání jiný důvod nepřijatelnosti, prohlásil ji Soud za přijatelnou.

B. K věci samé

51. Soud uvádí, že argumenty vlády týkající se čl. 13 Úmluvy jsou v podstatě tytéž, které již uvedla v rámci přijatelnosti námitky založené na čl. 6 odst. 2 (body 20–22 výše a bod 48 výše). Soud připomíná, že při přezkumu přijatelnosti námitky týkající se čl. 6 odst. 2 Úmluvy konstatoval, že žádný z vládou navrhaných prostředků nepředstavuje dostatečně účinný vnitrostátní opravný prostředek v projednávané věci (body 33–38 výše).

52. Soud má za to, že tytéž důvody se uplatní v rámci přezkumu námitky vznesené k čl. 13 Úmluvy ve spojení s čl. 6 odst. 2. Uzavírá, že se vládě nepodařilo zpochybnit námitku stěžovatelky, podle níž nedisponovala žádným vnitrostátním opravným prostředkem, který by jí umožnil domoci se svého práva na respektování presumpce nevinny.

53. Došlo tak k porušení čl. 13 ve spojení s čl. 6 odst. 2 Úmluvy.

III. K POUŽITÍ ČLÁNKU 41 ÚMLUVY

54. Podle čl. 41 Úmluvy:

„Jestliže Soud zjistí, že došlo k porušení Úmluvy nebo Protokolů k ní, a jestliže vnitrostátní právo dotčené Vysoké smluvní strany umožňuje pouze částečnou nápravu, přiznává Soud v případě potřeby poškozené straně spravedlivé zadostiučinění.“

A. Škoda

55. Stěžovatelka se domáhá částky 20 000 eur z titulu nemajetkové újmy, kterou měla utrpět.

56. Vláda s tímto nárokem nesouhlasí a požadovanou částku považuje za přehnanou. Má za to, že konstatování porušení článků Úmluvy představuje v projednávaném případě dostatečné zadostiučinění.

57. Soud uvádí, že stěžovatelka utrpěla určitou nemajetkovou újmu na základě konstatovaných porušení jejích práv zaručených čl. 6 odst. 2 a čl. 13 Úmluvy. Má proto za to, že je namístě přiznat jí z tohoto titulu částku 5 000 eur.

(...)

VÝROK

Z těchto důvodů Soud jednomyslně

1. *Prohlašuje* stížnost za přijatelnou, pokud jde o námitky týkající se čl. 6 odst. 2 a čl. 13 Úmluvy ve vztahu k výrokům mluvčí státního zastupitelství a poslance P. N. ve zbylém rozsahu za nepřijatelnou;

2. *Prohlašuje*, že došlo k porušení čl. 6 odst. 2 Úmluvy;

3. *Prohlašuje*, že došlo k porušení čl. 13 Úmluvy;

4. *Rozhoduje*, že žalovaný stát má stěžovatelce zaplatit ve lhůtě tří měsíců ode dne, kdy se rozsudek stane konečným v souladu s čl. 44 odst. 2 Úmluvy, následující částky:

i) 5 000 eur (pět tisíc eur) a případnou částku daně, kterou může být stěžovatel povinen zaplatit, za nemajetkovou újmu;

ii) 3 000 eur (...) za náklady řízení;

5. *Zamítá* ve zbylém rozsahu žádost o zaplacení spravedlivého zadostiučinění.

(Zpracovali Mgr. Aleš Pavel a JUDr. Zuzana Brzobohatá)

EVROPSKÝ SOUD PRO LIDSKÁ PRÁVA
DRUHÁ SEKCE
15. 1. 2019
VĚC MĂTĂSARU PROTI MOLDAVSKU
(rozsudek ve věci Mătăsaru proti Moldavsku,
stížnost č. 69714/16 a č. 71685/16)

Dotčený článek Úmluvy:
čl. 10

Odkazy na českou právní úpravu:
čl. 17 Listiny základních práv a svobod
§ 12 odst. 2 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník
§ 358 odst. 1 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

Klíčová slova:

právo na svobodu projevu – nepřiměřená sankce – výtržnictví – zásada subsidiarity trestní represe

K adekvátnosti trestního postihu pachatele, který realizuje právo na svobodu projevu použitím obscénních a vulgárních předmětů

Autorský komentář:

V předkládaném rozhodnutí ESLP znovu zdůraznil význam svobody projevu v demokratické společnosti ve smyslu čl. 10 odst. 1 Úmluvy, a to zásadně i v případech, jde-li o šokující, či dokonce urážlivá vyjádření představující formu sdělení politického názoru či vyjádření politického protestu. Svobodné vyjádření názorů se může uskutečnit též prostřednictvím uměleckého díla nebo jednáním (například vystavením uměleckého díla, byť obscénní povahy, jak tomu bylo v posuzovaném případě), popřípadě i kombinací slovního vyjádření a jednání. V tomto směru ESLP navázal na svou předchozí judikaturu k výkladu čl. 10 Úmluvy – srov. Alekhina proti Rusku (č. 38004/12) v mediálně známé věci vystoupení punkové kapely Pussy Riot v moskevském chrámu.

Meze takto pojmávané svobody projevu vyplývají z čl. 10 odst. 2 Úmluvy, podle něhož ji lze omezit, včetně stanovení sankcí, a to za současného splnění dvou předpokladů: 1) na základě zákona, a 2) musí jít o omezení nezbytné v demokratické společnosti a sledující některý z legitimních cílů (například zájem na ochraně pořádku, morálky nebo na ochraně pověsti nebo práv jiných osob).

V posuzované věci ESLP vzal v úvahu možnost kvalifikace vystavení obscénních soch a vulgárních předmětů podle vnitrostátního (moldavského) práva jako

aktu výtržnictví. Moldavským soudům však v této souvislosti vytkl, že nijak nevyvětlily nutnost aplikace příslušného ustanovení trestního zákona a vůbec se nezabývaly tím, zda nebylo namístě věc posoudit podle zákona o přestupcích. Pokud soudy za této situace stěžovateli uložily trestněprávní sankci (navíc trest odnětí svobody, byť podmíněný), jde o zcela nepřiměřenou sankci. Na základě toho pak ESLP učinil závěr o porušení práva stěžovatele na svobodu projevu zaručenou v čl. 10 Úmluvy, neboť vnitrostátní (moldavské) soudy překročily rámec toho, co lze pokládat za nezbytné omezení svobody projevu podle čl. 10 odst. 2 Úmluvy.

Z pohledu vnitrostátního práva se pro případ posuzování předmětné věci nabízí zejména možnost aplikace § 358 odst. 1 tr. zákoníku o přečinu výtržnictví. Podle tohoto ustanovení: „*Kdo se dopustí veřejně nebo na místě veřejnosti přístupném hrubé neslušnosti nebo..., bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta.*“

Ve shodě se závěry ESLP je však třeba velice pečlivě zvážit, zda v podobných případech, s ohledem na jejich konkrétní okolnosti a význam dotčených zájmů, je odůvodněno omezení práva na svobodu projevu, tedy zda je to „nezbytné“ ve smyslu čl. 10 odst. 2 Úmluvy a zda je tak nutné uplatnit trestní represí. V kladném případě pak soud musí zvážit přiměřenost ukládané trestní sankce i z toho hlediska, zda nebude odrazovat nejen dotčenou osobu, ale také jiné osoby, od výkonu práva na svobodu projevu.

Při řešení trestní odpovědnosti nelze pominout ustanovení § 12 odst. 2 tr. zákoníku (zásada *subsidiarity* trestní represe), podle něhož: „*Trestní odpovědnost pachatele a trestněprávní důsledky s ní spojené lze uplatňovat jen v případech společensky škodlivých, ve kterých nepostačuje uplatnění odpovědnosti podle jiného právního předpisu.*“ K problematice výkladu zásady subsidiarity trestní represe srov. stanovisko trestního kolegia Nejvyššího soudu uveřejněné pod č. 26/2013 Sb. rozh. tr.

Pro případy vyvození odpovědnosti podle „jiného právního předpisu“ lze poukázat na zákon č. 250/2016 Sb., o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich, ve znění pozdějších předpisů, a na ustanovení o přestupcích proti veřejnému pořádku podle § 5 zákona č. 251/2016 Sb., o některých přestupcích, ve znění pozdějších předpisů.

SKUTKOVÝ STAV

Stěžovatel se účastnil řady protestů proti údajným korupčním činům a zneužívání ze strany policistů, státních zástupců a soudců. Sám byl obětí policejního zneužívání, špatného zacházení a nečinnosti státních zástupců (viz Mătășaru a Savițchi proti Moldavsku, č. 38281/08, rozsudek ze dne 2. 11. 2010). Každoročně během profesní dovolené státních zástupců nebo policie organizuje protesty, jež zahrnují živá zvířata, toalety, karikatury a masky.

Dne 29. 1. 2013, kdy je v Moldavsku profesní svátek státních zástupců, stěžovatel sám demonstroval před úřadem generálního prokurátora. Cílem protestu bylo

podle něj upozornit veřejnost na korupci a kontrolu, kterou vykonávají politici nad úřadem generálního prokurátora. V 10 hodin zahájil svůj protest instalací dvou velkých dřevěných plastik na schodech úřadu generálního prokurátora. První socha představovala vztyčený penis s obrazem tváře vysoce postaveného politika připojený k jeho hlavě. Socha měla bílý límeček, kravatu a měřila dva metry. Druhá socha představovala velkou vagínu s obrázkem několika vysoce postavených státních zástupců mezi stydkými pysky. Stěžovatel také nafoukl balóny napodobující mužské genitálie a připojil je k okolním stromům.

Demonstrace byla od počátku pozorována několika policisty, přičemž početný zástup novinářů žádal stěžovatele o rozhovor. V 11 hodin se přiblížila policejní dodávka, sochy byly příslušníky policie odstraněny a stěžovatel byl vzat na policejní stanici.

Následně byl obviněn z trestného činu výtržnictví. Vyšetřování vedlo oddělení generální prokuratury, jejíž symbol byl připojen na sochu vagíny.

Dne 2. března 2015 okresní soud v Râcaci uznan stěžovatele vinného a odsoudil ho k trestu odnětí svobody v trvání 2 let, jehož výkon mu byl podmíněně odložen na zkušební dobu v trvání 3 let. Soud při rozhodování o trestu vzal v úvahu skutečnost, že stěžovatel byl dříve sankcionován za podobné činy pokutami, přičemž tyto sankce se ukázaly jako neúčinné. Soud měl za to, že jednání stěžovatele bylo nemorální, protože vystavil obscénní sochy na veřejném místě, kde je mohl vidět kdokoliv, včetně dětí. Soud založil své závěry na podkladě několika svědků obžaloby, kteří uvedli, že nemají rádi sochy vystavované stěžovatelem a považují je za neslušné a obscénní. Také uvedl, že přirovnání veřejných činitelů ke genitáliím přesahovalo přijatelnou hranici kritiky v demokratické společnosti, a proto nebylo jednáním chráněným podle čl. 10 Úmluvy. Navíc obvinění, která stěžovatel při protestu proti dotčeným úředníkům prezentoval, postrádala skutkový základ a byla v rozporu se zásadou presumpce nevinny.

Stěžovatel podal proti tomuto rozhodnutí odvolání, které založil na porušení jeho práv garantovaných čl. 10 a 11 Úmluvy. Dne 2. 11. 2015 odvolací soud v Chișinău odvolání zamítl.

Stěžovatel podal k Nejvyššímu soudu dovolání, ve kterém zopakoval své stanovisko, že jeho odsouzení bylo v rozporu s ustanoveními Úmluvy, a uvedl, že sochy představovaly formu uměleckého vyjádření, které by mělo být chráněno podle čl. 10 Úmluvy. Zopakoval, že jeho protest byl proti korupci v úřadě generálního prokurátora a mezi vysoce postavenými politiky, což je fenomén, který byl všeobecně známý a nepotřeboval být prokázán. Také argumentoval, že jím vystavené sochy nemohly být považovány za obscénní. V každém případě, v době jeho protestu, byly děti ve školách a mateřských školách. Skutečnost, že některým svědkům obžaloby se nelíbilo, co viděli, nepostačuje k založení jeho trestní odpovědnosti. Stěžovatel připustil, že forma jím zvoleného protestu byla překvapující, nicméně tento způsob protestu považoval za jediný možný způsob, jak upoutat pozornost

společnosti, která je tímto tématem přesyčena. Závěrem stěžovatel konstatoval, že sankce, která mu byla uložena, byla nepřiměřeně přísná a že na něj měla odrazující účinek. Poukázal na skutečnost, že soud prvního stupně připustil, že jeho cílem bylo odradit stěžovatele od budoucích protestů. Podle stěžovatele je podmíněným trestem ve skutečnosti nucen zdržet se organizování dalších protestů po dobu tří let pod hrozbou uvěznění. Dne 20. 4. 2016 Nejvyšší soud dovolání stěžovatele zamítl.

PŘÁVNÍ POSOUZENÍ

II. K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 10 ÚMLUVY

18. Stěžovatel namítal, že jeho odsouzení za protest ze dne 29. ledna 2013 představuje porušení jeho práva na svobodu projevu zaručeného čl. 10 Úmluvy a jeho právo na pokojné shromažďování zaručené čl. 11 Úmluvy. Soud má za to, že stížnost by měla být zkoumána pouze z hlediska čl. 10 Úmluvy, který zní takto:

„1. Každý má právo na svobodu projevu. Toto právo zahrnuje svobodu zastávat názory a přijímat a rozšiřovat informace nebo myšlenky bez zasahování státních orgánů a bez ohledu na hranice. Tento článek nebrání státům, aby vyžadovaly udělování povolení rozhlasovým, televizním nebo filmovým společnostem.

2. Výkon těchto svobod, protože zahrnuje i povinnosti a odpovědnost, může podléhat takovým formalitám, podmínkám, omezením nebo sankcím, které stanoví zákon a které jsou nezbytné v demokratické společnosti v zájmu národní bezpečnosti, územní celistvosti nebo veřejné bezpečnosti, ochrany pořádku a předcházení nepokojům a zločinosti, ochrany zdraví nebo morálky, ochrany pověsti nebo práv jiných, zabránění úniku důvěrných informací nebo zachování autority a nestrannosti soudní moci.“

A. K přijatelnosti

19. Soud stížnost neshledal zjevně neopodstatněnou ve smyslu čl. 35 odst. 3 písm. a) Úmluvy, přičemž ze žádných dalších důvodů nebyla nepřijatelná, a proto ji prohlásil za přijatelnou.

B. K věci samé

2. Posouzení soudu

28. Soud opakuje, že svoboda projevu, jak je chráněna v čl. 10 odst. 1 Úmluvy, představuje jeden z esenciálních předpokladů demokratické společnosti, která je skutečně jednou ze základních podmínek jejího pokroku a seberealizace jednotlivce. Kromě výjimek v odstavci 2 je svoboda projevu aplikovatelná nejen

na „informace“ nebo „myšlenky“, které jsou příznivě přijaty nebo považovány za neškodné, případně lhostejné, ale také na ty, které urážejí, šokují nebo narušují stát nebo jakoukoli část populace. Takovéo jsou požadavky tohoto pluralismu, tolerance a všestrannosti, bez nichž není „demokratické společnosti“.

29. Soud rovněž rozhodl, že názory, kromě toho, že je lze vyjádřit prostřednictvím uměleckého díla, mohou být vyjádřeny také prostřednictvím jednání. Například veřejná výstava několika kusů špinavého prádla na krátkou dobu u parlamentu, která měla představovat „špinavé prádlo národa“, představovala formu politického vyjádření (viz Tatár a Fáber proti Maďarsku, č. 26005/08 a 26160/08, § 36, 12. 6. 2012). Stejně tak bylo konstatováno, že lití barvy na sochy Atatürka bylo expresivním aktem, který byl v té době protestem proti politickému režimu (viz Murat Vural proti Turecku, č. 9540/07, § 54–56, 21. 10. 2014). Oddělení stuhy od věnce, který položil prezident Ukrajiny u pomníku slavného ukrajinského básníka na den nezávislosti, soud také považoval za formu politického vyjádření (viz Shvydka proti Ukrajině, č. 17888/12, § 37–38, 30. 10. 2014).

30. Ve věci Maria Alekhina a další Rusku (č. 38004/12, 17. 7. 2018) Soud přezkoumal jednání punkové kapely Pussy Riot, která se pokusila zahrát píseň z oltáře Katedrály Krista Spasitele v Moskvě proti Vladimirovi Putinovi a v reakci na probíhající politický proces. Jejich jednání, které prezentovali jako „představení“, bylo shledáno jako kombinace jednání a slovního vyjádření představující formu uměleckého a politického projevu a byly jako takové chráněny.

31. V projednávaném případě vnitrostátní soudy odsoudily stěžovatele za jeho protest před úřadem generálního prokurátora dne 29. 1. 2013. Předmětné odsouzení zasahovalo do práva stěžovatele na svobodu projevu, na čemž se strany shodly. Takovýto zásah zakládá porušení čl. 10 Úmluvy, pokud nebyl „předepsán zákonem“, nesledoval jeden nebo více legitimních cílů podle odst. 2 a nebyl „nezbytný v demokratické společnosti“ pro dosažení těchto cílů.

32. Pokud se jedná o otázku, zda dotčený zásah byl ze zákona oprávněn, stěžovatel souhlasil, že k tomuto existuje právní základ, a sice čl. 287 trestního zákoníku, avšak tento není s ohledem na specifické okolnosti jeho případu použitelný. Je přesvědčen, že jeho případ má být přezkoumán podle ustanovení čl. 354 zákona o přestupcích. Soud vzal v potaz zjištění vnitrostátních soudů, že sochy vystavené stěžovatelem na veřejnosti jsou obscénní a také jejich klasifikaci jako aktu výtržnictví podle moldavského práva. Vnitrostátní soudy však dostatečně nevysvětlyly, proč se rozhodly pro trestní sankci stanovenou v čl. 287 trestního zákona, a nikoli pro sankci stanovenou v čl. 354 zákona o přestupcích. S ohledem na níže uvedené závěry Soud považuje za nadbytečné rozhodovat, zda zásah do práva stěžovatele na svobodu projevu byl předepsán zákonem. Soud je ochoten akceptovat, že dotčený zásah sledoval legitimní cíl ochránit dobrou pověst jiných osob.

33. Test, zda se jednalo o zásah, který byl „nezbytný v demokratické společnosti“, vyžaduje určení, zda odpovídal „naléhavé sociální potřebě“, zda byl přiměřený

sledovanému legitimnímu cíli a zda důvody, kterými tento zásah vnitrostátní orgány odůvodnily, jsou relevantní a dostatečné. Při posouzení, zda taková „potřeba“ existuje a jaká opatření by měla být přijata k jejímu řešení, je vnitrostátním orgánům ponechána určitá míra volnosti. Tato pravomoc však není neomezená, ale jde ruku v ruce s evropským dohledem Soudu, jehož úkolem je vydat konečné rozhodnutí o tom, zda je omezení slučitelné se svobodou projevu zaručenou čl. 10 Úmluvy (k podrobnější analýze příslušných zásad viz Gündüz proti Turecku, č. 35071/97, § 38, EÚLP 2003 XI; Murphy proti Irsku, č. 44179/98, § 65–69, EÚLP 2003 IX; případně Aydın Tatlav proti Turecku, č. 50692/99, § 22–27, 2. 5. 2006; a Giniewski proti Francii, č. 64016/00, § 43–54, ECHR 2006 I).

34. Soud poznamenává, že stěžovatel byl shledán vinným z výtržnictví na základě toho, že během svého protestu před úřadem generálního prokurátora odhalil na veřejnosti sochy obscénní povahy a protože k nim připojil obrazy politika a několika státních zástupců, čímž je urážel a porušil jejich právo na důstojnost.

35. Soud především konstatuje, že vnitrostátní soudy shledaly čl. 10 Úmluvy neaplikovatelným na jednání stěžovatele, s čímž Soud nemůže souhlasit. Rovněž poznamenává, že soudy neprovedly řádné zhodnocení odlišných zájmů zainteresovaných osob a uložily stěžovateli zcela nepřiměřenou sankci ve formě podmíněného trestu odnětí svobody. Podle názoru Soudu okolnosti projednávaného případu nezakládají žádný důvod pro uložení trestu odnětí svobody. Takováto sankce měla již ze své povahy nejen negativní dopady na stěžovatele, ale mohla mít také vážný odrazující účinek na jiné osoby a odrazovat je od výkonu svobody projevu. Skutečnost, že se jednalo o trest podmíněně odložený, tento závěr nemění (viz Cumpănă a Mazăre proti Rumunsku [velký senát], č. 33348/96, § 116, EÚLP 2004 XI).

36. S ohledem na výše uvedené skutečnosti Soud dospěl k závěru, že ačkoli zásah vnitrostátních orgánů do práva stěžovatele na svobodu projevu může být odůvodněn obavami z obnovení rovnováhy mezi různými dotčenými zájmy, které jsou předmětem sporu, uložená trestní sankce vnitrostátními soudy byla zjevně nepřiměřená svým charakterem a závažností vůči legitimnímu cíli sledovanému vnitrostátními orgány. Vnitrostátní soudy tak překročily rámeček toho, co lze považovat za „nezbytné“ omezení svobody projevu stěžovatele.

37. V důsledku toho došlo k porušení čl. 10 Úmluvy.

VÝROK

Z těchto důvodů Soud jednomyslně

1. *Rozhoduje* o spojení stížností;
2. *Prohlašuje* stížnost za přijatelnou;
3. *Rozhoduje*, že došlo k porušení čl. 10 Úmluvy

(Zpracovali JUDr. Antonín Drašík a JUDr. Adrian Matúš)

EVROPSKÝ SOUD PRO LIDSKÁ PRÁVA
29. 1. 2019
VĚC MIFSUD PROTI MALTĚ
(rozhodnutí ve věci Francesco Saverio Mifsud proti Maltě,
stížnost č. 62257/15)

Dotčený článek Úmluvy:
čl. 8

Odkazy na českou právní úpravu:
čl. 7 odst. 1, čl. 10 odst. 2 Listiny základních práv a svobod
§ 776–784 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku
§ 21 a § 415–426 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních

Klíčová slova:

test DNA – soukromý život – identita jednotlivce – právo znát své rodiče – určení otcovství

K možnosti nařít test DNA proti vůli putativního otce pro účely řízení o určení otcovství

Autorský komentář:

V předkládané věci Soud neshledal tvrzený zásah do práva na soukromý život chráněný čl. 8 Úmluvy domnělého otce (stěžovatele), který byl spatřován v odběru vzorku DNA pro účely určení otcovství, a to přes nesouhlas domnělého otce. Soud již v minulosti shledal, že odebrání a zadržování buněčného materiálu, stejně jako zkoumání a zadržování DNA profilů odvozených z buněčných vzorků, představuje zásah do práva na respektování soukromého života ve smyslu čl. 8 odst. 1 Úmluvy, ledaže je ospravedlněn jakožto souladný se zákonem, sledující jeden nebo více legitimních cílů tam uvedených a nezbytný v demokratické společnosti pro dosažení daného cíle nebo cílů. Soud v této konkrétní věci shledal splnění všech kritérií vylučujících tvrzený zásah, neboť odebrání vzorků DNA mělo legální podklad v maltském právu, sledovalo legitimní cíl, a sice možnost dcery stěžovatele zjistit informace o své identitě, jakož byla i zajištěna spravedlivá rovnováha mezi konkurujícími zájmy stěžovatele a jeho (domnělé) dcery. Soud kvitoval, že maltský soud (rodinně právní sekce) nařídil provedení testu až poté, co nařídil jednání k projednání námitek stěžovatele vznesených proti návrhům na provedení testu. Poté předložil stěžovatelovy námitky k ústavněprávnímu přezkumu, v jehož rámci byly tyto námitky projednány ve dvou stupních. Bylo shledáno, že zájem domnělé dcery na zjištění, kdo je jejím otcem, převáží v poměrech projednávané věci zájmy

stěžovatele. Nadto Soud shledal, že tato rozhodnutí nebyla arbitrární a byla odůvodněna s přihlédnutím k judikatuře Soudu. Teprve poté, co proběhl ústavněprávní přezkum – zahájený z podnětu stěžovatele – bylo nařízeno provedení testu.

Obezřetnost v přístupu k provedení testů DNA v paternitních (a jistě i maternitních) sporech se zřetelně projevuje i v českém právním prostředí. V nálezu sp. zn. II. ÚS 2964/12 ze dne 9. 12. 2014 Ústavní soud dovodil přípustnou ústavní stížnost i do usnesení o ustanovení znalce ke znaleckému zkoumání spočívajícím ve srovnání DNA rodinných příslušníků pro účely řízení o popření otcovství, zahrnující v to výrok, kterým se účastníkům ukládá povinnost podrobit se odběru genetického materiálu. Výsledkem znaleckého zkoumání má totiž být informace, která se bez ohledu na výsledek uvedeného řízení významně dotýká soukromí těchto osob a v závislosti na konkrétních poměrech může vést k významnému a neodvratnému zásahu do jejich rodinných vztahů a citových vazeb, což z hlediska práva na respektování soukromého života podle čl. 8 Úmluvy opodstatňuje závěr o přípustnosti ústavní stížnosti. V nálezkové věci byla situace opačná než ve věci projednávané Soudem, neboť ve věci projednávané Ústavním soudem matka i dcera muže popírajícího své otcovství nesouhlasily s odběrem genetického materiálu. Ústavní soud zde mimo jiné uzavřel, že samotná kolize zájmů otce a zájmů dítěte v řízení o popření otcovství může být nakonec odlišně posouzena v odvolacím nebo dovolacím řízení, což by mohlo mít za následek, že předmětné skutkové zjištění (na základě provedeného testu DNA) v konečném důsledku nebude mít průmět do výsledku řízení. Z těchto důvodů by takovýmto usnesením mohlo být porušeno právo účastníků řízení na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny, jakož i jejich právo na ochranu před neoprávněným zasahováním do soukromého a rodinného života podle čl. 10 odst. 2 Listiny a čl. 8 Úmluvy, pokud by povinnost podrobit se předmětnému znaleckému zkoumání byla uložena za situace, kdy by zjevně nemohl být naplněn její účel, jímž je popření otcovství (například v případě, že by jí zjevně bránil zájem nezletilého dítěte). Pro zamezení tohoto následku je nezbytné, aby soud ještě před uložením povinnosti podrobit se odběru genetického materiálu umožnil účastníkům vyjádřit se k návrhu o popření otcovství a aby v příslušném usnesení vysvětlil důvody, pro které se domnívá, že tato povinnost je nezbytná pro rozhodnutí ve věci samé (přesněji řečeno, že nedojde k zamítnutí žaloby z jiného důvodu než toho, že na základě dokazování bylo zjištěno biologické otcovství domnělého otce). Toto rozhodnutí musí být náležitě odůvodněno.

Z porovnání obou rozhodnutí je zřejmé, že rozhodnutí Ústavního soudu předvídavě vyžaduje, aby k provedení testu DNA bylo přistoupeno až tehdy, je-li vyloučena možnost zamítnutí návrhu na popření otcovství z jiných důvodů, například v případě, že popření otcovství by zjevně bránil zájem nezletilého dítěte nebo že by nemohlo dojít k popření pro uplynutí prekluzivní lhůty a taková lhůta by nebyla soudem ve smyslu ustanovení § 792 o. z. prominuta. Jde tak o určitou modifikaci zásady arbitrárního pořádku, která ovládá občanskoprávní soudní řízení, nicméně

ně ta je dotčena již samotnou konstrukcí právní normy, neboť ustanovení § 783 odst. 2 o. z. stanoví domněnku, že otcem je muž, který s matkou dítěte souložil v době, od které neprošlo do narození dítěte méně než sto šedesát a více než tři sta dní, ledaže jeho otcovství vylučují závažné okolnosti. Onou závažnou okolností je právě test DNA, který je kvalitativně způsobilý domněnku otcovství vyvrátit. Musí však být nejdříve prokázáno, že muž považovaný za otce dítěte s jeho matkou v rozhodné době souložil a test DNA vylučující jeho otcovství musí být podroben tzv. vrchnímu dobrozdání, neboť v konečném výsledku ve statusových poměrech musí panovat jistota (srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 22. 6. 2011, sp. zn. 21 Cdo 693/2010).

SKUTKOVÝ STAV

Dne 25. 12. 2012 podala paní X., té doby ve věku 55 let, žalobu na určení, že stěžovatel, pan Francesco Saverio Mifsud, je jejím otcem a žádala, aby tento údaj byl zanesen do jejího rodného listu. Tvrdila, že od dětství znala identitu svého otce, pravidelně se s ním stýkala a opakovaně po kratší dobu s ním pobývala ve společné domácnosti. Stěžovatel si však nepřál, aby se o jeho dceři dozvěděla jeho rodina a nepřál si být zapsán v rodném listě. To paní X. respektovala, dokud mezi nimi nedošlo ke sporům, které musely být vyřešeny až v soudním řízení.

V únoru 2013 stěžovatel ve svém podání uvedl, že s určením svého otcovství nesouhlasí a že matka paní X. měla v době početí dcery několik partnerů, není tedy zřejmé, zda je právě on otcem paní X. Téhož dne vedoucí matriky podal návrh na provedení genetického testu za účelem zjištění, zda je stěžovatel otcem X. V květnu téhož roku pak provedení testu DNA navrhla také paní X.

Stěžovatel s provedením testu DNA nesouhlasil a tvrdil, že nařízení takového testu proti jeho vůli by bylo v rozporu s čl. 8 Úmluvy, navrhl proto, aby byl záměr nařídít test DNA podroben ústavněprávnímu přezkumu. Rodinněprávní soud jeho návrhu vyhověl a předložil věc k přezkoumání příslušným orgánům.

V rámci ústavněprávního přezkumu bylo rozhodováno ve dvouступňovém řízení. Oba soudy shledaly, že v dané věci nebude nařízení testu DNA v rozporu s právem stěžovatele na respektování jeho rodinného života, neboť zájem paní X., která již mnoho let touží po tom, aby bylo postaveno najisto, že je stěžovatel jejím otcem, převáží nad zájmem stěžovatele, aby test DNA nebyl proveden. Soudy přitom shledaly, že stěžovatel nepředložil žádné důvody, pro které by provedení testu bylo porušením čl. 8 Úmluvy.

Na základě výsledku ústavněprávního přezkumu pak rodinněprávní soud nařídil provedení testu DNA. Stěžovatel se následně podrobil testu DNA, který prokázal, že je otcem paní X. Soud na základě provedeného znaleckého dokazování i dalších předložených důkazů rozhodl, že stěžovatel je otcem paní X., a nařídil, aby byl tento údaj zanesen do jejího rodného listu.

PRÁVNÍ POSOUZENÍ

I. TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 8 ÚMLUVY

36. Stěžovatel si stěžoval, že maltské právo stanoví povinnost poskytnout vzorek DNA pro účely řízení o otcovství a že stanovení takové povinnosti proti jeho vůli vyústilo v porušení čl. 8 Úmluvy, který stanoví:

„1. Každý má právo na respektování svého soukromého a rodinného života, obydlí a korespondence.

2. Státní orgán nemůže do výkonu tohoto práva zasahovat kromě případů, kdy je to v souladu se zákonem a nezbytné v demokratické společnosti v zájmu národní bezpečnosti, veřejné bezpečnosti, hospodářského blahobytu země, předcházení nepokojům a zločinnosti, ochrany zdraví nebo morálky nebo ochrany práv a svobod jiných.“

37. Vláda tento argument popřela.

A. Přijatelnost

1. Aktivní legitimace paní Margaret Mifsud

38. Pan Mifsud po podání stížnosti zemřel a jeho pozůstalá manželka, paní Mifsud, vyjádřila své přání, aby bylo v řízení pokračováno.

39. Soud ve své judikatuře rozlišuje mezi případy, kdy stěžovatel zemře po podání stížnosti, a mezi případy, kdy zemřel ještě před podáním stížnosti. Pokud stěžovatel zemře až po podání stížnosti, Soud akceptuje, že lze v zásadě pokračovat s jeho příbuzným nebo dědicem, má-li na řízení dostatečný zájem (viz Centrum právních zdrojů v zastoupení Valentina Câmpeanu proti Rumunsku, č. 47848/08, rozsudek velkého senátu ze dne 17. 7. 2014, § 97).

40. S přihlédnutím k okolnostem projednávaného případu Soud akceptuje, že paní Mifsud, manželka a dědička přímé oběti (která podala stížnost před svou smrtí) má legitimní zájem na projednání stížnosti ve jménu stěžovatele. Bude tedy na základě její žádosti pokračovat v projednávání stížnosti. Z praktických důvodů však budeme i nadále označovat pana Mifsud jako stěžovatele v této věci.

2. Další okolnosti

41. Vláda poznamenala, že stěžovatel ve své stížnosti opakovaně odkazoval na čl. 6 Úmluvy; takovou námitku však nevznesl před domácími soudy a je proto nepřijatelná z důvodu nevyčerpání dostupných prostředků obrany. Nadto tato stížnost byla vznesena teprve ve stěžovatelově podání ze dne 6. 4. 2018, a je proto opožděná.

42. Soud konstatuje, že stížnost komunikovaná vládě se týkala výhradně námitek vznesených pod čl. 8 Úmluvy, a proto případ nebude projednáván ve vztahu k čl. 6 Úmluvy jako takovému, tím však není vyloučeno, že budou vzaty v úvahu veškeré argumenty, které mohou být relevantní pro posouzení vytýkaných opatření pod čl. 8 Úmluvy.

43. Soud shledává, že stížnost není zjevně neopodstatněná ve smyslu ustanovení čl. 35 odst. 3 písm. a) Úmluvy. Dále uvádí, že není nepřijatelná ani z žádného jiného důvodu. Musí být proto prohlášena za přijatelnou.

B. Ve věci samé

1. Podání stran

a) Stěžovatel

44. Stěžovatel ve své stížnosti uvedl, že čl. 100A občanského zákoníku, který odkazuje na čl. 70A stejného zákona, je v rozporu s jeho právy garantovanými čl. 8 Úmluvy. Měl za to, že uvedená právní úprava postrádá kvalitu požadavku zákonosti, neboť je v rozporu s principem rovnosti zbraní, protože stanoví pro jednu ze stran řízení o příbuzenství povinnost poskytnout důkaz proti sobě samému, a to i přesto, že druhá strana není schopna unést důkazní břemeno, což je v civilním řízení vyžadováno. Tato skutečnost ve spojení s tím, že jde o povinnost, která není předmětem jakéhokoliv individuálního posouzení nebo diskrece domácích soudů, činí dané pravidlo rozporným s vládou práva. Nadto tento zákon neposkytuje právní jistotu, neboť je nepředvídatelný, pokud jde o následky odmítnutí podrobit se genetickému testování. Uvedl, že není zřejmé, zda může být tato osoba přinucena fyzickou silou k poskytnutí potřebného vzorku.

45. Ve svém vyjádření stěžovatel zdůraznil, že připuštění takového důkazu v řízení ohrozilo možnost jeho obrany a bylo zásadním pro výsledek řízení. Tvrdil, že od momentu, kdy byl tento důkaz založen do spisu, nemohl již nadále trvat na svých původních argumentech, aniž by riskoval, že bude stíhán za křivé svědectví podané v civilním řízení. Samotná skutečnost, že byl přinucen podrobit se genetickému testu ihned na počátku řízení, aniž by mu předtím byla dána možnost předložit vlastní důkazy, byla v rozporu s účelem čl. 8 a také čl. 6 Úmluvy. Stěžovatel zdůraznil, že test byl nařízen na počátku řízení – předtím, než soud vůbec vyslechl stěžovatelova tvrzení – v době, kdy ještě nepředložil žádná tvrzení ani důkazy, a v době, kdy ještě nebyly slyšeni žádní účastníci, a dále uváděl, že okolnosti, na které odkazuje Ústavní soud, byly jednostranné a předsudečné ve vztahu k jeho právu na obranu v civilním řízení. Tyto okolnosti jsou o to horší, že nejednoznačně vyznění čl. 100A občanského zákoníku, který uvádí „aniž by tím byly dotčeny jakéhokoliv důkazy, které mohou být stranami předloženy“ a jehož výsledkem je ab-

solutní nemožnost stěžovatele jakkoliv se v řízení bránit. Má za to, že pokud by byl test nařízen teprve poté, kdy by mu bylo umožněno předložit důkazy, pak by jeho právo na obhajobu bylo zachováno. Za těchto okolností by mohl soudce s ohledem na důkazy dodané oběma stranami rozhodnout, zda je zapotřebí takový test nařídit. Podle jeho názoru byl přinucen, aby předložil důkaz proti sobě samému, a to v rozporu s principem sebeobviňování, a byl tak zbaven práva na obhajobu, zatímco X. byla zcela zbavena zákonného břemena předkládat důkazy na podporu svých civilních tvrzení, což je základním pravidlem dokazování. Na základě výše uvedeného stěžovatel tvrdí, že uvedené opatření nebylo v souladu se zákonem, neboť výsledek aplikace předmětného zákona je sám o sobě problematický, pokud jde o spravedlnost.

46. Stěžovatel dále uvedl, že čl. 100A na první pohled připouští, že má soud diskreci, pokud jde o nařizování testu. Nicméně, je-li čten ve spojení s čl. 70A odst. 2 občanského zákoníku, stává se nařízení testu povinným. S odkazem na rozhodnutí Malone proti Spojenému království (rozsudek ze dne 2. 8. 1984, č. 8691/79) a Silver a ostatní proti Spojenému království (rozsudek ze dne 25. 3. 1983, č. 5947/72, 6205/73, 7052/75, 7061/75, 7107/75, 7113/75 a 7136/75) uvedl, že zákon, který připouští diskreci, musí stanovit, v jaké míře je diskrece přípustná, z čeho stěžovatel dovozuje, že zákon, který výkon diskrece neupravuje, nenaplnuje požadavek zákonnosti.

47. Dále měl za to, že uvedená právní úprava nesleduje žádný legitimní cíl podle čl. 8 odst. 2. Stěžovatel byl toho názoru, že samotná skutečnost, že zákon byl přijat, aby byly naplněny pozitivní závazky státu, neznamená sama o sobě, že jde o opatření přiměřené. Domácí soudy přitom neuvedly žádnou konkrétní důležitou společenskou potřebu, o kterou by se zde jednalo. Podle stěžovatele ve světle okolností, že zákon upravoval důkazní břemeno (spočívající v poměrování pravděpodobnosti), nemůže být nařízení testu považováno za „potřebné“, neboť stejného výsledku bylo lze dosáhnout méně restriktivní cestou. Pozitivní závazek státu mohl být naplněn i tehdy, pokud by stát pouze vyzval stranu sporu o příbuzenství, aby se genetickému testu podrobila, nebo pokud by bylo možné vyvozovat závěry z odmítnutí podrobit se testování, což by stěžovateli umožnilo, aby nicméně předložil svou argumentaci.

48. Stěžovatel si také stěžoval na závěry ústavního soudnictví, zejména pak na to, že nebyla detailně posouzena přiměřenost opatření. Byla provedena rozsáhlá analýza, aniž by však bylo provedeno důkladné a správné posouzení vztahu mezi proti sobě stojícími zájmy, které byly ve hře. V této věci se tyto zájmy týkaly základních práv každé ze stran sporu a oba zasluhovaly ochranu. Provedení takového posouzení v rámci ústavního přezkumu bylo ještě důležitější s ohledem na skutečnost, že zákon neumožňoval soudci v řízení o příbuzenství posuzovat před nařízením testu jednotlivé zájmy, které byly ve hře, ledaže by se jednalo o nezletilého. Uvedl, že jakkoliv se domácí soudy odkazovaly na judikaturu Soudu, nepodařilo

se jim rozlišit mezi významně odlišnými okolnostmi případů dříve rozhodnutých Soudem a mezi okolnostmi projednávané věci. Dále též uvedl, že věc Cannone proti Francii (rozhodnutí ze dne 2. 6. 2015, č. 22037/13), na niž vláda odkazuje, nelze připodobňovat k projednávanému případu, neboť v citovaném případě pan Cannone odmítl test podstoupit.

b) Vláda

49. Vláda připouští, že povinné podrobení se odebrání genetického vzorku během řízení o otcovství může představovat zásah do práva stěžovatelů podle čl. 8, nicméně argumentovala, že takový zásah je opodstatněný. Zároveň však uvedla, že v projednávané věci nedošlo ani k zásahu, neboť stěžovatel neprokázal, že by byl negativně dotčen provedeným testováním. Uvedla, že jakkoliv bylo na základě testu DNA určeno otcovství, stěžovatel žije i nadále se svou rodinou v zahraničí.

50. Vláda tvrdila, že opatření mělo základ v domácím právu, konkrétně v čl. 100A občanského zákoníku, který připouštěl, aby strany v řízení předkládaly také další důkazy. Ustanovení bylo jednoznačné a neponechávalo prostor pro žádné pochybnosti o tom, zda soud může takový test nařídít. Článek 70A byl pak ještě jednoznačnější, neboť poskytoval podrobný popis procesu, který má být následován, a také stanovil možnost odvolání.

51. Vláda uvedla, že Soud již v mnoha věcech shledal, že právo na identitu (které zahrnuje též právo jedince znát své rodiče) je integrální součástí soukromého života a že stát musí disponovat vhodným a adekvátním mechanismem, aby bylo možné rodičovství s jistotou zjistit. Odkazovala se přitom na případ Mikulić proti Chorvatsku (rozsudek ze dne 7. 2. 2002, č. 53176/99), na případ Jäggi proti Švýcarsku (rozsudek ze dne 13. 7. 2006, č. 58757/00) a na případ Pascaud proti Francii (rozsudek ze dne 16. 6. 2011, č. 19535/08). Podle vlády tedy bylo dané opatření nezbytné pro určení otcovství k X, neboť X měla zásadní zájem chráněný Úmluvou na získání informací, které by jí umožnily dozvědět se pravdu o důležitém aspektu své identity. Podle maltského práva občanský zákoník zavazoval otce, aby poskytl test DNA k zajištění práv X. Domácí soudy měly nicméně diskreční oprávnění posoudit, zda je nařízení testu v nejlepším zájmu dítěte. To jim umožňovalo posuzovat každý případ podle jeho okolností a zajistit spravedlivou rovnováhu mezi protichůdnými zájmy. Vláda se odkazovala na případ Cannone (cit. výše).

52. Vláda dále tvrdila, že stěžovatel měl možnost předkládat další důkazy a vyvracet tvrzení. Dále též poznamenala, že ve svém rozsudku ze dne 21. 6. 2007 domácí soudy zkoumaly veškeré předložené důkazy, a to včetně genetického testu, ale také včetně svědectví, z něž vyplynulo, že stěžovatel se svou rodinou se s X a její rodinou setkali a že stěžovatel pomáhal X a její rodině, když se usazovali na Maltě i ve Spojeném království. Stěžovatel si byl vědom skutečnosti, že je otcem X a při několika příležitostech s ní a její rodinou také bydlel. Z toho plyne, že do-

máčí soudy své závěry založily na celé řadě důkazů, stejně jako tomu bylo ve věci Cannone (cit. výše).

53. Vláda dále uvedla, že stěžovatel mohl zpochybnit test DNA předložením dalšího posudku. Skutečnost, že test DNA byl nařízen ve fázi řízení, kdy byly shromažďovány důkazy, neznamená, že by stěžovatel nemohl předložit žádné důkazy na podporu svých tvrzení. Naopak, pokud by test DNA vyšel negativně, byl by to nejlepší způsob, jak by stěžovatel mohl zpochybnit své otcovství. Samotná skutečnost, že výsledek testu neodpovídá jeho tvrzení, neznamená, že byla porušena jeho práva. Nadto se stěžovatel mohl odvolat proti rozhodnutí, jímž bylo provedení testu nařízeno, jak je stanoveno v čl. 70A odst. 5 občanského zákoníku, což však neučinil.

2. Posouzení Soudem

a) Obecné principy

54. Soud již v minulosti shledal, že odebrání a zadržování buněčného materiálu stejně jako zkoumání a zadržování DNA profilů odvozených z buněčných vzorků představuje zásah do práva na respektování soukromého života ve smyslu čl. 8 odst. 1 Úmluvy (viz S. a Marper proti Spojenému Království, rozsudek velkého senátu ze dne 4. 12. 2008, č. 30562/04 a 30566/04, § 71a 77).

55. Takový zásah je porušením čl. 8 Úmluvy, ledaže může být ospravedlněn v souladu s odstavcem 2 jakožto souladný se zákonem, sledující jeden nebo více legitimních cílů tam uvedených a nezbytný v demokratické společnosti pro dosažení daného cíle nebo cílů (viz Perruzo a Martends proti Německu, rozhodnutí ze dne 4. 6. 2013, č. 7841/08, § 34).

56. Jakkoliv primárním cílem čl. 8 je ochrana jednotlivce před arbitrárními zásahy ze strany veřejných orgánů, mohou existovat také pozitivní závazky, které jsou inherentní součástí respektování soukromého a rodinného života. Takové pozitivní závazky mohou zahrnovat povinnost přijetí opatření k zajištění respektování soukromého života i ve sféře vztahů mezi jednotlivci navzájem (viz Mikulić, cit. výše, § 57 a S. H. a ostatní proti Rakousku, rozsudek velkého senátu ze dne 3. 11. 2011, č. 57813/00, § 87). Nadto respekt k soukromému životu vyžaduje, aby všichni měli možnost zjistit detaily o své identitě lidského jedince; právo jednotlivce na takové informace je důležité z toho důvodu, že takové informace jsou zásadní pro formování osobnosti. To zahrnuje také informace nezbytné pro odhalení pravdy o důležitých aspektech identity jednotlivce, například identity rodičů člověka (viz například Čálin a ostatní proti Rumunsku, rozsudek ze dne 19. 7. 2016, č. 25057/11, 34739/11 a 20316/12, § 83 a tam citovaná judikatura).

57. Soud již v minulosti shledal porušení čl. 8 v případech, kdy domácí systém nestanovil žádná opatření, která by umožňovala soudu zajistit, že se putativní otec

podrobí nařízenému genetickému testování (viz A. M. M proti Rumunsku, rozsudek ze dne 14. 2. 2012, č. 2151/10, § 61 a Mikulić, cit. výše, § 61), nebo nestanovil žádné následky nepodrobení se takovému nařízení (ibid). Nicméně jakkoliv Soud je toho názoru, že putativní synové a dcery mají zásadní zájem chráněný Úmluvou na obdržení informací nezbytných k odhalení pravdy o důležitých aspektech jejich osobní identity, zároveň shledal, že je třeba mít na paměti ochranu třetích osob (v této věci stěžovatele), která může vylučovat, aby byly tyto osoby nuceny k podstoupení zdravotních testů (viz Mikulić, cit. výše, § 64 a Pascaud, cit. výše, § 62).

58. Nicméně ve věci Pascaud (cit. výše, § 63–69) Soud shledal, že ochrana zájmů putativního otce nepostačí sama o sobě k odepření práv zakotvených čl. 8 putativní dceři. V citované věci bylo shledáno porušení čl. 8 za situace, kdy domácí soudy odmítly výsledky testů DNA (na základě procesní chyby – konkrétně nedostatku explicitního souhlasu poskytovatele vzorku).

59. Ve věci Tsvetelin Petkov proti Bulharsku (rozsudek ze dne 15. 7. 2014, č. 2641/06, § 55), v níž byl stěžovatel určen otcem dítěte v řízení, jehož se neúčastnil, a tedy aniž by byl proveden test DNA, Soud shledal, že test DNA byl vědeckou metodou dostupnou v době rozhodování, způsobilou spolehlivě určit otcovství k dítěti a mající důkazní sílu, která převáží jakékoliv jiné důkazy, které mohou být stranami předloženy k prokázání nebo vyvrácení biologického příbuzenství. Z toho vyplývá, že pokud by stěžovatel dostal možnost zúčastnit se řízení, mohl by podstoupit test DNA, který by spolehlivě prokázal, zda je otcem dítěte. To by bylo v zájmu všech zúčastněných stran. Proto jeho neúčast na řízení byla shledána rozpornou s čl. 8 Úmluvy. Z toho plyne, že také v paternitních sporech musí Soud posuzovat, zda byl rozhodovací proces jako celek spravedlivý a zda zaručoval stěžovateli dostatečnou ochranu jeho zájmů chráněných čl. 8 (viz Ahrens proti Německu, rozsudek ze dne 22. 3. 2012, č. 45071/09, § 40; Kautzor proti Německu, rozsudek ze dne 22. 3. 2012, č. 23338/09, § 80; a Tsvetelin Petkov, cit. výše, § 49 a násl.).

60. V kontextu případů týkajících se lhůt pro zahájení paternitních řízení Soud uznal, že putativní otec má zájem na ochraně před tvrzeními, která se týkají doby dávno minulé, a kromě protichůdných zájmů putativního otce a dítěte jsou ve hře také další zájmy, zejména zájmy rodiny putativního otce a zájem na právní jistotě (viz Laakso proti Finsku, rozsudek ze dne 15. 1. 2013, č. 7361/05, §46; viz též Konstantinidis proti Řecku, rozsudek ze dne 3. 4. 2014, č. 58809/09, § 52). Nicméně v kontextu DNA testování v paternitních řízeních Soud shledal, že zájem jednotlivce na zjištění, kdo jsou jeho rodiče, s věkem nezmizí, ale právě naopak (viz Pascaud, cit. výše, § 65 a Jäggi, cit. výše, § 40).

b) Aplikace principů v projednávané věci

61. Pokud jde o okolnosti projednávaného případu, Soud shledává, že nařízení podřídit se testu DNA a samotné provedení testování i přes stěžovatelovy námit-

ky je zásahem do stěžovatelova soukromého života (viz, *a contrario*, Cakicisoy a ostatní proti Kypru, rozhodnutí ze dne 23. 9. 20147, č. 6523/12, § 51, kde soud shledal, že nedošlo k zásahu za situace, kdy stěžovatelé dobrovolně udělili souhlas s odebráním vzorků).

62. Pokud jde o to, zda bylo opatření v souladu se zákonem, Soud připomíná, že podle jeho ustálené judikatury vyžaduje pojem „v souladu se zákonem“, aby mělo vytýkané opatření základ v národním právu, a odkazuje také na kvalitu předmětného zákona, přičemž je vyžadováno, aby byl přístupný těm, kterých se dotýká, a předvídatelný, pokud jde o jeho následky (viz Rotaru proti Rumunsku, rozsudek velkého senátu ze dne 4. 5. 2000, č. 28341/95, § 52).

63. Stěžovatel tvrdil, že opatření nebylo nařízeno v souladu se zákonem patřičné kvality (viz § 44 výše), neboť ten i) byl v rozporu s principem rovnosti zbraní, pokud ukládal jedné straně paternitních řízení, aby předložila důkazy ve svůj neprospěch, a to i za situace, kdy druhá strana nebyla schopna unést důkazní břemeno, ii) opatření bylo povinné a nebylo tedy předmětem posouzení nebo diskrece domácích soudů a iii) zákon byl nepředvídatelný, pokud jde o následky odmítnutí podrobit se testování.

64. Soud poznamenává, že není sporu o tom, že zásah byl nařízen na základě čl. 100A občanského zákoníku. Soud je toho názoru, že další sporné otázky týkající se zákonnosti opatření, tedy otázky důsledků opatření pro řízení, automatická povaha pravidla a tvrzená nepředvídatelnost v některých případech, se úzce pojí s problematikou proporcionality a musí být proto zkoumaný jako jeden z jejích aspektů podle odstavce 2 čl. 8 (viz obdobně Maskhadova a ostatní proti Rusku, rozsudek ze 6. 6. 2013, č. 18071/15, § 216; T. P. a K. M. proti Spojenému království, rozsudek velkého senátu ze dne 10. 5. 2001, č. 28945/95, § 72 a Chapman proti Spojenému království, rozsudek velkého senátu ze dne 18. 1. 2001, č. 27238/95, § 92). Aniž by tím bylo dotčeno posouzení těchto okolností, Soud je přesvědčen, že napadené opatření bylo „v souladu se zákonem“ ve smyslu čl. 8 Úmluvy.

65. Soud má dále za to, že opatření sledovalo legitimní cíl – konkrétně ochranu práv a svobod ostatních, v projednávané věci práv a svobod X. Jak uvedl Ústavní soud v projednávané věci, podle judikatury Soudu vyžaduje respektování soukromého života, aby měl každý možnost zjistit informace o své identitě, a právo jednotlivce na takové informace je důležité proto, neboť má zásadní důsledky pro formování osobnosti jedince. To zahrnuje i právo na informace potřebné pro odhalení pravdy o důležitých aspektech identity jedince, mezi které patří i identity rodičů jedince (viz například Čálin a ostatní, cit. výše, § 83). Pokud stát tedy upravil uvedené testování, pokoušel se tak naplnit svůj pozitivní závazek vůči X.

66. Soud musí nicméně dále posoudit, zda došlo k dosažení spravedlivé rovnováhy ve světle stěžovatelových práv podle čl. 8.

67. Pokud jde o stěžovatelovu kritiku zákona, Soud nejprve poznamenává, že pokud jde o konkrétní případy, není obvykle jeho rolí abstraktně přezkoumávat

legislativu nebo konkrétní praxi. Musí se v co nejvyšší možné míře, aniž by však ztratil ze zřetele celkový kontext, omezit na přezkoumávání otázek, které byly nastoleny v rámci projednávané věci. V této věci tak není úkolem Soudu provést abstraktní přezkum slučitelnosti předmětného zákona s Úmluvou, ale pouze stanovit, jaký byl následek zásahu do stěžovatelova soukromého života v konkrétní věci (viz Maskhadova a ostatní, cit. výše, § 227; a Nejdet Şahin a Perihan Şahin proti Turecku, rozsudek velkého senátu ze dne 20. 10. 2011, č. 13279/05, § 69–70).

68. V projednávané věci si stěžovatel stěžuje na to, že předmětný zákon nerespektuje princip rovnosti zbraní, a to jak z důvodu načasování nařízení testování, tak i z důvodu váhy, která je takovému důkazu přiznávána.

69. Soud nemůže souhlasit s tvrzením stěžovatele, že byl test nařízen v době, kdy stěžovatel ještě nemohl předkládat žádné důkazy. Soud poznamenává, že vedoucí matrice navrhl nařízení předmětného testu dne 11. 2. 2013. Stejný návrh podala dne 13. 5. 2013 také X., poté co předložila ostatní důkazy. V té době již stěžovatel podal svou repliku a přednesl svou obranu – neexistovala žádná procesní překážka, pro kterou by stěžovatel nemohl předkládat prohlášení nebo důkazy. Nešlo tedy o případ, kdy by neměl stěžovatel možnost předkládat důkazy. Stěžovatel dne 22. 5. 2013 podal námitku proti nařízenému testování a o několik dní později byl slyšen. Je zřejmé, že obě strany řízení měly stejnou možnost předkládat soudu (jeho rodinně právní sekci) důkazy na podporu svých tvrzení. Nadto v projednávané věci soud (rodinně právní sekce) odmítl nařídít testování v této fázi řízení, a to s ohledem na stěžovatelovy argumenty a jeho žádost, aby byla věc předložena k ústavněprávnímu přezkumu, které bylo navíc vyhověno. Soud (rodinně právní sekce) tedy nařídil test teprve poté, co proběhl ústavněprávní přezkum na dvou stupních (dne 18. 10. 2015), a jak uvádí vláda (viz § 53 výše) a jak plyne také ze skutkových okolností případu (viz § 29 výše), i v této fázi řízení mohl stěžovatel stále předkládat další důkazy nebo zpochybnit provedený test.

70. Stěžovatel si dále stěžovatel na váhu, která je takovému důkazu přikládána, a na jeho „sebeobviňující“ povahu. Soud nejprve připomíná, že test DNA je vědeckou metodou dostupnou (v rozhodné době – počátkem roku 2000 – i dnes) ke spolehlivému stanovení otcovství k dítěti a důkazní hodnota takového testu významně převyšuje ostatní důkazy předkládané stranami za účelem prokázání či vyvrácení biologického příbuzenství (viz Tsvetelin Petkov, cit. výše, § 55). Soud shledává, že tato skutečnost sama o sobě nepodrývá práva stran řízení; zásadní je, že strany mají možnost se osobně účastnit soudního řízení (viz, implicitně, Tsvetelin Petkov, cit. výše, § 55). V projednávané věci měl stěžovatel možnost být osobně účasten a stejně tak měl možnost předkládat důkazy a klást dotazy svědkům, sám se však rozhodl být na jednáních zastoupen právníkem, kterého si zvolil (viz, *a contrario*, Tsvetelin Petkov, cit. výše, § 12, kde se stěžovatel neúčastnil řízení, nebyl informován o vyhlášení rozhodnutí a rozhodnutí nepodat odvolání za něj učinil advokát *ex offio*). V projednávané věci tedy nelze říct, že

by stěžovatel nebyl zapojen do rozhodovacího procesu v dostatečné míře na to, aby byly ochráněny jeho zájmy.

71. Zadruhé Soud uvádí, že pokud jde o trestní věci, čl. 8 Úmluvy jako takový nevyklučuje využití medicínských prostředků pro účely dokazování proti vůli podezřelého nebo svědka (viz Jalloh proti Německu, rozsudek velkého senátu ze dne 10. 7. 2006, č. 54810/00, § 70; a Caruana proti Maltě, rozhodnutí ze dne 15. 5. 2018, č. 41079/16). Předního významu je skutečnost, že opatření je v souladu s relevantními požadavky plynoucími z Úmluvy (ibid). Užití takových metod tedy není ani v případě civilního řízení samo o sobě v rozporu s vládou práva a spravedlností. Soud uvádí, že v takových případech je zásadní legitimní cíl a že v projednávané věci bylo vytýkané opatření přijato za účelem naplnění pozitivních závazků státu plynoucích vůči X z čl. 8 Úmluvy.

72. Stěžovatel dále tvrdil, že soud musel nařídit provedení testu a zákon nespécifikoval důsledky, které by mělo odmítnutí podstoupit takový test.

73. Soud v první řadě připomíná, že je na národních orgánech, zejména pak soudech, aby interpretovaly a aplikovaly domácí právo. Není rolí Soudu, aby interpretoval národní právo, ani aby se vyjadřoval ke vhodnosti metod, které byly zvoleny zákonodárcem toho kterého státu pro regulaci určité oblasti. Jeho úkol je omezen na posouzení, zda zvolené metody a důsledky, které mají, jsou v souladu s Úmluvou (Leyla Şahin proti Turecku, rozsudek velkého senátu ze dne 10. 11. 2005, č. 44774/98, § 98; a Magyar Helsinki Bizottság proti Maďarsku, rozsudek velkého senátu ze dne 8. 11. 2016, č. 18030/11, § 184). Soud uvádí, že podle čl. 100A soud „může“ nařídit provedení testu. Nicméně, je-li tento článek vykládán ve spojení s čl. 70A, může se zdát, že soudy nedisponují žádným diskrečním oprávněním, pokud jde o to, zda test nařídí nebo nikoliv, ledaže jde o případ nezletilých. Ústavní soud v této věci připustil, že v určitých případech můžou vznikat pochybnosti o slučitelnosti takového opatření s Úmluvou. Je tedy pravdou, že podle doslovného znění se zdá, že opatření musí být nařízeno; Soud má nicméně za to, že v praxi by soudy takové opatření nenařídily bez přihlídnutí k dalším okolnostem, zejména pak bez ohledu na to, zda je zde případ *prima facie*. Obdobně též Soud nemůže ignorovat skutečnost, že poté, co je opatření nařízeno, lze se proti tomuto rozhodnutí odvolat. Soud připouští, že rozsah přezkumu na základě takového odvolání nebyl předmětem tohoto řízení a je tedy nejasné, zda by soud, který odvolání projednává, mohl provést vyvažování zájmů, což by poskytlo relevantní procesní záruky za okolností obdobných jako v projednávané věci. Nicméně, jakkoliv by možná bylo vhodné předmětnou legislativu ještě doladit, Soud se omezí na to, jak byla aplikována v projednávané věci.

74. Jak bylo výše uvedeno, v projednávané věci soud (rodinněprávní sekce) nenařídil provedení testu ihned poté, co mu to bylo navrženo. Namísto toho nařídil jednání k projednání námitek stěžovatele vznesených proti návrhům na provedení testu. Poté, co si vyslechl argumenty obou stran, dospěl k závěru, že námitky stěžo-

vatele nejsou povrchní ani obstrukční a předložil stěžovatelovy námitky k ústavně-právnímu přezkumu, v jehož rámci byly tyto námitky projednány ve dvou stupních. Bylo shledáno, že zájem X. na zjištění, kdo je jejím otcem, převáží v poměrech projednávané věci zájmy stěžovatele (viz § 24 a 25 výše). Nadto Soud shledává, že tato rozhodnutí nebyla arbitrární a byla odůvodněna s přihlédnutím k judikatuře Soudu. Teprve poté, co proběhl ústavněprávní přezkum – zahájený z podnětu stěžovatele – bylo nařízeno provedení testu. Šlo tedy o prostředek, který měl stěžovatel k dispozici (neboť podle maltského práva si může jednotlivec stěžovat na porušení Úmluvy, ke kterým má teprve dojít) a který také využil, a to s plnou znalostí svých procesních práv a dostupných záruk na národní úrovni. Jakkoliv se tedy popsany proces může jevit jako těžkopádný (a to jak z pohledu účastníků řízení, tak i z pohledu systému soudnictví) a nezbytně vede k prodloužení řízení, nelze uzavřít, že by nesloužil svému účelu, kterým je přezkoumání jednotlivých zájmů, které jsou ve hře, a ke zjištění, zda by nařízení testu bylo v rozporu s právy stěžovatele podle čl. 8. Je tedy zřejmé, že v projednávané věci nedošlo k nařízení testu automaticky.

75. Z toho plyne, že v poměrech projednávané věci soud (rodinněprávní sekce) nařídil uvedené opatření na základě podání účastníků řízení, ale také na základě dvou rozsudků vydaných v rámci ústavněprávního přezkumu, v jehož rámci došlo k poměřování zájmů účastníka, který se měl testu podrobit, i X, která provedení testu navrhla. Z tohoto důvodu Soud shledává, že rozhodovací proces jako celek byl spravedlivý a stěžovatel měl k dispozici dostatečné záruky k ochraně svých zájmů chráněných čl. 8 Úmluvy. Ve shodě s vlastní výše citovanou judikaturou dospěl Soud k závěru, že opatření bylo nezbytné v demokratické společnosti pro ochranu práv X.

76. Konečně stěžovatel tvrdil, že důsledky odmítnutí podrobit se testu byly nepředvídatelné. Soud nicméně uvádí, že stěžovatel se podřídil rozhodnutí o nařízení testu několik dní poté, co bylo vydáno. Stěžovatel netvrdil, že by byl vzorek odebrán v rozporu s relevantními pravidly (viz, *a contrario*, Yuriy Volkov proti Ukrajině, rozsudek ze dne 19. 12. 2013, č. 45872/06, § 87) nebo za použití excesivní síly. Ve světle skutečnosti, že se stěžovatel podrobil nařízení, nelze shledat, že by byl obětí jakýchkoliv nepředvídatelných následků, neboť tyto se v jeho věci neaplikovaly.

77. Závěrem Soud shledává, že v projednávané věci soudy, které vydaly nařízení, že se stěžovatel musí podrobit testu DNA poté, co bylo provedeno vážení zájmů, které jsou ve hře, a to v rámci řízení, jehož se stěžovatel účastnil prostřednictvím zvoleného právního zástupce a v jehož rámci byla respektována procesní práva stěžovatele do stejné míry jako práva protistrany, nalezly spravedlivou rovnováhu mezi zájmem X. na tom, aby zjistila, kdo je jejím otcem, a zájmem stěžovatele nepodstoupit test DNA.

78. Nedošlo tedy k porušení čl. 8.

VÝROK

Z těchto důvodů Soud jednomyslně

1. *Rozhoduje*, že dědička pana Mifsud, paní Margaret Mifsud, může pokračovat v řízení o jeho stížnosti;
2. *Prohlašuje* stížnost za přijatelnou;
3. *Rozhoduje*, že nedošlo k porušení čl. 8 Úmluvy.

(Zpracoval JUDr. Lubomír Ptáček, Ph.D. a Mgr. Martina Grochová, Ph.D.)

EVROPSKÝ SOUD PRO LIDSKÁ PRÁVA
PRVNÍ SEKCE
20. 9 2018
VĚC SOLSKA A RYBICKA PROTI POLSKU
(rozsudek Solska a Rybicka proti Polsku,
stížnosti č. 30491/17 a31083/17)

Dotčený článek Úmluvy:
čl. 8

Odkazy na českou právní úpravu:
čl. 7 odst. 1 Listiny základních práv a svobod
§ 115 odst. 2 zákona č. 141/1961 Sb., trestní řád

Klíčová slova:

soukromý život – **respektování soukromého života** – rodinný život – **respektování rodinného života** – **rodina** – život, zdraví, tělesná a duševní integrita, důstojnost – **zcela nezbytné** – účinné vyšetřování – **adekvátnost** – **účinnost** – **rychlost** – spravedlivý proces – **neodkladný/neopakovatelný úkon** – **přezkoumatelnost** – **opravný prostředek** – omezení práv a svobod – **dostupnost zákona** – **národní bezpečnost** – **nezbytný v demokratické společnosti** – **ochrana práv a svobod jiných** – **pozitivní závazky** – **proporcionálnita** – **prostor pro uvážení** – **předvídatelnost zákona**

Památka na zesnulého jako součást práva na soukromý a rodinný život: opravný prostředek proti nařízení pitvy a exhumace

Autorský komentář:

Případ Solska a Rybicka staví na obzvláště citlivém skutkovém pozadí. Poprvé, stížnost se týká nešťastné nehody, při které zahynula velká část představitelů státu. Podruhé, k Evropskému soudu pro lidská práva se dostala v čase, kdy řada polských stěžovatelů poukazuje na ohrožení nezávislosti polské justice a Soud konstantně čelí námitkám, že rozhodování polských soudů nenaplňuje podmínky čl. 6 Úmluvy. S podobnou námitkou se mj. na ESLP obrátily i stěžovatelky Solska a Rybicka. ESLP se nicméně tímto rozměrem stížnosti odmítl zabývat, což je ještě výrazněji podtrženo souhlasným stanoviskem soudce Eickeho.

Z právního hlediska je věc zajímavá střetem dvou zájmů chráněných Úmluvou. Na jednu stranu procesní větev čl. 2 Úmluvy zavazuje stát a jeho orgány provést účinné vyšetřování úmrtí. Tento rozměr se stal podkladem roz-

hodování polského státního zástupce za situace, kdy polské elity zpochybnily kvalitu vyšetřování provedeného ruskými orgány krátce po leteckém neštěstí. Druhým chráněným zájmem je soukromý a rodinný život pozůstalých a příbuzných obětí, kteří nesouhlasili s nařízením exhumace. Případ již ve stížnosti nadnáší řadu zajímavých právních otázek.

Jelikož strany řízení se shodovaly na tom, že nařízení exhumace představovalo zásah do práv stěžovatelek – manželek zesnulých obětí, předmětem přezkumu se stala zákonnost, nezbytnost a proporcionalita tohoto zásahu ve smyslu čl. 8 odst. 2, přičemž Soud se zabýval první ze zmíněných podmínek. Jádrem posuzování legality zásahu do práv stěžovatelek coby třetích osob se přitom stala skutečnost, že nařízení exhumace státním zástupcem, ač proběhlo na zákonném základě, nebylo ošetřeno možností podání opravného prostředku, který by vykonání exhumace zabránil. Ve vztahu k povinnostem podle čl. 2 Úmluvy proto ESLP zdůraznil, že i za takových okolností (tedy povinnost uskutečnit účinné vyšetřování) musí vnitrostátní legislativa zajistit rovnováhu mezi procesní pozitivní povinností státu a ochranou zájmů a cílů rodinných příslušníků zesulé osoby. Pokud se státům nepodaří takovou rovnováhu zachovat, právní úpravu nelze považovat za souladnou se zákonem ve smyslu judikatury a čl. 8 (srov. i GERARDS, Janneke. *General Principles of the European Convention on Human Rights*. Cambridge: Cambridge University Press 2019).

Soud dále konstatoval, že nedostatek mechanismů na přezkum střetu těchto zájmů vedl k tomu, že stěžovatelky byly zbaveny minimálního stupně ochrany, na kterou měly nárok v rámci práva na ochranu soukromého a rodinného života. Nutno říci, rozsudek vyvolává jisté otázky také v českém právním prostředí. Otázku povinnosti nařídít exhumaci mrtvol upravuje ustanovení § 115 odst. 2 zákona č. 141/1961 Sb., trestního řádu. Ten stanoví, že: „Exhumaci mrtvol může nařídít předseda senátu a v přípravném řízení státní zástupce.“ Nařízení takového úkonu probíhá formou příkazu (srov. § 119), což i ve světle § 141 a násl. znamená, že zde nepřichází v úvahu opravný prostředek ve formě stížnosti, jak by tomu bylo v případě, pokud by předseda senátu nebo státní zástupce rozhodoval usnesením (srov. ŠAMAL, P. a kol. *Trestní řád, I., II., III. 7.* vydání. Praha: C. H. Beck 2013, s. 1642 nebo DRAŠTÍK, A., FENYK, J. a kol. *Trestní řád – Komentář*. Wolters Kluwer, 2017).

Česká právní úprava je tak velmi podobná polské, kdy trestní řád explicitně povoluje přezkum příkazu soudce nebo státního zástupce v některých typových věcech, jako je odposlech a záznam telekomunikačního provozu (§ 88 a § 314l), nicméně neobsahuje explicitní úpravu přezkumu příkazu nařizujícího exhumaci mrtvol. Ustanovení § 141 upravuje opravné prostředky proti usnesení, nicméně i komentář k trestnímu řádu opakovaně zdůrazňuje, že o exhumaci mrtvol nemá soudce ani státní zástupce rozhodovat usnesením. Navíc § 141 a § 142 ani nepočítají s tím, že by stížnost mohly podat příbuzné osoby oběti. V rám-

ci přípravného řízení existuje institut žádosti o přezkoumání postupu státního zástupce a policejního orgánu, který však jednak nedopadá na příkaz vydaný soudcem, a zároveň vymezuje jako oprávněnou osobu pouze poškozeného a osobu, proti které se trestní řízení vede. I Ústavní soud v minulosti opakovaně zdůraznil, že: „Dosažení účelu objasňování trestných činů a potrestání jejich pachatelů v trestním řízení je v demokratickém ústavním řádu pravidelně spjata s řadou nezbytných zásahů do osobnostních práv jiných osob než podezřelého, respektive obviněného. Příkladem je možnost nařízení prohlídky a pitvy mrtvoly a její exhumace (§ 115 tr. řádu) ve vazbě na osobnostní práva...“ Avšak zdůraznil, že proto vyžaduje metodu proporcionality a zvažování minimalizace omezení jednoho v kolizi stojícího základního práva a svobody, respektive veřejného dobra (nález Ústavního soudu nález III. ÚS 256/01 ze dne 21. 3. 2002 a usnesení Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 625/01 ze dne 27. 8. 2002). Stojí proto za zamyšlení, co současný judikát ESLP znamená pro trestní řád, který prozatím explicitně nepředpokládá potřebu ochrany zájmů pozůstalých u nařizování pitvy či exhumace.

SKUTKOVÝ STAV

(1–8) Stěžovatelky, polské občanky Ewa Maria Solska (první stěžovatelka) a Malgorzata Ewa Rybicka (druhá stěžovatelka), tvrdily u Evropského soudu pro lidská práva, že exhumací pozůstatků jejich manželů došlo k porušení čl. 8 Úmluvy. Dne 10. dubna 2010 došlo k pádu letadla Polské letecké jednotky, na jehož palubě byla delegace vysokých představitelů státu v čele s prezidentem republiky, která se měla účastnit ceremonie při příležitosti připomenutí 70. výročí masakru v Katyni. Letadlo havarovalo v okolí Smolenského aerodromu, přičemž zahynulo všech devadesát šest členů posádky. Manželé stěžovatelek byli pan Leszek Solski, aktivista za Asociaci katyňských rodin, a pan Arkadiusz Rybicki, poslanec parlamentu. Dne 20. července 2011 zveřejnila komise pro vyšetřování státních leteckých neštěstí zprávu o pádu letadla, která vyloučila, že nehoda mohla být důsledkem exploze na palubě letadla. Závěr zprávy podpořil předchozí zjištění ruské mezistátní vyšetřovací komise. Zvláštní parlamentní vyšetřovací skupina však dospěla k odlišným závěrům.

(9–39) Dne 10. dubna 2010 bylo zahájeno vyšetřování nehody krajským vojenským státním zastupitelstvím ve Varšavě, v rámci něhož bylo následně zorganizované setkání s rodinnými příslušníky obětí za účelem vysvětlení nezbytnosti provést exhumaci a pitvy obětí. První stěžovatelka, paní Solska, se setkání účastnila, nicméně tvrdila, že státní zástupce dovolil mluvit pouze rodinám, které rozhodnutí o exhumaci podporovaly. Druhá stěžovatelka se setkání vůbec nezúčastnila. Státní zástupce rozhodl o jmenování týmu mezinárodních a národních forenzních expertů, kteří měli provést pitvy 83 obětí nehody, jeli-

kož zpochybnil závěry a preciznost předchozí práce ruských vyšetřovatelů, kteří provedli pitvu a identifikaci těl obětí bezprostředně po pádu letadla. Exhumace a pitvy probíhaly od srpna 2011. Výsledky potvrdily, že ruští experti nezaznamenali řádně zranění obětí a u 6 z 9 exhumovaných těl nesprávně oběti identifikovali. Na základě toho státní zástupce shledal, že pochybnosti o identifikaci obětí přetrvávají.

V říjnu 2016 se obě stěžovatelky obrátily na ministra spravedlnosti a nejvyššího státního zástupce, a v dopisech protestovaly proti exhumaci těl svých manželů. Zejména druhá stěžovatelka tvrdila, že její manžel byl správně identifikován, jelikož se sama účastnila identifikace prováděné Moskevským forenzním institutem a tělo svého manžela viděla. Nejvyšší státní zástupce obě stížnosti odmítl. Dne 12. října 2016 druhá stěžovatelka, paní Rybicka, napsala dopis ministru spravedlnosti a nejvyššímu státnímu zástupci, kde protestovala proti exhumaci těla svého manžela. Obě stížnosti byly odmítnuty jako nepřijatelné. Stěžovatelky se proto obrátily na Krajský soud ve Varšavě, kde tvrdily, že rozhodnutí státního zástupce je v rozporu s Ústavou, Úmluvou a trestním řádem. V rozhodnutí VII Kp 17/17 z 3. 4. 2017 se varšavský Krajský soud obrátil na Ústavní soud s otázkou na přezkum ústavnosti čl. 210 trestního řádu, který neumožňoval soudní přezkum rozhodnutí státního zástupce o exhumaci těla. V době rozhodování obou stížností řízení u Ústavního soudu stále probíhalo. Exhumace těl manželů stěžovatelek byla s ohledem na rozhodnutí státního zástupce naplánována na 14. a 16. května 2018. Stěžovatelky se proti nařízení stanovení data exhumace odvolaly.

(40–52). Stěžovatelky usilovaly o opravný prostředek a zabránění exhumace také u civilních soudů, nicméně neúspěšně, přičemž poukázaly na to, že proti nařízení exhumace státním zástupcem neexistuje odvolání. I kdyby taková úprava byla neústavní, rozhodnutí státního zástupce nebude nezákonným.

PRÁVNÍ POSOUZENÍ

II. K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 10 ODSŤ. 1 ÚMLUVY

54. Stěžovatelky tvrdily, že exhumací pozůstatků jejich manželů bez jejich souhlasu a za neexistence přezkumu rozhodnutí státního zástupce došlo k svévolnému zásahu do jejich práv chráněných čl. 8 Úmluvy, který stanoví:

„1. Každý má právo na respektování svého soukromého a rodinného života, obydlí a korespondence.

2. Státní orgán nemůže do výkonu tohoto práva zasahovat kromě případů, kdy je to v souladu se zákonem a nezbytné v demokratické společnosti v zájmu národní bezpečnosti, veřejné bezpečnosti, hospodářského blahobytu země, předcházení nepokojům a zločinnosti, ochrany zdraví nebo morálky nebo ochrany práv a svobod jiných.“

A. K přijatelnosti

1. Tvrzení vlády

55. Vláda vznesla předběžnou námitku nevyčerpání všech vnitrostátních opravných prostředků. Podle ní bylo předložení stížnosti předčasné, jelikož řízení u vnitrostátního soudu bylo přerušeno do doby rozhodnutí Ústavního soudu o právní otázce předložené Krajským soudem ve Varšavě dne 3. 4. 2017.

(...)

57. Vnitrostátní soud – poté, co identifikoval nejistotu co do souladu čl. 210 trestního řádu s Ústavou a s Úmluvou – neměl jinou alternativu než postupovat podle čl. 193 Ústavy a předložit právní otázku Ústavnímu soudu. (...). Tento průběh mohl být stěžovatelkami rozumně očekáván, nebo alespoň zvažován, jelikož ony samy navrhovaly přezkum ústavnosti dotčeného ustanovení. Pokud by stěžovatelky (...) vyčkaly rozhodnutí Ústavního soudu, nelze vyloučit, že by jejich tvrzení byla akceptována a získaly by přiměřené odškodnění. Místo toho stěžovatelky podaly své stížnosti okamžitě poté, co Krajský soud ve Varšavě předložil svou právní otázku.

58. K tvrzení stěžovatelek, že Krajský soud měl přímo aplikovat relevantní ustanovení Ústavy, vláda uvedla, že taková možnost přichází v úvahu jedině tehdy, když Ústavní soud deklaroval neústavnost zákonného základu pro rozhodnutí.

(...)

60. Vláda také odkázala na judikaturu Soudu, podle které žádost o přezkum ústavnosti zákonného ustanovení a jeho souladu s ustanovením vyšší právní síly – zde v pravomoci Ústavního soudu – byla požadovaná po stěžovatelkách, pokud napadaly zákon jako rozporný s Úmluvou (citovaly Liepājnieks proti Lotyšsku, č. 37586/06, rozhodnutí ze dne 2. 11. 2010, a Grišankova and Grišankov proti Lotyšsku, č. 36117/02, rozhodnutí ze dne 13. 2. 2003). Pokud by Ústavní soud shledal napadané ustanovení trestního řádu neústavním, vnitrostátní soud by pak měl možnost přezkoumat mimořádný opravný prostředek podaný stěžovatelkami.

2. Tvrzení stěžovatelek

(...)

63. (...) [S]těžovatelky zdůraznily, že ani rozsudek Ústavního soudu, ani Krajského soudu ve Varšavě nemohly zastavit výkon rozhodnutí státního zástupce. Ve skutečnosti byla exhumace těl provedena 14. a 16. 5. 2018 nečekaje na závěr řízení u Ústavního soudu. (...) Jediné odškodnění, které tak mohly získat, po letech řízení u Ústavního a Krajského soudu, by bylo morální zadostiučinění z potvrzení, že exhumace byla protiprávní (...). Stěžovatelky byly proto přesvědčené, že jediným

opravným prostředkem, který by šlo považovat za účinný v jejich případě, by byl zvláštní opravný prostředek s odkladným účinkem proti rozhodnutí státního zástupce o exhumaci těl.

(...)

3. Hodnocení soudu

66. Soud připomněl, že podle čl. 35 odst. 1 se může zabývat pouze věcmi, kde byly vyčerpány všechny vnitrostátní opravné prostředky. Stěžovatelky musely dát vnitrostátním soudu možnost, jak bylo zamýšleno smluvními státy, zabránit nebo napravit tvrzené porušení práva. Toto pravidlo je založeno na předpokladu – odrážejícím se v čl. 13 Úmluvy, s nímž je úzce spojeno –, že vnitrostátní právní řád nabízí účinný prostředek nápravy tvrzeného porušení práv zaručených jednotlivci Úmluvou. Jedinými prostředky nápravy, jejichž vyčerpání čl. 35 odst. 1 vyžaduje, jsou ty, které mají vztah k tvrzenému porušení a které jsou dostupné a dostačující. Existence takových opravných prostředků musí být dostatečně jistá nejen v teorii, ale i praxi, jinak nesplňují požadavky dostupnosti a účinnosti: je na členském státu prokázat, že tyto podmínky byly naplněné (srov. mj. Vučković a další proti Srbsku, č. 17153/11, rozsudek velkého senátu ze dne 25. 3. 2014, odst. 69–77, a Parrillo proti Itálii, č. 46470/11, rozsudek velkého senátu ze dne 27. 8. 2015, odst. 87, ECHR 2015).

67–68. V projednávané věci ve vztahu k řízení u Ústavního soudu vláda tvrdila, že stížnosti stěžovatelek byly předčasné (...). Soud připomíná, že postoupení právní otázky [Ústavnímu soudu] nemělo na výkon rozhodnutí státního zástupce, kterým byla nařízena exhumace pozůstatků manželů stěžovatelek, žádný vliv. Obzvláště nevedlo k zastavení rozhodnutí státního zástupce ve vztahu ke stěžovatelkám. Postoupení právní otázky zastavilo pouze přezkum zvláštního opravného prostředku u Krajského soudu ve Varšavě. Exhumace byly provedeny bez ohledu na probíhající řízení u Ústavního soudu.

69. Soud proto shledal, že stěžovatelky prokázaly, že opravný prostředek navrhovaný vládou byl ve skutečnosti nedostupný a nedostačující (...).

72. Soud proto uzavřel, že tato stížnost není zjevně nepřijatelná ve smyslu čl. 35 odst. 3 písm. a) Úmluvy. Stejně tak není ani nepřijatelná z jiného důvodu. Musí být proto prohlášena za přípustnou.

B. Ve věci samé

1. Tvrzení účastníků řízení

73. Stěžovatelky tvrdily, že mezi stranami není sporu o tom, že právo na respektování vzpomínky na zesnulého člena rodiny náleží do rámce čl. 8 odst. 1

Úmluvy. Tento závěr byl podpořen také ustálenou rozhodovací praxí Soudu ve věcech jako například *Pannullo a Forte proti Francii* (č. 37794/97, rozsudek ze dne 30. 10. 2001, ECHR 2001X); *Estate of Kresten Filtenborg Mortensen proti Dánsku* (č. 1338/03, rozhodnutí ze dne 15. 5. 2006, ECHR 2006V); *Hadri-Vionnet proti Švýcarsku* (č. 55525/00, rozsudek ze dne 14. 2. 2008); *Girard proti Francii* (č. 22590/04, rozsudek ze dne 30. 6. 2011) a *Elberte proti Lotyšsku* (č. 61243/08, rozsudek ze dne 13. 1. 2015, ECHR 2015). Na rozdíl od vlády však stěžovatelky věřily, že dotčené právo má být posuzováno jako součást práva na rodinný život, nikoliv soukromý život, jelikož je úzce propojeno se vztahy mezi rodinnými členy (...). Odkázaly na předchozí judikaturu, kde Soud rozhodl, že nejružnější kroky státních orgánů týkající se pozůstatků osoby blízké stěžovateli zasahují do stěžovatelova práva na soukromý a rodinný život. Soud nicméně nikdy neposuzoval otázku exhumace proti vůli rodiny zesnulého. Stěžovatelky však nevidí důvod, proč by jejich případ měl být posuzován odlišně od výše uvedených rozsudků týkajících se vztahu mezi jednotlivci a pozůstatky jejich blízkých příbuzných.

74. Není pochybností, že exhumace provedená rozhodnutím státního zástupce dne 7. 10. 2016 představuje zásah do práva stěžovatelek respektovat vzpomínku na zesnulého člena rodiny, a proto i do jejich práva podle čl. 8 Úmluvy. (...)

75. Stěžovatelky tvrdily, že zásah do jejich práv neproběhl „v souladu se zákonem“. Rozhodnutí státního zástupce ze 7. 10. 2016 mělo zákonný základ ve vnitrostátním předpisu, konkrétně v trestním řádu, nicméně samotná existence zákona není dostatečná pro naplnění požadavku legality, jelikož zákon musí naplnit jisté kvalitativní požadavky.

76. Ustanovení trestního řádu aplikovatelná v projednávané věci neposkytovaly záruky proti svévolnosti. Zvláště nedovolovaly členu rodiny zesnulého odvolat se proti nařízení exhumace u nezávislého soudu. Vnitrostátní právo navíc ani nepožadovalo, aby státní zástupce bral v potaz pocity a přání rodiny zesulé osoby. V důsledku toho měl státní zástupce pravomoc konat takovým způsobem, který přestavoval vážný a zcela svévolný zásah do soukromého a rodinného života jednotlivců. Stěžovatelky poukázaly na to, že trestní řád připouštěl odvolání k soudu proti některým rozhodnutím vydaným státním zástupcem v průběhu vyšetřování. Tato se týkala zejména rozhodnutí nařizujících prohledání, odposlech, nahrávání telefonních konverzací a předběžných opatření (...). Bylo by těžké odůvodnit, proč tyto typy rozhodnutí státního zástupce mohou být napraveny v soudním přezkumu (...), zatímco pravomoc nařídít exhumaci „musí být zcela svévolná“.

77. Stěžovatelky souhlasily, že zásah, s cílem objasnit důvody havárie, sledoval legitimní cíl ochrany práv a svobod jiných, národní a veřejné bezpečnosti.

78. Stěžovatelky také uznaly, že vyšetřování okolností nehody bylo obzvláště důležité pro celou zemi. Přesto měly pochybnosti, že právě exhumace těl jejich manželů byla nezbytná ve smyslu čl. 8 odst. 2.

79. Poprvé, nebylo nezbytné nařídít exhumaci pozůstatků všech obětí jedním rozhodnutím za účelem ověření hypotézy, že pád letadla byl způsoben výbuchem. Státní zástupce mohl prvně nařídít exhumaci těl obětí, jejichž rodiny neprotestovaly. Pokud by výsledky takového nařízení byly nepřesvědčivé, pak by exhumace dalších těl byla odůvodněná. Podruhé, exhumace pozůstatků těl všech obětí byla nemožná, jelikož čtyři z těl byla zpopelněna. Potřetí, s ohledem na potřebu řádně identifikovat oběti, ani státní zástupce, ani vláda neposkytly žádný důkaz nasvědčující tomu, že manželé stěžovatelek mohly být nesprávně identifikovány. Počtvrté, rozhodnutí státního zástupce bylo vydáno více než šest let po nehodě. Polské orgány již měly možnost přezkoumat těla obětí bezprostředně poté, co byly repatriovány do Polska a před pohřby, nicméně neudělaly tak. Nutit stěžovatelky znovu prožívat trauma z 10. 4. 2010 po tolika letech, pouze proto, aby se napravila nečinnost státních orgánů, vyžadovalo zvláště přesvědčivé důvody. Stěžovatelky nesohlasily s vládou, že rozsudek Tagayeva a další proti Rusku (č. 26562/07 a další, rozsudek ze dne 13. 4. 2017) se vztahuje na jejich případ, jelikož ve věci Tagayeva rodiny obětí požadovaly po státu, aby provedl exhumace, zatímco v této věci exhumacím stěžovatelky konstantně oponovaly.

80. Pokud jde o identifikaci těl, první stěžovatelka zdůraznila, že se sama účastnila identifikace těla svého manžela v Moskvě. Byla přítomná při tom, když tělo jejího manžela bylo uloženo do rakve a umístěné do auta, které jej dopravilo na letiště. Díky lékařské praxi neměla o identifikaci manžela žádné pochybnosti. Druhá stěžovatelka se neúčastnila identifikace manželova těla. Jeho tělo bylo identifikováno v Moskvě tehdejším ministrem zdravotnictví, který byl léta přítelem pana Rybicki.

(...)

82–83. S ohledem na citlivost otázky, jakou je exhumace těla blízkého příbuzného, pouze soudní přezkum mohl zaručit řádné zvážení proti sobě stojících zájmů (...). [Jeho nedostatek] je závažející zejména s ohledem na čas, který uplynul mezi nehodou a rozhodnutím státního zástupce. Nešlo o urgentní situaci, kde by i nejmenší zpoždění mohlo způsobit neodčinitelnou škodu na vyšetřování. Z toho důvodu je chybný proces rozhodování neomluvitelný.

(...)

2. Tvrzení vlády

89. Co se týče požadavku zákonnosti, vláda zdůraznila, že rozhodnutí ze dne 7. 10. 2016 bylo založené na jasném a dostupném zákonu, trestním řádu, který jej výslovně vyžadoval (...). Jelikož se jednalo o velký počet obětí, exhumace pouze některých těl by mohla být vnímána jako diskriminační, zvláště jelikož příčiny úmrtí obětí mohly být odlišné. (...).

92. Zásah do práv stěžovatelek byl nezbytný v demokratické společnosti. Vláda odkázala na procesní povinnosti plynoucí z čl. 2 Úmluvy, který vyžaduje, aby stát

provedl účinné vyšetřování úmrtí osoby. Státní orgány, které provádějí vyšetřování, musí podniknout všechny rozumné kroky za účelem řádného vyšetření domnělého zločinu. S odkazem na věc Tagayeva a další proti Rusku (cit. výše) vláda zdůraznila, že pochybení provést pitvy na všech obětech mohlo vést k porušení čl. 2.

(...)

3. Hodnocení Soudu

a) Použití článku 8

101. Vláda nerozporovala, že právo stěžovatelek respektovat vzpomínku na zesnulé členy jejich rodiny spadá pod ochranu čl. 8 odst. 1.

102. Stěžovatelky souhlasily s použitelností čl. 8 odst. 1, nicméně tvrdily, v rozporu s vládou, že právo respektovat vzpomínku na zesnulého příbuzného by mělo být posuzováno jako součást rodinného života.

103. Projednávaný případ tak nastoluje otázku použitelnosti čl. 8 odst. 1 na exhumaci zesulé osoby proti vůli členů rodiny v kontextu trestního řízení. Soud se ještě takovou otázkou ve své judikatuře nezabýval.

104. Soud shledal, že v kontextu výkonu čl. 8 práva týkající se rodinného a soukromého života patří zejména ke vztahům mezi živými osobami. Nelze však vyloučit možnost, že respekt k rodinnému a soukromému životu přesahuje za jistých okolností také do vztahů po smrti (srov. Jones proti Spojenému království, č. 42639/04, rozhodnutí ze dne 13. 9. 2005).

105. V případech Pannullo a Forte (cit. výše, § 35–36) a Girard (cit. výše, § 107) Soud uznal, že nadměrné prodlení v navrácení těla dítěte rodičům pro pohřeb nebo v navrácení tělesných zorků po ukončení trestního řízení může představovat zásah do „soukromého života“ i do „rodinného života“ pozůstalých rodinných příslušníků. Ve věci Ploski proti Polsku (č. 26761/95, rozsudek ze dne 12. 11. 2002, § 32) odmítnutí dovolit stěžovateli, vězni, aby se zúčastnil pohřbu svých blízkých, představovalo zásah do práva na respektování soukromého a rodinného života. Ve věci Elli Poluhas Dödsbo proti Švédsku (č. 61564/00, rozsudek ze dne 17. 1. 2006, § 24, ECHR 2006-I) Soud shledal, že odmítnutí přesunu urny obsahující popel stěžovatelčina manžela může také spadat do rozmezí čl. 8, nicméně bez upřesnění, zda se zásah vztahuje ke konceptu soukromého života nebo rodinného života. Ve věci Hadri-Vionnet (cit. výše, § 52) Soud rozhodl, že možnost stěžovatelky účastnit se pohřbu svého dítěte, které se narodilo mrtvé, společně se zařízením souvisejícího obřadu, také spadá pod čl. 8. Ve věci Sabanchiyeva a další proti Rusku (č. 38450/05, rozsudek ze dne 6. 6. 2013, § 122–23, ECHR 2013) Soud přijal, že odmítnutí vrátit těla příbuzných stěžovatelky, domnělých teroristů, a jejich pohřbení na neznámém místě, vedlo k zásahu do „soukromého života“ a „rodinného života“ příbuzných. Ve věcech Petrova proti Lotyšsku (č. 4605/05, rozsudek ze

dne 24. 6. 2014, § 77) a Elberte (cit. výše, § 89) Soud shledal, že odebrání orgánů a tkáně zesnulého příbuzného bez souhlasu spadá do rámce „soukromého života“ pozůstalé rodiny. Ve věci Lozovyve proti Rusku (č. 4587/09, rozsudek ze dne 24. 4. 2018, § 34) Soud shledal, že právo stěžovatelů na respektování jejich soukromého a rodinného života bylo ovlivněno pochybením státu informovat je o smrti syna předtím, než byl pohřben.

106. Výše zmíněná judikatura demonstruje, že jisté otázky vztahující se ke způsobilosti, jakým je nakládáno s tělem zesulé osoby, stejně jako otázky týkající se možnosti pozůstalého účastnit se pohřbu a rozloučit se u hrobu, spadají do rozsahu práva na respektování rodinného nebo soukromého života podle čl. 8.

107. Stěžovatelky se v projednávané věci spoléhaly na své právo respektovat památku zesnulého příbuzného (*kult osoby zmarlej*), které bylo podle nich úzce propojené se vztahy mezi členy rodiny. Soud připomíná, že toto právo je garantováno vnitrostátním zákonem jako osobnostní právo chráněné občanským zákoníkem. Je na pozůstalých členech rodiny zesulé osoby a dalších příbuzných, *inter alia*, aby zorganizovaly pohřeb a uctily si památku zesnulého příbuzného u jeho nebo jejího hrobu (srov. odst. 49–51 výše).

108. S ohledem na judikaturu týkající se pozůstalých členů rodiny a výše uvedené skutečnosti Soud konstatoval, že okolnosti projednávaného případu spadají do rozsahu práva na ochranu soukromého a rodinného života.

b) Zda došlo k zásahu

109. Stěžovatelky tvrdily, že exhumace skutečně na základě rozhodnutí státního zástupce ze 7. 10. 2016 představují zásah do jejich čl. 8 zaručených práv. Vláda vyjádřila jisté pochybnosti, zda rozhodnutí samo o sobě představovalo zásah. [Strany řízení] se nicméně shodly, že rozhodnutí ze 7. 10. 2016 určilo exhumaci. Pozůstatky manželů stěžovatelek byly exhumovány dne 14. a 16. 5. 2018.

110. Soud se domnívá, že exhumace pozůstatků zesnulých manželů stěžovatelek provedené přes jejich námitky mohou být považovány za narušující oblast jejich vztahů takovým způsobem a do takové míry, že představují zásah do jejich práva na respektování soukromého a rodinného života.

c) Byl zásah odůvodněn?

111. Zásah, který může být odůvodněný ve smyslu čl. 8 odst. 2 Úmluvy, musí být v souladu se zákonem, sledovat legitimní cíl a být nezbytný v demokratické společnosti (srov. *Pretty* proti Spojenému království, č. 2346/02, rozsudek ze dne 29. 4. 2002, § 68, ECHR 2002-III; a *Glass* proti Spojenému království, č. 61827/00, rozsudek ze dne 9. 3. 2004, § 73, ECHR 2004-II).

(i) V souladu se zákonem

112. Soud na základě své ustálené rozhodovací praxe poznamenal, že spojení „v souladu se zákonem“ vyžaduje, aby tvrzené porušení mělo základ ve vnitrostátním zákonu a také bylo slučitelné s principy právního státu (srov. Halford proti Spojenému království, 25. 6. 1997, § 49), který je výslovně zmíněn v preambuli Úmluvy a je neoddělitelnou součástí předmětu a cílů čl. 8. Zákon musí být přiměřeně dostupný a předvídatelný, tedy formulovaný s dostatečnou přesností, aby umožnil jednotlivci, pokud je nutno s vhodnou radou, regulovat své jednání. Aby vnitrostátní zákon naplnil tyto požadavky, musí zajistit dostatečnou ochranu proti svévolnosti a také jednoznačně a zřetelně určit rozsah diskrece příslušných orgánů a způsob, jakým ji budou vykonávat (srov. Malone proti Spojenému království, rozsudek ze dne 2. 8. 1984, § 66–68, Amann proti Švýcarsku, č. 27798/95, rozsudek velkého senátu ze dne 16. 2. 2000, § 56, ECHR 2000-II; Rotaru proti Rumunsku, č. 28341/95, rozsudek velkého senátu ze dne 4. 5. 2000, § 55, ECHR 2000-V a S.; a Marper proti Spojenému království, č. 30562/04 a 30566/04, rozsudek velkého senátu ze dne 4. 12. 2008, § 95, ECHR 2008).

113. Zásah do práva respektovat soukromý a rodinný život musí být proto založený na „zákoně“, který garantuje řádné záruky proti svévoli. Záruky musí existovat, aby zajistily, že diskrece přenechána výkonné moci je vykonávána v souladu se zákonem a bez zneužití moci (srov. *mutatis mutandis*, Polyakova a další proti Rusku, č. 35090/09 a další, rozsudek ze dne 7. 3. 2017, § 91). Článek 8 vyžaduje, aby záruky alespoň do jisté míry odpovídaly povaze a rozsahu předmětného zásahu (srov. Al-Nashif proti Bulharsku, č. 50963/99, rozsudek ze dne 20. 6. 2002, § 121; P. G. a J. H. proti Spojenému království, č. 44787/98, rozsudek ze dne 25. 9. 2001, § 46, ECHR 2001-IX; a C. G. a další proti Bulharsku, č. 1365/07, rozsudek ze dne 24. 4. 2008, § 45). V řadě případů týkajících se stížnosti podle čl. 8 Soud konstatoval, že řádné zákonné záruky proti svévoli vyžadují připuštění soudního nebo jiného nezávislého přezkumu zásahu týkajícího se jednotlivce (srov. Rotaru, cit. výše, § 59; C. G. a další proti Bulharsku, cit. výše, § 40; Varga, cit. výše, § 73; Heino proti Finsku, č. 56720/09, § rozsudek ze dne 15. 2. 2011, § 45; X proti Finsku, cit. výše, § 220–21; a Polyakova a další, cit. výše, § 11617).

114. Soud musí proto přezkoumat „kvalitu“ zákonných pravidel vztahujících se na případ stěžovatelek.

115. Soud poznamenal, že státní zástupce v rozhodnutí ze dne 7. 10. 2016 nařídil provedení pitvy na tělech osmdesáti tří obětí nehody (včetně manželů stěžovatelek) podle čl. 109 odst. 1 trestního řádu. Dále nařídil, aby za účelem provedení pitv byla těla obětí exhumována podle čl. 210 trestního řádu.

116. Soud shledal, že stěžovatelky rozporovaly kvalitu čl. 210 trestního řádu, který představuje právní základ rozhodnutí státního zástupce, kterým byla nařízená exhumace. Poukazovaly především na skutečnost, že nemohly napadnout rozhod-

nutí státního zástupce v tak citlivé otázce před soudem. Podle jejich pohledu pouze soudní přezkum mohl zaručit, aby konflikt dotčených zájmů byl řádně vyvážen. Vláda tvrdila, že zákonný základ exhumace byl plně slučitelný s existující judikaturou a jejími požadavky.

117. Soud shledal, že obě strany souhlasily, že trestní řád poskytuje zákonný základ exhumace. Soud je proto spokojen s tím, že tvrzený zásah má zákonný základ v polském právu, a to v čl. 210 trestního řádu.

118. Pokud jde o kvalitu zákona, Soud zjistil, že v projednávaném případě se týká povinností, které státu ukládá Úmluva, a které mohou být v rozporu. Na jedné straně čl. 2 Úmluvy obsahuje procesní povinnost provést účinné vyšetřování tvrzených porušení ve své substantivní části (srov., mimo jiné, Mustafa Tunç a Fecire Tunç proti Turecku, č. 24014/05, rozsudek velkého senátu ze dne 14. 4. 2015, § 169–82 a Armani Da Silva proti Spojenému království, č. 5878/08, rozsudek velkého senátu ze dne 30. 3. 2016, § 229–39). Tvrzený nedostatek účinného vyšetřování domnělého porušení substantivní části čl. 2 může vyvolat odpovědnost smluvní strany [Úmluvy].

119. Na druhé straně, při provedení účinného vyšetřování mají státní orgány povinnost chránit právo na respektování soukromého a rodinného života podle čl. 8 Úmluvy. V podání vlády bylo uvedeno, že požadavek účinného vyšetřování udělal nezbytným jistý zásah do práva stěžovatelek respektovat jejich soukromý a rodinný život.

120. Aby bylo vyšetřování „účinné“, jak je slovo vnímáno ve smyslu čl. 2 Úmluvy, musí být v první řadě přiměřené. To znamená, *inter alia*, že státní orgány musí podniknout jakkoliv rozumné kroky, které mohou, aby zajistily důkazy týkající se dané události, včetně svědeckých výpovědí, forenzních důkazů, a pokud je to vhodné, pitvy, která poskytne přesný a úplný záznam zranění a objektivní analýzu klinických zjištění, včetně příčiny smrti (srov. Armani Da Silva, cit. výše, § 233). Účinné vyšetřování může, za jistých okolností, vyžadovat exhumaci těl zesnulých (srov., *mutatis mutandis*, Agayeva a další, cit. výše, § 509).

Účinné vyšetřování může být dostupné rodině oběti v rozsahu nezbytném pro zaručení jejich legitimních zájmů (srov. Armani Da Silva, cit. výše, § 235). Způsob, jakým jsou tyto legitimní zájmy garantovány, se může lišit v závislosti na množství faktorů. V každém případě nástroje dostupné obětem v průběhu vyšetřování by neměly oslabit jeho účinnost.

121. Za těchto okolností Soud shledal, že státní orgány musí najít rovnováhu mezi požadavky účinného vyšetřování podle čl. 2 Úmluvy a ochranou práva na respektování soukromého a rodinného života stran vyšetřování a dalších dotčených osob. V případě stěžovatelek musí být požadavky účinnosti vyšetřování sloučeny v nejvyšším možném stupni s právem na respektování jejich soukromého a rodinného života. Mohou nastat okolnosti, za nichž je exhumace odůvodněná i přes nesouhlas rodiny.

122. Soud souhlasí s vládou, že vyšetřování v předmětné věci se týká události bezprecedentní důležitosti, která ovlivnila fungování celého státu. Stejně tak si je Soud vědom zájmu stěžovatelek zajistit, aby pozůstatky jejich zesnulých manželů byly respektovány.

123. Vláda tvrdila, že zákonodárce vyloučil možnost podat mimořádný opravný prostředek proti rozhodnutí státního zástupce, které nařídí exhumaci, jelikož jinak by schopnosti státního zástupce vést vyšetřování bránily početné námitky nespokojených stran. Soud nicméně konstatoval, že trestní řád nevyklučuje všechny soudní přezkumy výkonu pravomocí státního zástupce při vyšetřování. Jistá rozhodnutí státního zástupce v průběhu vyšetřování jsou změnitelná v soudním přezkumu. (...).

124. V projednávané věci státní zástupce nařídil exhumaci pozůstatků manželů stěžovatelek. Když vydával příkaz, státní zástupce neměl podle trestního řádu povinnost hodnotit, zda cíle vyšetřování mohly být dosaženy i jinými, méně omezujícími prostředky, a hodnotit možné dopady napadeného jednání na soukromý a rodinný život stěžovatelek. Navíc proti rozhodnutí státního zástupce se nebylo možno odvolat k trestnímu soudu nebo dosáhnout jiný typ přezkumu u nezávislého tělesa.

125. Soud dále konstatuje, že stěžovatelky se pokoušely získat soudní příkaz u civilního soudu, který by zabránil státnímu zástupci uskutečnit exhumace. Civilní soudy nicméně jejich stížnosti odmítly, jelikož shledaly, že státní zástupce konal v rámci svých pravomocí podle ustanovení trestního řádu. Civilní soudy nepřezkoumaly nezbytnost napadeného jednání ani nezhodnotily, jaký zásah bude plynout z rozhodnutí státního zástupce do zájmů stěžovatelek podle čl. 8 Úmluvy (srov. odst. 41–42 výše).

126. S ohledem na výše uvedené úvahy Soud uzavřel, že polské právo neposkytuje dostatečné záruky proti svévoli s ohledem na rozhodnutí státního zástupce nařizujícího exhumaci. Vnitrostátní zákon neposkytuje mechanismus na přezkum proporcionality omezení práv osob dotčených rozhodnutím státního zástupce podle čl. 8 (srov. Polyakova a další, cit. výše, § 99 a 101). Stěžovatelky proto byly zbaveny minimálního stupně ochrany, na kterou měly nárok.

127. Soud rovněž shledal, že nemůže být určeno, zda předmětný zásah byl „v souladu se zákonem“, jak vyžaduje čl. 8 odst. 2 Úmluvy.

128. Proto došlo k porušení čl. 8 Úmluvy.

(ii) Legitimní cíl a nezbytnost zásahu

129. S ohledem na výše uvedený závěr Soud nepovažuje za nezbytné přezkoumat soulad dalších požadavků čl. 8 odst. 2 (srov. například Kopp proti Švýcarsku, rozsudek z 25. 3. 1998, § 76, Reports 1998-II).

(...)

VÝROK

Za těchto okolností Soud jednomyslně

1. *Rozhoduje* o spojení stížností;
2. *Prohlašuje* stížnosti za přijatelné;
3. *Rozhoduje*, že došlo k porušení čl. 8 Úmluvy;
4. *Rozhoduje*, že není potřeba zkoumat samostatně stížnost podle čl. 13 Úmluvy;
5. *Rozhoduje*, že

a) žalovaný stát má zaplatit každému ze stěžovatelů ve lhůtě do tří měsíců ode dne, kdy rozsudek nadobude právní moci podle čl. 44 odst. 2 Úmluvy, částku 16 000 eur, a dále jakoukoliv daň, která může být stěžovatelům započtena, jako náhradu nemajetkové újmy (...);

b) od uplynutí výše uvedené lhůty až do zaplacení bude stanovená částka navyšována o prostý úrok se sazbou rovnající se mezní záplůčnř sazbě Evropské centřální banky platné v tomto období, zvyšžené o tři procentnř body;

6. *Odmřtř* střžnost na spravedlivě zadostiučinně vř zbřvřajřcř částř.

ODDĚLENĚ STANOVISKO SOUDCE TIMA EICKE

(1–4) Soudce Eicke v souhlasnřm stanovisku povařoval za nutnř zdřraznit, že přřpad představuje bezprecedentnř udřlost v polskř historii, kterř sprřvně volala po zdrženlivřm přřstupu a vyjřdřření se k nřmřtkřm stěžovatelek pouze v nezbytnřm rozsahu. Soudce Eicke se shodoval se zřvřrem Soudu, že jelikoř nřřřzení exhumace nřkterřch obětř nebylo v souladu se zřkonem ve smyslu čl. 8 odst. 2 Űmluvy, nebylo dřle potřebnř posuzovat, zda byla exhumace nezbytnř v demokratickř společnosti, nebo zda byla přmřřřenř. Nicmřnř, soudce nesouhlasil s třm, jak se Soud vypořřdal s nřmřtkou polskř vlřdy ohlednř povinnosti střtu vřst Űčinně vyšetřovřni ve smyslu čl. 2 Űmluvy.

(5–17) Ačkoliv vlřda ve svřm vyjřdřření poukřzala na mořnř vyvřazovřni zřjmř a povinnosti plynoucřch z čl. 8 a čl. 2, čl. 2 nebyl předmřtem střžnosti a nemřl se proto střt předmřtem argumentace. Vř svřtle zřsady subsidiarity, a obzvlřstř citlivřho charakteru danřch střžnosti se soudce Eicke domnřval, že zřvřry Soudu k čl. 2 a polskřmu vyšetřovřni byly nadbytečné a nevhodnř. Leteckř tragedřie se odehrřla na Űzemř Ruska, povinnost provřst Űčinně vyšetřovřni ve smyslu čl. 2 tak dopadala na tamnř Űřřady. Navřc, poměřovřni zřjmř chrřnřnřch čl. 2 a 8 by přřřlo v Űvah u nikoliv přř přřzkumu zřkonnosti, ale pouze přř posuzovřni, zda byl zřsah do prřv chrřnřnřch čl. 8 odst. 1 „nezbytnř v demokratickř společnosti“. Odstavce 121 a 122, kde se Soud čl. 2 zabřval, tak podle Soudu riskujř špatnou interpretaci a chybně porozuměni, jelikoř nejsou doprovřzeny detailnřjšř analřzou a přřlřř Űzce stavějř na vřlŰčnřm odkazu potřeby, aby vyšetřovřni podle čl. 2 bylo Űčinně (přřčemř to nenř jedinř aspekt pozitivnřho zřvřzku podle čl. 2). Soud nerozhodoval o otřzce, zda je pitva nezbytnř pro vyšetřovřni a zda čl. 8 poskytuje rodinnřm přřsluřnřkřm bezpodmřněčné prřvo zabřnit střtnřm orgřnřm, aby ji provedly. Naopak, soudce upozornřl, že podobnř otřzka by ještř mohla před polskřmi soudy vyvřtat v budoucnu, v zřvislosti na vřsledku předběžnř otřzky podaně k Űstavnřmu soudu.

(Zpracovala Katarřna Šipulovř, MSt., PhD.)

Tisk a distribuci zajišťuje Wolters Kluwer ČR, a. s., U nákladového nádraží 10, 130 00 Praha 3.

Ročně vycházejí 4 čísla. Cena základního předplatného je 1 190 Kč bez DPH.

Odpovědná redaktorka: PhDr. Mgr. Marie Novotná, tel. 246 040 417, 603 826 881,
e-mail: marie.novotna@wolterskluwer.com

Administrace předplatného: Wolters Kluwer ČR, a. s., U nákladového nádraží 10, 130 00 Praha 3
e-mail: zakaznicke@wolterskluwer.com

Distribuce: CASUS direct mail, a. s., Žilinská 5/2773, 141 00 Praha 4

Tisk:

SERIFA®

Vytištěno na 100%
recyklovaném papíru se
značkou Eco-label EU.